

'I' TABUNA

Letnik XXXVIII Številka 4 Cena 1800 din

TRIBUNA

Glasiło UK ZSMS Ljubljana

št. 4

7. decembra 1988

Uredništvo:

Tomi Gračanin (glavni urednik), Ruža M. Barić (odgovorna urednica), Tomaž Toporišič (kultura), Borut Rismal (down & out), Brane Senegačnik (lektor), Sena Sarkič (prelom in oblikovanje)

Stalni sodelavci:

Alenka Cotič, Karli Erdlen, Tine Furlan, Jana Pavlič, Jasna Rajh, Jure Rifelj, Matjaž Šuen, Aleksa Šušulić, Zdravko Zupančič

Tisk & priprava:

Tiskarna Ljudska pravica

Naklada:

5000 izvodov

Naslov:

Kersnikova 4, Ljubljana

Telefon:

319-496, 318-457

TRIBUNA izhaja načeloma vsakih štiri-najst dni, med počitnicami pa počivamo. Cena posamezne številke je 1800 din. Oproščeno temeljnega davka za promet po sklepu št. 421-170 z dne 22. 1. 1973.

Tribuno lahko kupite v naslednjih knjigar-nah:

Brežice: Knjigarna DZS

Maribor: Knjigarna MK, Partizanska 9 & Gosposka 28.

Kranj: Knjigarna DZS

Novo mesto: Knjigarna MK

Kočevje: Knjigarna DZS

Zagreb: Znanstvena knjižara Mladost, Preradovičeva 2

Ljubljana: Trubarjev antikvariat

Knjigarna CZ, Trg osvoboditve 7 & Titova 15

Knjigarna MK, Miklošičeva 40

Partizanska knjiga, Trg osvoboditve 12

Galerija ŠKUC

K 16 na Filozofski fakulteti

Mimogrede: Sestanki uredništva se vršijo vsak torek v prostorih Tribune od 18. ure dalje. Vljudno vabljeni!

naslednja številka izide v sredo, 21. decembra

NASLOVNICA

Lado Jakša

VSEBINA

ZA POLITIČNE...

- 4 Gregor Tomc: v notranje političnem koticu
- 8 Where is the Truth: Zborovanje zavedenih v Ljubljani
- 9 Dopisnik Tribune iz Jugoslavije Julian Dahl javlja iz Beograda
- 10 Altera pars – sprehod skozi albanski biznis v Ljubljani
- 18 Diferencirana neuvrščenost
- 32, 33 Agitprop mladih FSPN-jevskih konsomolcev »Roza & Klara« udarja po ta rdečih; negira, ekskomunikira in dvomi v partijo in sistem

ZA KULTURNE

- (6 INTERVJU: Rade Krstić
- 12 Romunjski New Delhi, zabloda arhitekture
- 14 Ameriški BRAT PACK
- 19 Fotografije Lade Jakše
- 23 Cvetka Bevc – Nixon in China
- 24 Miran Erič – VERJETI (esej o slikarstvu, paradoksu...)
- 29 Iztok Aberšek – K4, čigav, kakšen...
- 30 Andrej Morovič: Bomba la petrolija
- 34 Novi slovenski film, Na odpad z Odpadnikom
- 35 Zdravko Zupančič – Ambientálnost kot princip uprizoritve
- 36 TEATER, novi premieri v SNG Lj.
- 38 Gary Gray in Bogoj Božič udarjata (še enkrat)
- 39 KNJIGE
- 40 Tortura Torturatorja

... IN OSTALE

- 2 Kje, kam, kdaj
- 19 Plačevanje izpitov, neumnost je privilegij bogatih

TU MAČ!

Dan pred velikim praznikom, dnevom republike, smo lahko poslušali (na Valu 202, kje pa drugje!), kako kar 40 % Avstrijcev živi na robu eksistenčnega minimuma. Glede na ta zanosni podatek naj bi bilo poslušalcem jasno, da se v naši severni sosedbi, bližnjemu simbolu blagostanja tako rekoč, ravno tako kot v njeni južni mejašici otepajo z velikimi socialnimi problemi in da so Avstrijci v prav takšnem golažu kot mi.

Res, kar srce nam je poskočilo v prsih (pa ne samo zaradi znanega gorenjsko/slovenskega odnosa do sosedove krave), kajti na lastna ušesa smo lahko slišali leninistično popevčico, kako težko je živeti v gnilem kapitalizmu, če si revež.

In kaj je v tem simpatičnem poročanju iz Avstrije umanjalo? Feedback, najpreprosteje rečeno, feedback, ki ga je jugoslovanska teorija komuniciranja že davno do nezavesti steoretizirala, udejanila pa vse na zelo, zelo rahitičen način. Neko stvar moramo oz. sploh lahko primerjamo samo v odnosu do druge stvari, kar je že davno ugotovila Erica Jong, ko je pri svojih tridesetih začela zapopadati lastno zgodovino spoznavanja moških organov za spolno občevanje. Mi do falusa nikoli nismo bili tako odkritosrčni, zato izven njegovih meja in dometa nikakor ne moremo (spre)gledati. Mi nismo takšni, da bi rekli bobu bob in sranju sranje, zato tako malo vemo o lastni socialni strukturi in o odstotku lastnih revežev, še najmanj pa nam je (uradno seveda) jasno, zakaj dežela, ki je imela vse pogoje za ekspanzionističen razvoj, tega nikoli ni bila zmožna izvesti.

Neuradno nam je to vse jasno, našli smo tudi že žrtvene ovce. Ni važno ali je to Stanovnik ali pa kdo drug, tnalo je že pripravljeno. In ravno v tem trenutku velikih zahtev po velikih zamenjavah nam postane jasno, da se beograjski sociolog Županov niti najmanj ni zmotil, ko je pred leti postavil svojo teorijo o tem, s kom, s čim in zakaj t. i. delavski razred neprestano paktira. In ker je to tako, si lahko priznamo, da današnji veliki val mitingaštva ne bo prinesel dejanskih sprememb; zamenjali bomo nekaj ljudi in »ako bog da i sreča junačka« bomo čez nekaj let spet na cestah zahtevali glave drugih.

V tem kontekstu bo jasno tudi šok, ki ga bo povzročilo zavestno bojkotiranje študentov ljubljanskega Študentskega centra, ki nikakor ne bodo hoteli izobešati zastav na dan republike in ki s tem hočeš-nočeš, de facto odrekajo poslušnost temu, kar bi znani politik G. Drevenšek (zmotno sicer, ampak vseeno uporabimo ta izraz) imenoval Oblast. Če se bodo v ta akt nesrečno umestili organi represije, to ne bo nič pretresljivega, če pa se ne bo zgodilo »nič«, bo represija v prihodnjih dneh toliko večja. Živi bili pa vidjeli!

Ljubljana, 28. 11. 1988

Ruža M. Barić

Po Tednu slovenskega filma v Celju v Ljubljani Teden lezbiškega filma in Teden gay filmov ★★★★★★ v galeriji ŠKUC od 10. do 18. decembra in od 18. do 24. decembra ★★★★★★ Nagrad ne bo, zato pa bodo gosti in gostje iz tujine. 18. 12. ob 17. uri bodo prikazali tudi njihove filma ★★★★★★ filmi od l. 1950 do 1987, iz Evrope, Amerike, Kanade... ponedeljek, 19., *Divine* v filmu *Lust in the Dust* iz leta 1985. V torek, 20. 12. **Andy Warhol** iz leta 1968. V četrtek za tiste, ki ste ga zamudili v CD-ju, *Poljub ženske pajka* in v soboto *Prick Up Your Fars* iz leta 1987. In še veliko drugih ★★★★★★ Na žalost samo na videu ★★★★★★ Ob sobotah in nedeljah pa žur ★★★★★★ **ISHIKAWA KVAK** je nova predstava **Plesnega teatra** iz Ljubljane. Skoreografirala jo je **Bethanie Sue Shakeshaft**, premiera bo 6. 12., prva ponovitev 8. 12. ob 20.30 ★★★★★★ na dnevih plesa, ki bodo tekli do 11. 12., ko bo ob 19. nastop italijanske skupine **Sutki**: predstava **AHNUNG** ★★★★★★ 9. decembra bo najprej orglal v čudovitem svetu **Sašo Frelih**, ob 9. zjutraj, zaključil bo vse skupaj za šole ★★★★★★ 10. decembra pa bo šlo zares: **Hubert Bergant** z dolgim programom na istih orglah ★★★★★★ 11. decembra koncert ob 20-letnici zbora **Consortium Musicum**. Program: *Dvořakovoratorij Sveta Ljudmila* ★★★★★★ tisti, ki imajo radi harmoniko, bodoprišlinakonzert **Corrada Rojaca** iz Trsta ★★★★★★ **Mladimladim** ★★★★★★ **MAIN STREET** je vokalna skupina iz Avstrije, ki bo 13. 12. v veliki dvorani CD nastopila na koncertu **Big-banda RTV Ljubljana** ★★★★★★ **Zvone Sajevec** je štopal 10.000 km po Japonski. Poslušali ga bodo v Ljubljani. Koliko kilometrov pa se ne ve... 16. 12. ob 18. v MD CD ★★★★★★ Petek, 16. decembra je dan za **Beethovna** in **Simfonike RTV Lj.** Dirigira **Lutz Herbig** iz ZRN. Igrajo *Uverturo k Leonori*, *Koncert za violino, violončelo, klavir in (nepogrešljivi) orkester*, pa *Simfonijo št. 7* ★★★★★★ solisti: **Moskovski trio** ★★★★★★ v soboto 17. 12. ob 20. naš in vaš **Bikec Ferdinand** za tavelike, v srednji dvorani CD ★★★★★★ potem pa do novega leta za otroke ★★★★★★ v ponedeljek **John Huston** in njegovi **Mrtvi** ★★★★★★ drugič v CD ★★★★★★ še malo naprej: 21. 12. dan pred dnevom JNA **Maurice** gospoda **Jamesa Ivoryja**, končnov Ljubljani (drugič) ★★★★★★ kaj pabonatorekla JNA? ★★★★★★ za dan pred božičem, božični večer **Sakralni koncert: črnske duhovne pesmi** z **New Swing Quartetom** ★★★★★★ *strictly business!* ★★★★★★ potem do novega leta še malo trivije: večer *popularnih opernih zborov*, pa *po novem letu, trivia novoletni koncert* ★★★★★★ sobota, 10. 12. **bukvarna** ★★★★★★ od 15. decembra pa razstavlja še zmeraj v CD **Marcus Lupertz**, 20 velikih platen, 5 skulptur v bronu ★★★★★★ sredi, 14., četrtek, 15. okrogla miza **SRBIJA-KOSOVO-SRBIJA**, organizacija **ČKZ, Mladina, KRT, Dnevnik, RŠ** ★★★★★★ še ena napoved za CD: **TEDEN ITALIJANSKEGA FILMA** od 9. do 19. januarja. Šest filmov, tudi **Fellinijev Intervista. Scolina Družina**... ★★★★★★ do 15. januarja v **Narodni galeriji** še vedno odprta razstava *Pota k moderni in Ažbetova šola v Münchnu* ★★★★★★ petega decembra **KUD France Prešeren** začne zares, veliko dogajanja, tudi skupni projekti s K16, koncerti, gledališče, video, film, ... Da bodo odprli K4, samo še ne več potrpežljivo čakamo ★★★★★★ **Moderna Galerija** gosti **Dubo Sambolec**, ki je bila letos tudi na Beneškem Apertu, do 6. 1. njene instalacije v prostoru ★★★★★★ od 12. do 31. 12. v **ŠKUCU** slike **Bojana Gorenc** ★★★★★★ V ljubljanskih kinih pa že **dolgonič užitnega** ★★★★★★ razen izvrstne predstavitve **Paradžanova** ★★★★★★ čisto blizu, v **BENETKAH** razstava, ki jo je treba videti: do 15. januarja v **Museo Correr** približno 100 pomembnih slik **DE CHIRICA** ★★★★★★ ob stoletnici njegovega rojstva ★★★★★★ **NEWYORKU**, se pravi precej bolj daleč **BOCCIONI**, več kot 150 razstavljenih del, slike, kipi, skice, grafike, v **Metropolitanskem muzeju**, do 8. januarja ★★★★★★ in to, kar že vsi veste: 6. december slovenska, 7. december jugoslovanska in 11. december vseevropska premiera novega projekta **Pilotov in Mladinskega** ★★★★★★ 19. 12. ob 19^h pa v Kranju, Prešernovem gledališču premiera plesnega projekta v koreografiji **Iztoka Kovača**: Vse, kar ste že vedeli o sebi, pa ste pozabili ★★★★★★

fotografija Miran Erič

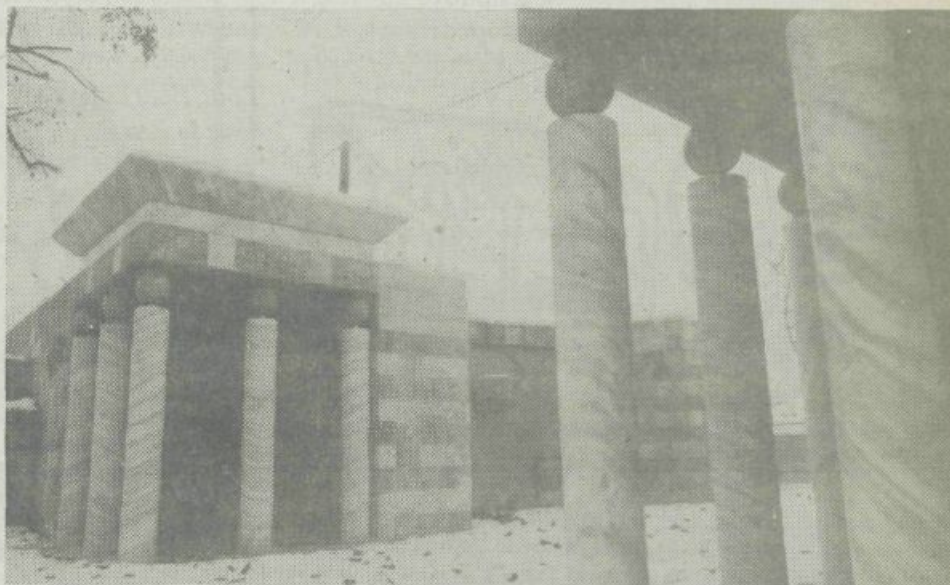
B51

B 51 je ne bivše ampak še vedno obratujoče zaklonišče študentskega doma na Gerbičevi ulici. Gotovo je nekaj: B 51 je pač najbolj znano med ljubljanskimi zaklonišči. In to zato, ker ni zaklonišče, ampak klubski prostor, v katerem se je v zadnjem več kot letu zvrstilo veliko dogodkov in ki ga poznajo vsi, ki jih zanima svet okoli njih: polis, kultura, umetnostna produkcija. Trenutno ga vodi **Primož Oven**, v decembru in januarju tja do začetka semestralnih počitnic pa bodo pripravili (seveda predvidoma) tele stvari: 7. decembra bi radi (končno!) pripeljali v Ljubljano **Tanjo Torbarino**. Če jim to ne bo uspelo, bodo organizirali razpravo o možnostih politične stranke na Slovenskem; povabili predstavniške vseh zasnutkov neartikulirane opozicije v Sloveniji. 14. decembra bo imel predavanje **Mladen Dolar**: o adornoovski refleksiji klasične glasbe. Ob koncu leta bo imel per formance še **Krešo Mustać** z Reke. Združil bo več petnajstminutnih stvari. Za januar datumi niso določeni, zgodile pa naj bi se sledeče stvari: **Igor Ivančič** naj bi predstavil svojo refleksijo vinilne produkcije v letu 1988; organizirali naj bi tudi symposion na temo grštvo ob koncu osemdesetih let; se pravi dinamično predstavitev. Zaenkrat v klubu poudarjajo refleksijo, manj vizualno-teatralično plat. Nočejo se označevati kot klub, prej kot politični subjekt. »Smo pač eden od punktov mladinske in študentske scene. Vsi skupaj čakamo na otvoritev K4. Šele takrat bodo postale dokončno jasne naše pozicije znotraj te scene.« B 51 čaka, vse, ki jih določena tematika zanima. Brez plinskih mask, drugih omejitev pa ni.

BoloGna CREaTIVA

Bologna bo od 12. do 21. decembra za deset dni postala gostiteljica letošnjega Bienala mladih, ki bo poskušal predstaviti 19 različnih umetniških praks, 320 kolektivnih in individualnih udeležencev ali malo drugače, 620 umetnikov iz več kot ducata držav. Iz Jugoslavije mladi iz Ljubljane in Dubrovnika, med prvimi **Erič & Čoh**, **Stella Rubens**, **Miladojka Youneed**, **Jože Suhadolnik**... Stvari se bodo dogajale vsak dan med deseto uro zjutraj in naslednjim jutrom, vsak večer bo najmanj sedem spektaklov, se pravi teater, ples, muzika... Stvari se bodo odvijale na glavnih bolognskih prizoriščih, razstave stripov, fotografij, slik, kipov... bodo v palačah na **Piazzai Maggiore**. Vrteli se bodo filmi, risanke, stvari se bodo posnele in predvajale na videu, brala se bo tudi poezija, organizirali se bodo seminarji, vsako noč od enih do štirih zjutraj pa seveda obvezne fešte. Skratka!

STRELJAJTE NA ARHITEKTA ali ŽALUJOČI OSTALI MED PISOARJEM IN SAVNO

fotografija Borut Krajnc

FoToGrafIJe nA RazGLEdNiCah

Zanima nas tole: kaj je **Karantanija** danes in kaj hoče? Odgovor je enostaven. dal pa nam ga je **David Tasić**, ki je (premalo?) znan tudi po svojem delovanju na področju promocije kulture. »Karantanija je samostojni založniški servis v ustanavljanju, ki se med drugim ukvarja in se bo ukvarjal tudi z izdajanjem omejenih serij razglednic s fotografijami slovenskih fotografov. Zenkrat smo izdali serijo osmih fotografij štirih fotografov: **Janeza Bogataja**, **Mirka Vičiča**, **Tanje Šoštaric** in **Dušana Osterca**. Odziv je bil precej ugoden, problemi nastanejo predvsem pri prodaji.« V Sloveniji pač še nimamo galerij oziroma trgovinic, ki bi se specializirale za prodajo fotografij, razglednic ipd. »Na Karantaniji pozivamo vse avtorje, ki bi jih zanimala izdala fotografij v sodelovanju z našim servisom, da nam pošljejo svoje predloge na naslov: **Kvedrova 12, 61000 Ljubljana**. Projekt je striktno nekomercialen, naklada pa 150 razglednic.« Kako izgleda prva serija razglednic-fotografij si lahko ogledate v **Galeriji Škuc**, knjigarni **MK** v **Nazorjevi** ulici, v **Trubarjevem antikvarijatu**, **galeriji Ars**; izven Ljubljane pa v **galeriji MK** v **Slovenj Gradcu** in **Arsu** v **Mariboru**. December je ravno pravi čas za te stvari!

fotografija TANJA ŠOŠTARIČ

Gregor Tomc

NOTRANJE-POLITIČNI KOTIČEK

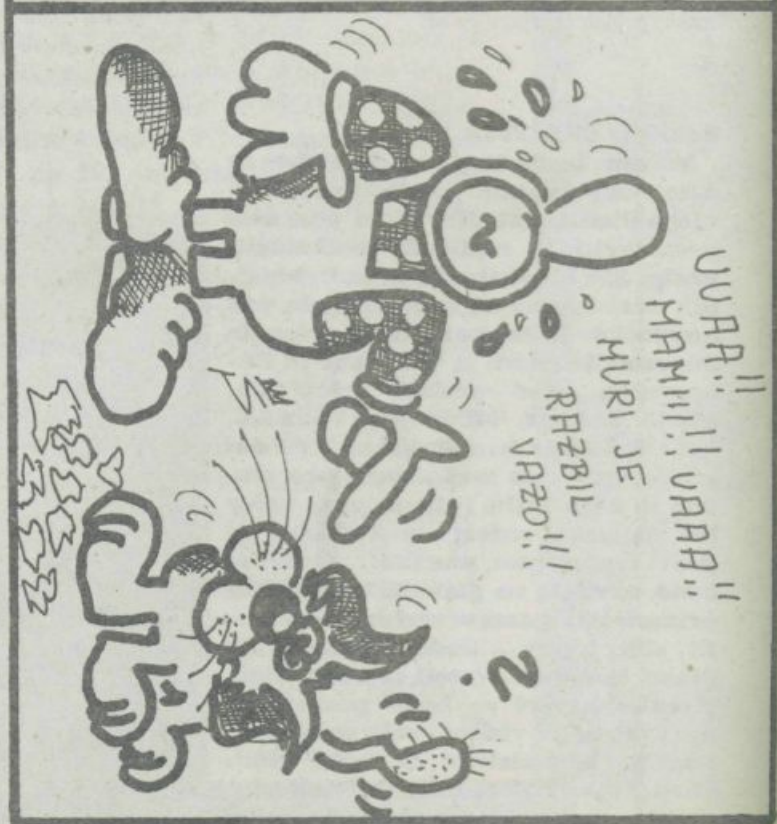
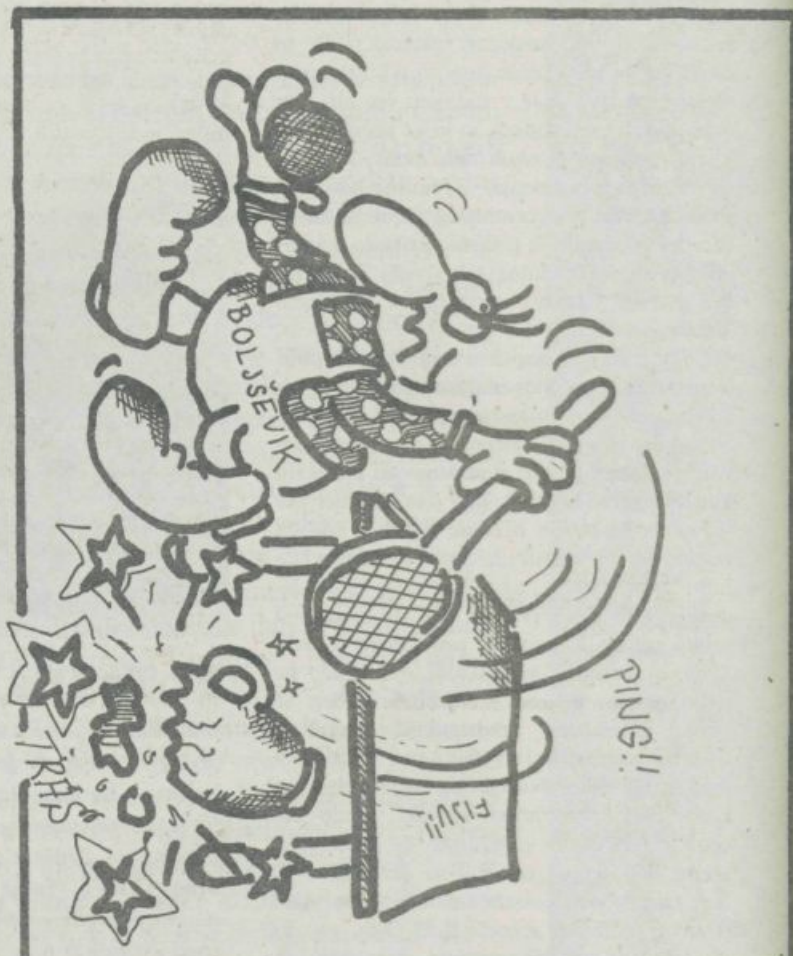
Pred nekaj leti sem sodeloval v futuristični študiji o tem, kako naj bi izgledala Slovenija leta 2000. Naše osnovno izhodišče je bilo, da je možnih bodočnosti več, mi pa smo med njimi izbrali štiri, ki so se nam zdele verjetnejše. V prvem scenariju smo si zamislili razvoj samoupravnega socializma (+ + scenarij), v drugem nadaljevanje tedanjega stanja samoupravljanja brez razvoja (+ - scenarij), v tretjem razvoj v smeri kapitalizma, torej razvoja brez samoupravljanja (- + scenarij), v četrtem pa razkroj tako političnega kot ekonomskega življenja (- - scenarij). Naša naivna predpostavka je bila, da lahko politični odločevalci izbirajo, in da je od ukrepov, ki jih bodo sprejeli danes, odvisno, kaj se bo zgodilo jutri. Seveda smo živeli v zmoti. Boljševiški fantje niso vedeli, kaj početi s štirimi alternativami. **Za njih obstaja le ena, tista, v kateri igrajo sami glavno vlogo. Vseh drugih opcij enostavno ne zaznavajo kot realnih.** Govoriti boljševiškim fantom o politični demokraciji ali o tržno-blagovni ekonomiji je približno tako, kot če bi od Indijancev iz plemena Hopi pričakovali, da svoj ples dežja zamenjajo za meteorološke slike iz računalnika. Ali od Reagana, da si omisli panks imidž in levičarsko retoriko.

Vendar pa se nisem namenil pisati o problemih futurologije v pogojih samoupravnega socializma, pa tudi o Indijancih Hopi in Reaganu ne. Hotel sem le opozoriti na dejstvo, da **nam vladajo kontrakulturni marginalci.** Predstavljajte si, kako drugače bi izgledalo vaše življenje, če bi jutri prišli na oblast nekakšni indijski nirvanisti, maharišne ali harakrišne ali kako se jim že reče. Knjige, ki vam jih danes bolj ali manj vsiljivo ponujajo po cestah in gostilnah, bi postale obvezno in edino čtivo. Si predstavljate? No, potem pa tudi veste, kako živite danes.

Vendar pa se nisem namenil pisati o zagatah, ki jih povzročajo rdeči hipiji vsem tistim, ki bi radi dostojno preživel svoj vek. Hotel sem le pokazati, na kaj je treba biti pozoren, ko človek bere časopise, v katerih nastopajo boljševiški fantje. Če Vasil Tupurovski, član CK ZKJ, na zboru prosvetnih delavcev v Titovem Užicu na primer izjavi: »Več kot jasno je, od kod prihajamo«, nam je takoj jasno, da je imel v mislih njihovo zavetišče, rezervat ali kakor koli ga že imenujemo. Prav dosti pa si z njihovim poreklom ne moremo pomagati. Je še kaj znanega o njihovih navadah in razvadah?

Primate tatu .

Boljševiški fantje radi drugim pripisujejo svoja lastna početja, sebi pa tuje zasluge. **Miran Potrč, eden vodilnih predstavnikov boljševizma v Sloveniji,** je na praznovanju občinskega praznika v Sevnici našel nekaj časa tudi za politično agitacijo. Predstavnike demokratične javnosti, ki zahtevajo demokratičen postopek sprejemanja ustavnih amandmajev, je označil za politične agitatorje. To, kar je Potrč v resnici rekel sevnškemu učitelju, lahko formuliramo takole: kadar agitira boljševik, je to znanost, kadar agitirajo predstavniki javnosti, pomeni to zaostrovanje družbene krize.

Kriza? Kakšna kriza!

Socializem ni formacija sui generis ampak eklektično kopičenje samovoljnih ukrepov boljševiških fantov. Vsako regularnost hitro zaznavajo kot patološko, jo prerešetajo z izjemami in s tem normalizirajo. Perpetuacija nepredvidljivega, kriznega stanja je edina možna oblika vladavine marginalcev.

Protialbanski šovinizem moramo motriti tudi iz te perspektive. Boljševiki iz sosedstva so morali investirati ogromne količine energije, da so končno privedli državo na rob spopada. Ni bilo lahko, saj so Albanci dolgo časa potrpežljivo prenašali vsakovrstne žalitve srbskih, makedonskih, črnogorskih in vojaških oblasti. Sodu pa je izbilo dno, ko so odstavili še voditelje, ki so vsaj navzven simbolizirali njihovo avtonomnost. Ljudi so končno tako zrevoltirali, da so jih spravili na ulice. Locirana je bila ta famozna ireidenta, s katero so nas tako dolgo strašili. In sedaj se lahko začne spopad...

Oblast se prilaga (absolutna absolutno)

Deset od sedemnajstih članov CK ZKJ iz Bosne in počitniško hišo, od tega šest v Neumu. Tretjina članov bosanskega CK preživlja počitnice v lastni počitniški hišici. Polovica članov statutarne komisije in tretjina članov nadzorne komisije CK ima »svojo vikendico«.

Ne razumem, zakaj se v Bosni nad tem tako zgražajo. **Saj jim vendar vladajo ljudje, ki so po svojem svetovnem nazoru materialisti.** Kaj vse bi šele tisk razkril, če bi se zapičil še v druge privilegije, ki so si jih prisvojili – poleg ugodnejših kreditov in posebnega dostopa do nekaterih dobrin še: posebne finančne ugodnosti, vozila s šoferji, posebna letovišča, subvencionirano prehranjevanje, višji honorarji za isto delo, posebne zdravstvene usluge in še bi lahko naštevali.

Boljševiški fantje pa so privilegirani tudi, ko strežejo po življenju drugih živali. Milanko Renovica je 7. 9. 1986 ustrelil jelena v lovsko-gozdnem gospodarstvu Jelen. Rogovi ustreljene živali sodijo med vrhunske trofeje, vendar ni bilo treba Renovici za njih plačati niti prebite pare. Je pa to povsem v skladu z družbenim dogovorom iz leta 1986, ko se je gospodarstvo Jelen obvezalo, da lahko politiki tam plenijo zastonj. **Rogovi Milanka Renovice so sicer družbena lastnina, vendar pa so varno spravljene pri njem doma.** Takšno zasebno razpolaganje z družbeno lastnino pa je stalna praksa, je bilo še rečeno v odgovoru na delegatsko vprašanje v zveznem zboru skupščine Jugoslavije.

Vinko vara

Boljševiško politikantstvo bolj spominja na dvorne spletke kot na populistično predstavništvo. Opazovalci te žalostne burke lahko le ugibamo, kaj imajo boljševiški fantje v resnici v mislih, ko nekaj rečejo. Ali naredijo – zažugajo s prstom, na primer.

Ko je član CK ZKJ Vinko Hafner na 17. seji žugal s prstom srbskemu partijskemu bossu Miloševiću, smo vsi mislili, da gre za politično gesto. Figo! Ko se je Vinko pred kratkim mudil v Bajmuku (Jugoslavija?), je v pogovoru s tamkajšnjimi delavci izdal skrivnost, da je na 17. seji žugal takorekoč po pomoti in da se mu to tudi sicer rado dogaja. Prst je dvignil nehote, vendar pa s tem ni hotel nikogar žaliti ali mu groziti.

Anarchy Rules O. K.

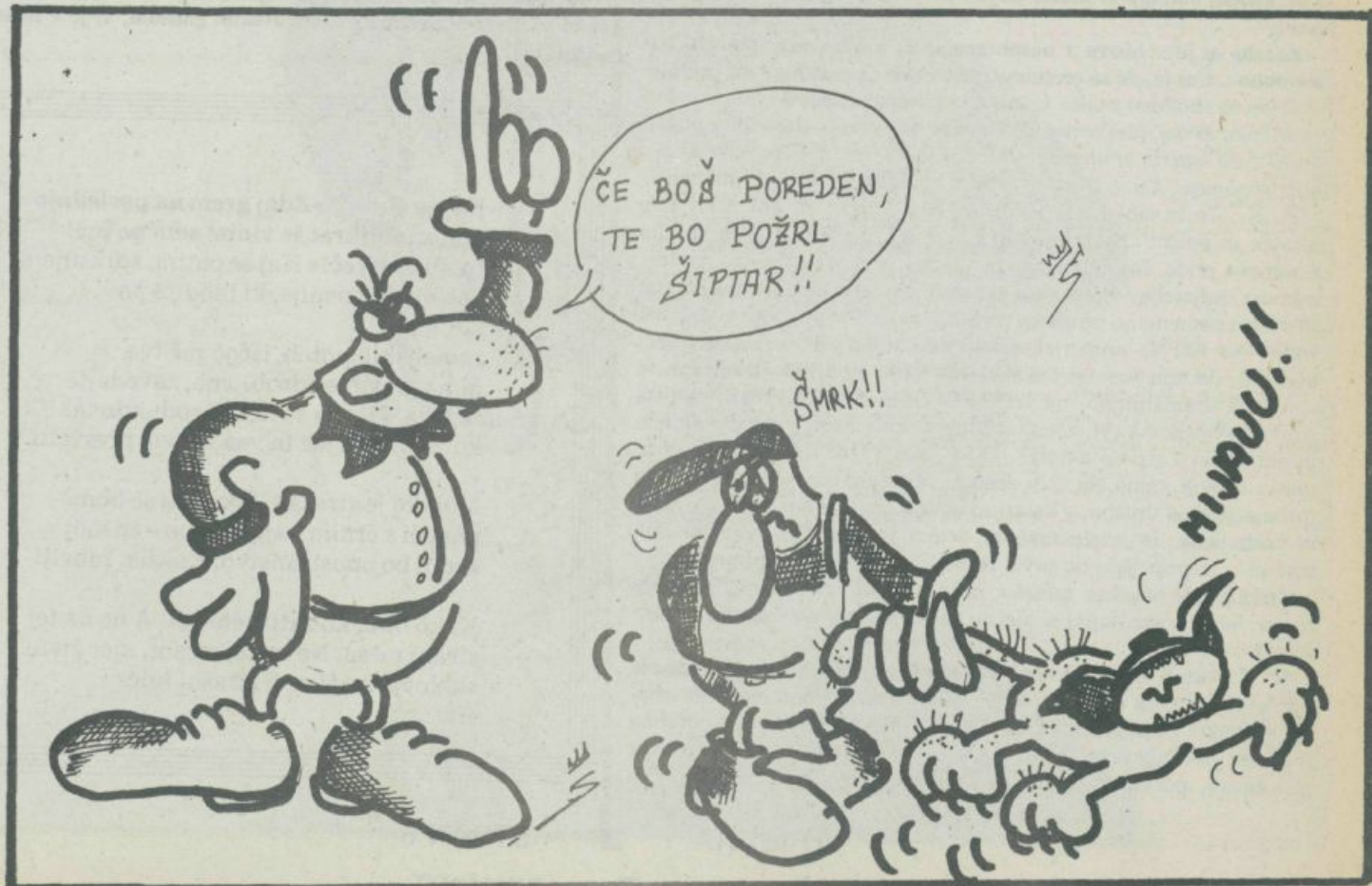
Konec oktobra je severnokorejska novinarska agencija KCNA objavila izjavo veleposlanika države Jugoslavije pri njegovem veličanstvu Kim Il Sungu v Pjongjangu. Miodrag Bogičević je ob tej priliki dejal, da ne bo Jugoslavija nikoli priznala Južne Koreje.

Na isti strani objavlja Delo, da je član jugoslovanske vlade dr. Radoje Kostić sporočil delegatom zbora zvezne skupščine, da so izpolnjeni vsi pogoji za priznanje palestinske države.

Na eni strani torej neki veleposlanik sam sebe pooblasti, da izjavi, da Jugoslavija ne bo nikoli priznala suverene azijske države z legitimno izvoljeno vlado. V istem hipu pa je jugoslovanska vlada pripravljena priznati neobstoječo državo, brez svojega ozemlja in s samozvanimi voditelji, ki poznajo luksuzne evropske hotele s petimi zvezdicami neprimerno bolje od palestinskih taborišč posejanih po arabskih deželah, ki radi ugrabljajo turistične ladje na križarjenju, ki razstreljujejo potniške avione in podstavljajo bombe po diskotekah.

Dovolite mi, da končam z mislijo Rav Jahude. Takole je dejal: »Če je krava poškodovala površnik, površnik pa je poškodoval kravo, se ne reče, da škoda, ki jo je krava naredila površniku, izničuje škodo, ki jo je površnik naredil kravi, ampak se škoda ocenjuje z denarjem.«

Vsaka podobnost s partijo in državljani Jugoslavije je namerna. **Moramo pa pripomniti, da bi bilo v našem primeru škodo najlažje oceniti na demokratičnih volitvah.**

Rade Krstić

Neizoglednost Empedoklova Akta

RADE KRSTIĆ, roj. 29. 11. 1960, Varaždin. Študent II. letnika AGRFT, smer dramaturgija. Prvi dramski fragmenti v angleščini, številne objave v revijalnem tisku: poezija, proza, prevodi iz angleščine in srbohrvaščine. 1986 zbira pesmi **VREME-NAR (CZ)**: Zlata ptica in Nagrada za najboljši knjižni provenec v zadnjih dveh letih. 1988 izideta pesniška zbirka **ANTIGONA** in zbirka kratke proze **NA SRCU ZEMLJE**.

Zelo pogosto se zgodi, da kakega pojava ali zapleta ne moremo razumeti, čeprav poznamo stvar zelo natančno, morda celo do balastnih podrobnosti. Spomnite se razvpitega tebenskega kralja – detektiva in grenkih slasti njegovega samonanašajočega se početja. Potem se seveda brž napotimo iskat ključe: historične, mitološke, metodične etc. In jih vselej najdemo? No, ja, pustimo zdaj tisto o kriterijih kriterijev, ki veljajo za kriterije, ki... Bistveno se kdaj vsekakor izgubi. Jaz pač mislim, da nisem našel šifre za literaturo, ki jo piše ena mojih najbolj »poetičnih« poetičnih simpatij. Ali pa – naj vam bo; naj svoj način vam mogoče vseeno lahko šepnem stari Arhimedov vzklik (tistega, ki ga je, kot pravijo, stari konfuznež – prav odurno – nagupil po ulicah). Torej Krstičeva literatura se dogaja tako impulzivno in vendar vztrajno, ker jo odlikuje svojska neodklenljivost izvorne točke: »da, da, tu je kleč« interpretacije. (»Kleč, seveda je tu (v moji literaturi) veliko Kleča.« iz Vprašanja o formalnih vplivih. opomba R. K.). Ta neprosojnost smisla, »nadarjenost za paradoks«, ki po mojem ni zgolj plesna figura ratia, kot se sicer rado meni, nam morda onemogoča enačiti pesnike s kakimi Eskimkami, ki bi se sončile v krznem bikiniju in trdile, da je zato Grenlandija postala Côte d'Azur.

Začelo se je v bistvu z nesporazumom, ampak »to sploh ni pomembno«. Čas je, da se zresnimo, pa če temu vse še tako nasprotuje.

Tribuna: Bodimo malce konvencionalni, začnimo z literaturo, pri vprašanju, ki naj nam omogoči smiselno razporediti ugotovitve o tvoji poetiki, do katerih bi utegnili priti. Bi lahko na kratko povedal, kaj ti pisanje pomeni, kje so temeljni razlogi za tvoje ukvarjanje z literaturo?

R. K.: Te bi lahko opredelili povsem empirično: kot neko zelo splošno in tipično izkušnje človeka iz našega okolja. Z osebnostnim zorenjem pride čas odločitve za študij, pritiski in vplivi staršev, znancev, prijateljev v tem času kar dežujejo in se izpodrivajo. Potem sledi zelo pomembno izkustvo: zgrešen študij. Razne spodbude so me vodile na FSPN, primerjalno književnost na FF in končno sem ugotovil, da sem ves čas nekako iskal blišč gledališkega odra in se vpisal na dramaturgijo, na AGRFT. Gotovo ni zanemarljiva tista gimnazijska vnema pri izmenjavi duhovnih odkritij in medsebojnem informiranju o »špon« avtorjih, ki jo opisuje Igor Zabel v spremnem tekstu k moji knjigi **Na srcu zemlje**. In pa seveda vojska: popolno razhajanje med družbo, v kateri so odnosi zreducirani na ukazovanje in podrejanje, in intelektualnim delom je zaostrijo moja mislena izhodišča in pripeljalo do prvih resnejših fragmentarnih zapiskov.

Tribuna: Je tu iskati zamelek neke pri tebi kar temeljne pesniške forme, haikuja (hokkuja), v njej pa izrekanje doživete fragmentarnosti sveta?

R. K.: Rajši bi se navezal na Strniševovo oznako, da je poezija odblesk, »odblesk neviht«. Ne gre toliko za fragmentarnost doživljanja sveta kot za fragmentarnost uvidov v njegovo bistvo. Ta posebna možnost gledanja sicer nevidnega ni nekaj enkratnega, pač pa veriga priložnosti, poskusov, ki so na svoj način vendarle enkratni. Po-

Nedavno tega je v Ljubljani gostoval svetovno znani gledališki festival **Shakespeare fest** pod patronatom Ljubiše Ristića, kar je seveda pomenilo tudi gostovanje jugoslovanske gledališke smetane, igral-ske, režiserske in še kakšne. Ob tej priliki je gledališka ljubiteljica, sicer pa odlično situirana obrtnica s področja proti Gorenjski, lastnica baje-slovne vile z bazenom, savno, grškim marmorjem in vsem, kar se spada zraven, priredila sprejem in zabavo s pariško kuhinjo, dunajskim komornim orkestrom, ki je skrbel za plesno glasbo, najetimi metresami za moške brez družbe in prostitutki za osamljene gospe, s služinčadjo, naučeno dvorne strežbe, in seveda lakaji, ki so napovedovali prihod vsake pomembne in manj pomembne osebe iz visokih kulturnih in političnih krogov.

Zabava se je bližala svojemu vrhuncu in gospodične so skupaj z gospemi čedalje manj prikrito izražale svojo žalostno nestrpnost, ker se zvezda in povabljenec večera številka ena še ni pojavil.

Slednjič pa se le pojavi glavni komornik prireditve, violine pobesijo loke v tišino, molk pričakujočih se preliva s pritajeno histerijo oboževalk beatlesovih koncertov in čez prostor s stopnišča zaplavajo besede velikega komornika – Dame in gospodje, prišel je gospod Rade! Krik oboževalk se združi z vsesplošnimi znaki veselja in odobravanja vseh prisotnih – Krstić, Krstić, Krstić, zavalovi po prostoru, nakar se komornik prime za glavo in užaloščeno pove stavek, ki pahne množico v besno razočaranje in popolno apatijo – Ah, ne – prišel je Rade Šerbedžija.

iz gledaliških spominov...

membno je, celo bistveno, da človek zdvomi. Da vzpostavi notranjo represijo, prebudi demona sežiganja (lastnih del); poglej na primer samo Vidrića, ki je bil pri tem še posebej temeljit.

Tribuna: Nekakšna žrtev torej?

R. K.: Prav to. **Empedoklov akt**, kot pravi Niko Grafenauer v Izročnosti pesmi. To je nujno za vsakega pesnika. Sicer je neizbežen samomor misli, ki mu sledi samomor besede. Končni produkt pa je tisto, kar se je zgodilo z mnogimi našimi talentiranimi pesniki (Marko Pavček). Lahko citiram Miljkovića: »Ubi me prejaka reč.« Preprosto niso zmogli distance, molka, in prišli do pogubne obsedenosti z besedo. Takšen emotivni naboj je nujno zaustaviti, obsedenost z besedami ali stvarmi pretrgati s sartrovskim gnusom, ki je v tistem hipu odrešitev.

Kaj še čutim? »Zdaj grem na poslednjo pot, zadnjikrat še vidim sončno luč! In nikdar več!« Kaj še čutim, sprašujem vas, sinovi zemlje, ki blodite po

zemeljskih poteh, išoč rešitve. Moja glava je odrobljena, zavedajte se tega. Morda se nekoč rodi kdo tak kot sem bila jaz in vas vnovič presvetli.

Moj boj je strašan. Poročila se bom ponoči s črnim pajčolanom – in moj ženin bo onostranstvo. Kakšen rabelj!

Kako boli, ko zatisnem oči! A ne na tej strani mesa. Ne na tej strani, kjer živo skalovje kriči svoj strašni klic.

Tribuna: Tvoja prva knjiga je bila pomembna pesniška zbirka – Vremenar. Od nje si prek številnih revijalnih objav in druge zbirke (Antigona) prišel do svojega proznega prvenca – Na srcu zemlje. Ob tem dve vprašanji: Kako ti dojemaš in občutiš razliko med tema dvema oblikama govornice? In kateri element omogoča žanrski razpršenosti tvojega ustvarjanja identiteto, kako »zmoreš« tako širok izrazni spekter? Morda zavoljo posebno intenzivne lirizacije?

R. K.: Posebno težak je **preskok** iz poezije v prozo. O tem mi je povedal zelo zanimive stvari **Milan Kleč**, ki jih je seveda tudi sam izkusil. Jaz sem začel pravzaprav z zapisovanjem pesmi v trdo vezan zvezek formata A4, in počasi so se mi verzi začeli daljšati v prozne odlomke. Sčasoma sem doživel potrditev tega, da človek začuti novo izrazno svežino, da najde nove konture samega sebe. Prvo kratko prozo sem objavil leta 1984 v NOVI REVIIJI. Leta 1985 se je pojavil natečaj za najboljšo zgodbo na PROBLEMIH, kjer sem dobil med šestindvajsetimi avtorji tretjo nagrado. Nej povem, da mi je takrat veliko pomenila pozitivna ocena **Branka Gradišnika**, Sicer pa je tako v prozi kot v poeziji temeljni problem isti. Zapisana beseda namreč preneha biti del avtorja, postane javna last, in s to nenadno izgubo nekega dela samega sebe se pojavi nevarnost, da se pisec tega početja ustraši in sploh preneha pisati. No, nastanek knjige **Na srcu zemlje** je rezultat duhovnega dvoboja med **Brankom Gradišnikom** in menoj, ker mi (čeprav moj mentor iz ozadja) ni verjel, da si bom upal pisati prozo še po tem, ko me je opozoril na njene zanke.

Radijske igre pa so predvsem posledica študija in vpliva branja; bral sem **Lužana**, skoraj vse **Božičeve** drame, **Šeliga**, **Zupana**. Svoje poskuse sem odnesel **Borutu Trekmanu**, in z njimi so bili na radiju zadovoljni. **Seanse** so poslali na Ohrid in jih celo prevedli v nemščino in srbohrvaščino.

Tribuna: Ni nepomembno, da si eden najproduktivnejših mladih literatov. Povej kaj o samodisciplini, vzdrževanju ravnotežja med kvaliteto in kvantiteto.

R. K.: Samodisciplino lahko povežem s svojim ukvarjanjem z zenom. Z njim se namreč nisem srečeval kot zgolj z neko miselnostjo, ampak sem ga tudi živel. se pravi, reševal probleme z njegovo pomočjo na praktični ravni. Iz tega časa izvirajo hokkuji – v knjigi jih je samo manjši del; njihov izbor sem opravil na osnovi sugestij drugih, saj niso bili več del mene, ampak vseh.

Kar se tiče drugega vprašanja: zlasti čas ozdravlja pisca neumnih projektov. Kjer se kmalu ustavi, je potrebno odnehati. Sicer pa je koristno brati tudi teoretske tekste, ki pomagajo vzpostaviti kvalitativni kriterij.

Tribuna: Vendarle pa mora obstajati tudi nastajanju teksta sočasna kontrola.

R. K.: Vsekakor, prej omenjeni kriterij lahko funkcionirajo že z manjšim zamikom.

Tribuna: Morda ni čisto nevzdržna teza, da zaznamuje idejni svet tvoje literature radikalno izpostavljanje osnovnih eksistencialij, predvsem smrti. Kaj ni kljub vsem težavam, ki jih ima danes tak pristop, to mogoče predvsem zaradi sposobnosti, da sprejmeš neki bistven paradoks, na katerem vzpostaviš ravnotežje: ne zapadaš »gonjenju« tradicionalnih »vzvišenih tem in se ne reduciraš na preigravanje literarnih postopkov.

R. K.: Obsedenost s smrtjo izhaja iz **Heideggerjeve** misli, da naj bi smrt omogočala pravo formo bitju, ki se na tej poti najde. Ustvarjalec morda skuša smrti, »ki je bivanje, ki ni« podeliti zmožnost ontološkega premika.

Tribuna: Iz česar potem izhaja določena nekovencionalnost. No in če za konec pustimo literaturo: misliš početi kdaj kaj v zvezi s študijem?

R. K.: Ambicije seveda imam, perspektiv pa ne. Mnogo kolegov ne diplomira samo zato, ker jim je jasno, da ne bodo dobili zaposlitve. Socialni problem seveda tudi ni zanemarljiv. Želodec zahteva svoje: tudi midva bi začela jesti tale kasetofon, če bi bila lačna.

pogovarjal se je **BRANE SENEGAČNIK**

WHERE IS THE TRUTH?

Ko je »nekaj deset vinjenih moških«, kakor je naslednji dan poročal RGL, po končanem kulturnem mitingu julija letos zavilo še pred vsi, ne glede na »strankarsko« pripadnost, zgražali. No, kljub vsemu pa se je – kakšno naključje! – mitingovanje nadaljevalo z zamikom nekaj mesecev ravno tam; sicer s hrbotom obrnjenim proti Skupščini, kar je metafora an sich, vendar brez škandaloznosti in brez naivnega zgražanja glede tega, kaj pomeni nekaj tisoč ljudi, ki pred Skupščino niso prišli delit komplimentov slovenski uradni politiki.

»Resnica nikoli ne more biti tolerantna,« je rekel Sigmund Freud. Odštejmo sneg, odštejmo govore, odštejmo sam miting. Kaj nam ostane? Bele lise, ki jih niti slovenska politika niti organi represije nikakor nečejo zapolniti.

Vprašanje, ki se nam avtomatično zastavlja, je, kako so bistri preiskovalci uspeli med seboj povezati štiri ljudi? Pot, ki naj bi jo v veliki splošni delih celo »protiustavni« dokument, vse prehodil sporni, v nekaterih delih celo »protiustavni« dokument, vse preveč spominja na film z Genom Kellyem Les Girls. Med govornjenjem na sodišču gledalec redno zagleda nadpis Where is the thruth?, zato je možno zatrditi naslednje:

1. ljudje, ki bodo pristali v zaporu niso »pravi« ljudje oz. vsi izmed obsojenih niso tisti ljudje, ki bi bili dovolj velike ribe (= kompetentni), da bi se z očitano dejavnostjo res lahko ukvarjali;
2. ljudje, ki so na tak ali drugačen način prisiljeni plačati ceh oblastiški norosti, so se med seboj povezali sami ali drugače rečeno – če ne že vsi, pa vsaj nekateri med njimi naključno izbrani in v zaporniškem vzdušju jim ni ostalo nič drugega, kot da namesto latentnega petja posameznih imen out of prison pojejo raje svoja lastna.

Kaj iz tega sklepa sledi? Preprosto dejstvo, da bistri preiskovalci nikakor niso uspeli dobiti imen, ki so jih željno pričakovali in to najprej niso uspeli dobiti imen, ki so jih željno pričakovali in to družbeni lestvici ali pa preprosto zato, ker preiskovalci teh in onih služb stiši sploh niso vedeli natančno, ne kaj, ne koga iščejo in kot tretje, ker so tako presneto nesposobni, da niti pametne verzije obsodbe ne zmorejo sproducirati.

In dokaz za te trditve? Najdemo ga med vrsticami javnega pisma Kučanu in njegovega odgovora Janši, med vrsticami sporočil dnevnih politike in nenazadnje med vrsticami sporočil Odbora za varstvo človekovih pravic.

»Toleranca ni nasprotna netoleranci, ampak je njen del. Tako ena kot druga sta tiranija. Prva sebi pripisuje pravico, da preprečuje svobodo zavesti, druga pa da jo dodeljuje,« je rekel Thomas Paine.

Ravno tako, kot se na koncu Les girls izkaže, da je bil Kelly tisti, ki je vse povezoval in ki je hkrati izkoriščal vse plesalke, ne da bi te za svoje vloge sploh vedele, se je tokrat izkazalo, da je mojster dirty dancinga »politika«, ki se ne ozira ne na ljudi in ne na stvari. Žalostno pri vsem tem pa je to, da očitno nikoli ne bomo izvedeli (ne tisti »in« ne tisti »out«), kdo vse (in predvsem zakaj) je bil vpleten v to enkratno JEDINSTVO, ne kakšne pakte so med seboj posamezniki sklepali, ne kdo je v vsej tej zmešnjavi ostal »čist« ne kdo se danes spreminja iz Savla v Pavla. Predvsem pa ne bomo nikoli izvedeli, kaj vse smo s tem procesom dejansko izgubili. Reakcija na vsa ta vprašanja je logična – težko je še verjeti politikom, ki nastopajo z nadvse radikalnimi in tolerantnimi govori, kajti to je v naših razmerah prej znak za alarm kot za spravo. Zaradi vsega tega so melodrame z Genom Kellyem še vedno privlačne.

ALEŠ DVORZAK

LETTER FROM BELGRADE

Belgrade, Saturday, 19/11: Belgrade was the scene of the largest ever mass rally in Yugoslavia's history. Under the organisation of The Union of Socialist Working People 1,500,000 chanting people filled the city streets, pouring into the central meeting point at Ušće Park. Serbian, Yugoslavian and communist flags flew side by side as the enthusiastic but disciplined melee voiced their solidarity with the besieged Serbian minority in the Kosovo (an autonomous province of Serbia).

The rally was propelled by the continuing atrocities waged by Albanians in Kosovo (burning of churches, vandalism of icons, raping of Serbian women). Explains one banner, »Kosovo is the mother of Serbian culture and we are not going to give her up«.

The Belgrade rally was spurred by continuing Albanian demonstrations in Kosovo, themselves an anti-reaction to the recent 17th session of the central committee of the Yugoslavian Communist Party, at which wide ranging constitutional changes were proposed. The Serbian majority wishes the reassertion of Serbian constitutional control of the two autonomous provinces of Vojvodina and Kosovo. Major proposals include: the reassertion of the Federal Army in the provinces; one autonomous judiciary with republic-wide jurisdiction; a liberalised economy; Serbo-Croatian as the official language; and equality of linguistic status.

On the 18th of this month, the Kosovo Albanians launched their popular opposition to the reforms, and their support for the old and reputedly corrupt regime (replaced by the new incumbent Tito, Slobodan Milošević, in a popular purge of corrupt Serbian officials last month). At 10 pm last night, there were 150,000 Albanians in the streets of Pristina, proclaiming the long yearned for Albanian republic and opposition to Serbian inspired constitutional reform.

The Belgrade reaction today was as surprising for its volume as its general restraint. National flags, costumes and frustrations were in abundance, encapsulated in chants such as, »No to provinces as republics«, »We are not giving away Serbia«, and perhaps more ominous, »We are going to Kosovo«.

However, this revival of bruised nationalism was couched in essentially Yugoslavian terms. Speaking beneath a huge picture of Tito and the communist party motto, »Brotherhood and unity«, Slobodan Milošević said, »The enemy from outside (the Albanians) helped by the enemy from within (corrupt Vojvodinian officials) are tearing Yugoslavia apart«. But his words held a duality of intent. His repeated refrain was »Albanians come and join us, come and join the progressive forces«.

From a stated premise of more honest and open government, Milošević extended his hand across national frontiers to encourage Yugoslavian unity and the end of ethnic tension – perhaps intimating the necessity to face the inevitability of an Albanian republic, who now form over 85% of Kosovonians. Many banners were similarly pacific; »We want to unite all Yugoslavia«, and »Peace for all Kosovo«.

With Albanian unrest increasing daily, \$12.6 m (U.S.) from federal coffers flowing into Kosovo every week, and the constitutional right of the autonomous republics to secede from the federation, such »magnanimity« may be hard to maintain.

JULIAN DAHL (AVSTRALIJA)
DOPISNIK TRIBUNE IZ
JUGOSLAVIJE

SWAGMAN IN BELGRADE

As the Ljubljanka train drew into Belgrade Central, I felt as if it had miraculously become an antiquated time machine. The European prosperity of Slovenia illprepared me for the duality of the north-south divide. The outskirts of Belgrade rose like red jagged teeth of bare brick and mortar. These were the »new suburbs« of Serbians fleeing their usurpment in Kosovo. This was not, however, the abject poverty of the Third World. Belgrade is more within the Second World of socialist austerity and economic inertia. Noone starves but few prosper.

The sense of an era teetering towards oblivion was palpable. Tito's reign was buoyed by billions of dollars worth of foreign loans, often squandered on high profile concrete palaces rather than real economic injection. Belgrade reflects this maljudgement. Grit greyed baroque apartments shed their plaster skins. Choked, potholed roads and an overflowing public transport system cries the long need for the most basic public works, and Western underground technology.

This is a seething, laughing, rollicking city – a diverse cultural melting pot of every nationality in the land. The freaks, the punks, and the poor contrast to Slovenia's rather homogenised middle class. Belgrade most obviously feels Yugoslavia's afflictions of a 190% inflation rate, a \$20 billion foreign debt, and 15% unemployment (The Economist, 24–30 September, 1988) (300% by now; editor's note) Explains one young travel agent; »What hurts me most is economic. You know I'm working for \$100 (U.S.) per month-next year it'll be \$500«.

The economic problem is only one point of the trident, embedded deep into the heart of the south. Political chaos is swinging upon a tenebrous thread, awaiting a puff of popular breath. The Serbians, one of the most adoring followers of Tito, perhaps feel the death of the messiah more keenly than many. Their military tradition is most obvious. Monolithic Roman pillars and silent stone centurions are the backdrop to present day soldiers loitering on street corners, Kalashnikovs in arm. »Partisan« chest thumping needs little encouragement. These attitudes unite into a deep respect for the autocratic messiah, and enhance the confusion in his absence. Tito's egotism is a yoke now felt by all. He was apparently determined to be the greatest Yugoslav leader, and hence, created such an extremely autonomous federation with eight revolving presidents, that political direction had been impossible to strike ever since.

The third barb most keenly felt by Belgradians is, of course, the nationalist problems. Many Serbians are incensed by the (Albanian) usurpment, »defilement«, and »desecration« of their cultural homeland in the Kosovo. Some see a concerted Islamic fundamentalist strategy designed to slice Kosovo from the mother's breast. The head of the Yugoslav royal family in exile (King Alexander), recently described the Kosovo troubles as the »Lebanonisation of Yugoslavia« (Newsweek November 14, 1988). Explains one student; »This is a war – a secret war... so there is no democracy in war«. Although Belgrade is no longer seething with demonstrations, we can only await November 19 (day of Serbian solidarity with the Kosovo), to weigh the meaning of this youthful cry.

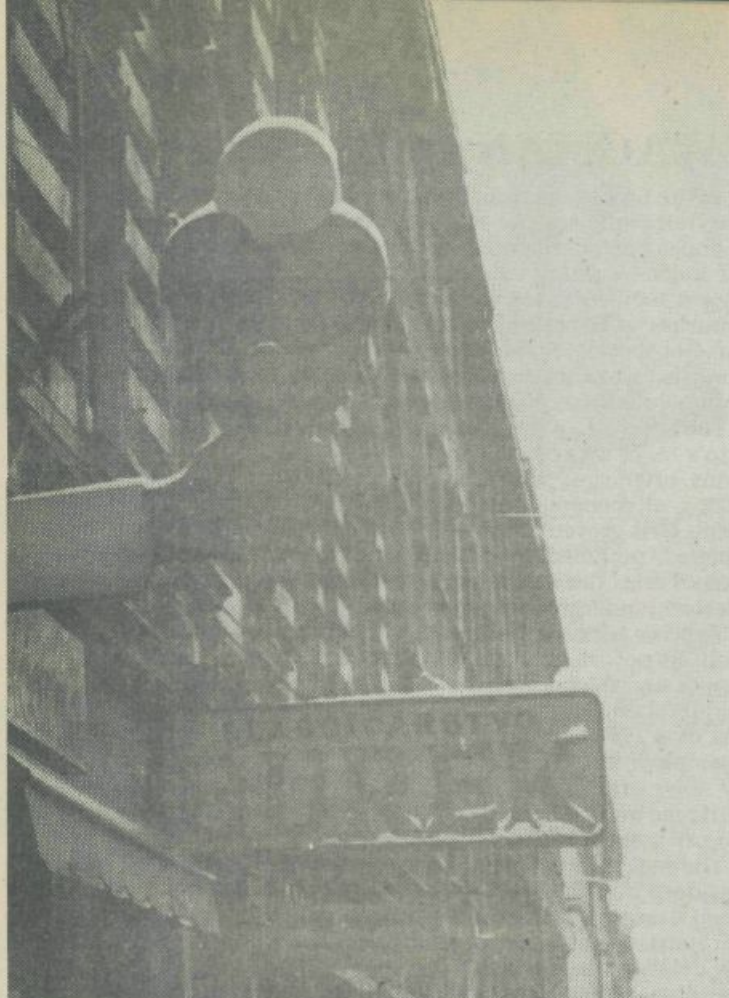
JULIAN DAHL (AVSTRALIJA)
DOPISNIK TRIBUNE IZ
JUGOSLAVIJE

uniles
tribuna

enako ime za različne stvari

TRIBUNA

blema. Potrebno je umiriti žogo, hkrati pa **ne dopustiti, da Albanci postanejo to, kar so črnici v Ameriki.** Ne sovražim srbskega naroda, njihovemu vodstvu pa ne zaupam, še posebej, ko gre za metode reševanja situacije na Kosovu. **Narod je treba obtožiti, da mu lahko nekaj vzameš.** Prav to počnejo Srbi. Kaj nam, Albancem, lahko sploh še vzamejo? Samo pravice, ki izhajajo iz ustave iz leta 1974. Odstopa oziroma odstavitvi Azema Vlasija in Kaqusha Jashari morda res nista odločilnega pomena. Važno je, da reka teče po pravi poti, pri čemer ni tako pomembno, kdo je na čelu. Prizadet sem, ko Albancem očitajo visoko nataliteto, saj je načrtovanje družine ustavna pravica vsakega posameznika. Očitajo nam, da ograjujemo naša posestva in se zapiramo pred sosedi. Smešno! Plotovi so povečini še iz turških časov, tako da gre za stoletno tradicijo, ki nima nobene zveze z današnjo situacijo. Še nekaj bi rad povedal. Slovenci v glavnem ne razumejo našega strahu, neodločnosti, nezaupljivosti. Toda narod, ki je v svoji zgodovini toliko pretrpel in še trpi, se nekako nagonsko zapira, ohranja tesne vezi med posameznimi pripadniki in je nezaupljiv do tujcev, ki mu niso nikoli prinesli nič dobrega. **Prepričan sem, da bi albanski študentje končali v zaporu, če bi objavili to, kar boste vi.**

»Ali lahko fotografiramo?« vprašamo. Zilbehar se nekoliko izmika, vendar nam da jasno vedeti, da raje ne. Tudi prav. A našemu fotografu žilica ne da miru. Enkrat, dvakrat sproži. Bolj od daleč, seveda.

Naša tretja postaja je **kava bar Jakuba Ajetija na Trubarjevi.**

Pogovarjamo se z **Arsimom Osmanijem, Albancem iz Makedonije.**

»Ali je iredentizem, če zahtevamo, da se naši otroci učijo v materinem jeziku? Ali je prav, da zapirajo šole z albanskim učnim jezikom v Makedoniji? Ni denarja, pravijo. **Toda zakaj ne smeš biti in ostati tisto, kar si – Shqipe?«**

Zakaj, zakaj, zakaj... nam odmeva v ušesih.

Simon Bizjak

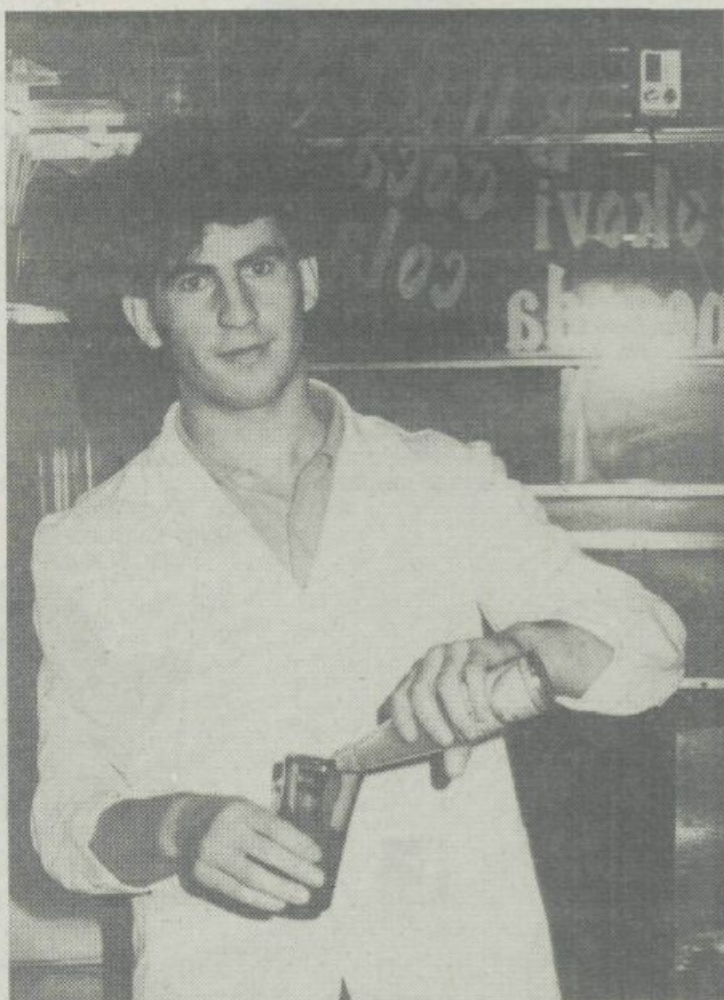
ALTER PARS

Ljubljana je res bela, vendar le takrat, kadar jo pobeli sneg. Takrat nekoliko bolj spominja na dunajsko predmestnost in vzhodno mejo Mitteleвроpe, manj pa je podobna slepemu črevesu, kloaki Balkana, ki vsrka vse tisto, česar Beograd, Sarajevo, Niš... ne morejo ali nočejo. V tej prestolnici slovenske majhnosti in kleinbürgerske samozadovoljnosti pa Slovenci ne živimo sami. Veliko je ljudi drugih narodov in narodnosti, ki prav tako dajejo svojstven pečat, nadih drugačne kulture, načina življenja, razmišljanja. Živimo skupaj, a vendar se tako slabo poznamo. Prav zato smo tokrat poskušali izvedeti nekaj več o Albancih v Sloveniji, o njihovih vtisih, počutju pri nas, hkrati pa tudi o tem, kako gledajo na dogajanje na Kosovu in v celotni Jugoslaviji, kje so po njihovem mnenju vzroki za najhujšo krizo po vojni, ali in kako je mogoče rešiti gordijski vozal mednarodnih in ekonomskih problemov ter najti Ariadnino nit, ki nas bo pripeljala iz labirinta. Naj se sliši tudi druga stran!

Začnemo v slaščičarni Olimpija blizu Bavarskega dvora. Mlad slaščičar noče povedati ničesar. Ne zanima ga politika, pravi. Resnica, strah, nezaupljivost? Kdo bi vedel.

Če se neka stvar začne dobro, se konča slabo. Če se začne slabo, se konča še slabše. « pravi eden od Murphyjevih zakonov. Ali res?

Poskusimo na Miklošičevi, v slaščičarni Zilbeharja Halitija, nekoliko starejšega, izredno prijaznega gospoda. Takoj nam postreže s kavo. Zastonj, seveda. Že 31 let živi v Sloveniji, sicer pa je Albanec, rojen v Makedoniji. Njegov sin študira gradbeništvo v Ljubljani. »Povsem pódpiram politiko slovenskega vodstva do kosovskega pro-

Nekoliko naprej se ustavimo v prijetni slaščičarni Rivijera. Avni Sulejmani, študent prava, je prišel v Ljubljano pred petnajstimi meseci. Iz ekonomskih razlogov. Albanski narod je živel stalno pod pritiskom. V času Rankovića je mnogo Albancev odšlo v Turčijo, danes poskušajo z demonstracijami doseči izvajanje pravic, ki so jim z ustavo in drugimi akti sicer že priznane. Vemo, da to ni prava pot, toda drugega načina ne vidimo. Kje je prava resnica? Niti na albanski niti na srbski strani. **Srbi govorijo resnico le takrat, kadar jim to ustreza, mi pa moramo molčati.** Mlade generacije zahtevajo zgolj svoje pravice, svoj jezik, demokracijo. Zato tudi podpiramo slovensko vodstvo. Mi ne vzklikamo, da hočemo orožje, kot to počno nekateri Srbi. Sicer pa v moji vasi Žerovljani blizu Tetova, ki je narodnostno mešana, ni nobenih nacionalističnih izpadov. Živimo v dobrososedskih odnosih, Makedonci in Albanci delimo dobro in slabo. Bojim pa se, da hoče nekdo zavestno in načrtno porušiti prijateljstvo med nami.«

Prodajalec bureka na Poljanski cesti je izredno prijazen. Ko povemo namen našega obiska, se začne opravičevati. »Ne bih ja o tome. Tek sam jedan mesec v Sloveniji.« »Kaj pa fotografija?« se ne damo. »Ma nemojte, molim vas!« Strah?! Ponudi nam jogurt. Zahvalimo se. »U koliko počinje miting?« se oglasi edini gost v lokalu, Albanec. »Ob štirih. Boste prišli?« »Naravno!« Presenečeni odidemo.

Naslednji cilj je kiosk na Krekovem trgu, kjer prodajajo burek. Prodajalec, skorajda še fantič, ni nič kaj zgovoren. »Nič vam ne morem povedati. Pojdite na Poljansko, tam prodaja šef.«

»Bila sva tam, a pravi, da je šele en mesec v Sloveniji.«

»Ma, nije...«

Zadnja postaja je podhod Ajdovščina. V Kava baru v en glas pravijo, da so prišli v Slovenijo zaslužiti. Drugo jih ne zanima. Fotograf nekajkrat pritisne.

Okrepčevalnica Ajda je zasedena. Bojda imajo odlično kavo. Kuhar in trije natakarji imajo polne roke dela. »Morali boste počakati na šefa. Kmalu pride.« Ob soku čakamo in modrujemo. V podhodu je prijetno. Vsaj sneži ne. Čez deset minut se pojavi starejši, sivolas gospod. »Esad Ademi,« se predstavi. »Želite?« ...

»Zapišite, da sem v Sloveniji zelo zadovoljen. Nobenih problemov nimam. Celu nasprotno! V dveh letih, kar živim tukaj, sem si pridobil precej prijateljev med Slovenci. O politiki raje ne bi govoril. **Ko sem nekaj mesecev nazaj dal izjavo za radio, sem imel težave.** Veste, moja družina živi v Makedoniji. Nočem jim škodovati.«

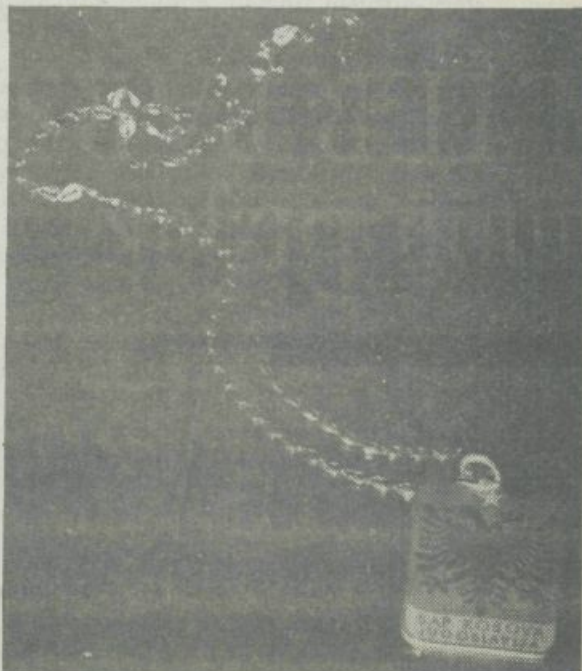
»Koliko sva dolžna za sok?«

»Lepo vas prosim. Boste še kaj spili?«

Zahvalimo se. Tine naredi še dva posnetka ...

Ljubljana je vedno bolj bela. Sneženi kosmi še kar padajo. Popoldne bo miting. Bodo prišli tudi naši novi albanski prijatelji? Nekateri zagotovo. Varstvo človekovih pravic, demokracija, svoboda. Mar si ne prizadevajo tudi oni za uresničitev teh ciljev? Morda se motim. **Toda storili smo korak naprej – slišali smo tudi drugo stran, videli drugi Janusov obraz. Dali smo besedo narodu, kateremu celo to temeljno pravico odreka.** In prav to nam pomeni največje zadoščenje.

Foto: VALENTIN FURLAN

Zablode arhitekture ROMUNJSKI NEW DELHI

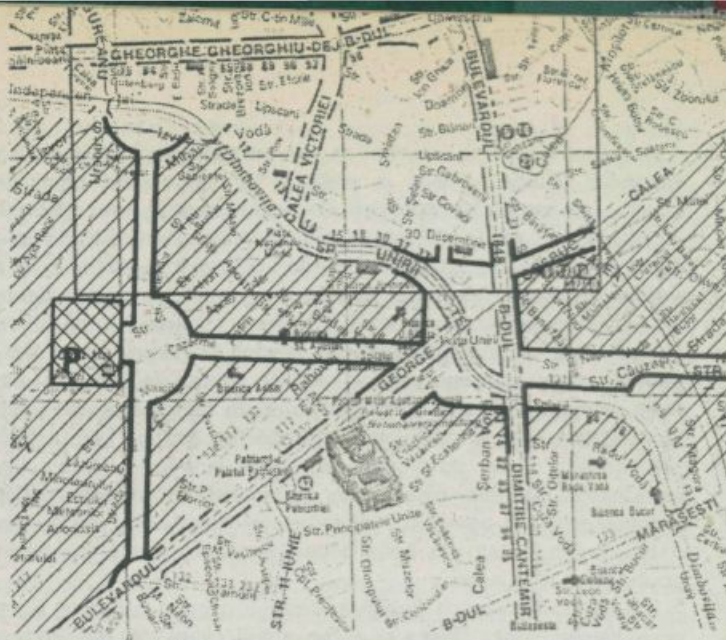
Romunija je dežela možnosti – za arhitekta. Ne samo, da tam ni zoprnega načrtovalnega procesa in spomeniškega varstva, temveč gre tudi za dobro znane načrte predsednika **Nikolaja Ceausesca**, da bi sezidal vse na novo. Do leta 1990 bo 90–95% prebivalcev Bukarešte živelo v novih stanovanjskih naseljih. Že od leta 1985 pa se politika, ki ji romunjska vlada pravi »sistematisare«, ubada z rušenjem in prezidavanjem romunskih vasi.

Zunaj Romunije je precejšnje pozornost pritegnil Ceausescujev odnos do pomembnih historičnih zgradb. Kljub zakonu za zaščito državne kulturne dediščine iz leta 1974 so v Bukarešti sami porušili na desetine cerkva – mnoge od njih iz 17. stoletja – in več starih samostanov, poleg tega pa še več kot tisoč drugih stavb. Čemur posvečajo manj pozornosti so nove stavbe, ki rastejo na mesto porušeni, kajti Ceausescujev vandalizem delno izhaja iz njegovih lastnih megalomanskih mestnih načrtov.

V Bukarešti vladata trušč in nemir. Nove skupščine, tržnice in novo ljudsko gledališče rastejo ali pa so že zrasle, medtem ko se povsod po mestu širijo ceste in bulevarji v *Hausmannovem* slogu, poleg tega pa gradijo še podzemsko železnico. Ampak nad vsem je novo mestno središče. Ceausescu bi svojo prestolnico očitno rad postavil ob bok *Moskvi*, *Washingtonu* ali *Brasiliji*. Tako so južno od starega mestnega centra zarezali ogromno avenijo, ki vodi do velikega kompleksa vladnih palač. Gre za stvaritev v stari, utrujeni tradiciji absolutnih vladarjev, kajti zasnova je monumentalna in slog klasičen. V Evropi že desetletja niso zgradili nič podobnega.

Predsednik in njegova soproga sta svečano otvorila **Bulevar zmage socializma** leta 1984. Ta nova široka, ravna cesta teče od vzhoda proti zahodu. Na njenem zahodnem koncu se polkrožni trg stika z osjo sever–jug, ki teče – v pravem kotu, seveda – od **Bulevarja Georga Cosbuca** do južnega brega reke **Dimbovice**, kjer je prej stal samostan **Mihail Vosa**. Na tem križišču, ki zaključuje zahodno perspektivo, stoji »*piece de resistance*« celotnega projekta: veličastna »**Casa Republici**«, ki se je očitno zgledovala po podobni stavbi v *New Delhiju*. Ta palača republike stoji na ostankih nečesa, kar je bil nekoč grič, prav tako kot stoji *Lutyensova podkraljeva hiša* na **Raisina** griču.

V gradnjo nove ulice je bilo vloženih dosti razmišljan. Od Palače poteka vzhodno od stare tržnice in potem vzporedno ob kanalizirani **Dimbovici**. Na mestu, kjer je nekoč stala pokrita tržnica, so reko prekrili in podrli stavbe, tako da so dobili prostoren, grob, štirioglat odprt prostor, ki se imenuje »**Piata Unirii**«. Temu kraju je očitno namenjeno, da postane srce središča Bukarešte v »*dobi Nikolaia Ceausesca*«. Obstoječi **Bulevar 1848** je bil od severa podaljšan proti jugu, spet v ravni črti, čez vzhodno–zahodno os in dve od novih linij podzemne železnice, ki se tukaj srečata in križata pod zemljo. Tudi severno–juni

načrt stare Bukarešte z vrisanim Ceausescujevim posegom

cestni promet so speljali pod zemljo, tako da je **Piata Unirii** v bistvu ogromen park z vodometi. Zaradi porušeni stavb se ta prostor sedaj izteka na avenijo, ki se vzdiguje po Patriarhate griču proti jugo–zahodu. Ta je za Bukarešto velikega pomena, kajti tukaj stoji katedrala (ki ji je v določeni stopnji izgrajen prav tako grozilo uničenje) in prav tako (bivša) ljudska skupščina, zgrajena na mestu, kjer je leta 1859 prebivalstvo Bukarešte zahtevalo združite bivših otomanskih provinc Moldavije in Valahije.

postmodernistična stanovanja za državne uslužbence ob **Bulevarju zmage socializma**

palača republike

Od Piata Unirii Bulevar nadajuje svoje neusmiljeno potovanje proti vzhodu skozi navidez neskončno vrsto zgradb. Cesta je dolga že dva kilometra, načrtujejo še dva kilometra in na vzhodni strani bodo verjetno postavili spomenik zmage socializma (nad Bukarešto, kakor se šaljijo). Kako bo izgledal se še ne ve: gotovo bo slavolok. Ceausescov veliki plan loči od ostalih monumentalnih konceptov ravno to, da gradi novo čez staro. Tega niso počeli niti v **Washingtonu**, niti v **New Delhiju**, niti v **Petrogradu** ali **Versaillesu**, ki so vsi postavljeni na čistinah in celo Hitlerjeva os sever-jug v **Berlinu** je bila zasnovana tako, da so ohranili večino že obstoječih stavb. Ceausescujeva os vzhod-zahod pa je uničila približno eno šestino stare Bukarešte, vključno z mnogimi značilnimi eno in dvonadstropnimi stavbami, kot tudi cerkvami, samostani in sinagogami. Velika arhitektura včasih zahteva žrtve, ampak žrtve v Bukarešti so bile v glavnem zaman.

Čprav dela na Casa Republici še vedno potekajo (noč in dan – v mestu, ki je zvečer zaradi pomanjkanja elektrike v temi), je sedaj že mogoče videti, kako je Ceausescu primerljiv s *Stalinom*, *Hitlerjem*, *Petrom Velikim* in *Ludvikom XIV*: kot zaščitnik arhitekture. Seveda se tako kot Hitler zelo zanima za svoja arhitekturna dela. Vendar je rezultat ta, da tukaj ni nobene občutljivosti in rafiniranosti *Lutyenove* interpretacije klasicizma, ali celo natančne, mrzle *Speerove* monumentalnosti. Splošni vtis je cenena vulgarnost in neokusna megalomanija. Za Ceausescov osebni okus so značilne ornamentalne ulične svetilke in vodometi v slogu Taj Mahala. Slednji so obloženi s ploščicami, ki se pretakajo po sredini Bulevarja in imajo betonske cvetove v obliki tulipanov.

Nova Bukarešta kljub vsemu v nekaterih pogledih odraža sodobni napredek zahoda. Če petnajstnadstropna palača republike, obdana z nesimetričnimi kotintskimi arkadami spominja predvsem na nekaj ameriških *Beaux-Arts* železniških postaj, nagrmadenih ena na drugo, pa so hiše ob Bulevarju zavedno postmodernistične. Ta nepretrgana linija devet do deset nadstropnih stanovanjskih stavb – namenjenih državnim uslužben-

cem – je polna perverznih klasičnih detajlov in drugih *jencksovskih* motivov, izdelanih iz sestavljivih betonskih blokov. Očitno so imeli predsednikovi privilegirani arhitekti – na začetku pod vodstvom *Cezarja Lazarescuja* in sedaj po njegovi smrti *Anca Petrescuja* – dostop do revij, ki prikazujejo nenavadne stanovanjske bloke *Ricarda Bofila* v pariškem predmestju.

Kljub nekaterim poskusom, da bi betonske zgradbe omilili z nekaterim ornamentalnim okrasjem, povzetem po starih Bukareštinih fin de sièclevskih stavbah v pariškem ali dunajskem slogu, vse skupaj deluje zelo dolgočasno in uniformirano. Bloki se širijo brez konca, brez vsake prave različnosti ali monumentalnosti. Vtis naredi samo »Casa Republici«, pa še to samo zaradi svoje velikosti. Celo Piata Unirii je zgrešena, saj stavbe, ki jo obdajajo, prostoru ne dajejo nobene prave koherence, stare zgradbe pa, ki niso bile porušene in bi bile drugače same po sebi zanimive, so popolnoma zgubljene med pretenciozno maso sestavljivih betonskih blokov. Edino, kar res napravi vtis, so podzemeljske postaje podzemne železnice.

Monumentalni klasicizem je lahko izbira demokracije ali pa diktatorstva. V Romuniji so ga izbrali, da bi izrazil Ceausescovo babaško ambicioznost in Bulevar zmage socializma stilistično predstavlja poudarjen kontrast modernističnim betonskim blokom, v katerih je primorana živeti večina prebivalcev Bukarešte. Vendar pa so sedaj sprejeli postmodernizem tudi v gradnji stanovanjskih objektov.

Vas Otopeni v neposredni bližini Bukareštinega mednarodnega letališča je bila ena od prvih žrtev krute politike *sistemati-zare*. Majhne kočice in vrtovi, kjer so kmetje gojili živali in povrtnino, so zamenjali s petnadstropnimi stanovanjskimi bloki, ki pa le imajo nekaj simpatičnih dodatkov.

Na zahodu se je postmodernizem izkazal za demokratično reakcijo na totalitarni značaj modernizma. V Romuniji pa je samo cinični zunanji sijaj najhujše in najbolj vandalistične tiranije v Evropi. Mogoče je edina prava lekcija, ki se jo iz tega naučimo, da tisti, ki sovražijo stare stavbe, nimajo preveč okusa za nove.

novi stanovanjski bloki, ki so nadomestili stare kočice v vasi Otopeni

originalne stare vaške stavbe, na ogledu v Narodnem muzeju

Tomaz Toporišič

BRAT PACK - VČERAJ? DANES? NIKDAR VEČ?

Zakaj je Tama Janowitz srečala
Andyja Warhola in zakaj Bret Easton
Ellis ni srečal Marjana Rožanca

ZA ZAČETEK JE VEDNO PREDJED

Za začetek si sposodimo nekaj iz tujega tiska, konkretno izmišljijo
novinarja britanskega mesečnika BLITZ, Paula Mathurja, ki si je
pred kratkim prav lepo privoščil znamenito brat-pack trojno: Tamo
Janowitz, Bret Easton Ellisa in Jaya McInerneya. (Kar pa ni – in

Tama Janowitz

31 let. Gori zrasla v Massachusettsu. Bila urednica *Mademoiselle* magazina. Potem oblikovalka v reklamni agenciji. Na Yale *Drama School* študirala pisanje dram. Napisala je tri knjige: *Slaves of New York*, *A Cannibal in Manhattan*, *American Dad*. Vrstni red je drugačen.

zapelti:

junaki zaidejo v težave, ne pijejo, ne fiksajo se preveč, spolno so dokaj vzdržni, izjema je konec *Slaves of 2...*

osebe:

Amaretta, Inez, Clarence, Kent, Mgungu

filozofija:

»Pizza je bila kot metafora za moje entropično življenje.«

o brat packih:

»Uživam nastopati na TV. Komu mar, kako se odrežem? In kdo si je izmislil, da resni pisatelji tega ne počnejo? Ko to slišim, me zares prime, da bi še večkrat nastopila na TV.«

to, kot vidite vsi, ki tole berete, postavljamo v oklepaj, se pravi, da glede na žanr novinarstva, ki ga pri nas tako cenijo na fakulteti za tovrstno urjenje, vnaša v besedilo potrebno jasnost, preglednost in... Konec, smo že predolgi, ampak zdaj lahko napovemo konec vrinjenega stavka, ki ga od preostalega dela stavka v oklepaju ločimo s pomišljajem, ki ni ne levo ne desnostičen – motilo gospe Tame Janowitz, da se ne bi kakšen mesec po vseh grdobijah prej omenjenega novinarja pojavila na žaru, ki ga je časopis priredil v muzeju nadrealistične umetnosti). Za tiste, ki ste po tem, ko ste v Mladini prebrali sveže novice o pisanju Bret Easton Ellisa, poskusili napisati slovenski *brat pack* roman, pa vam to ni uspelo, bo seveda ta izposoja iz tujega tiska lahko prav tista rešilna bilka, ki se jo boste oprijeli, preden se boste potopili na dno sicer plitkega žanrskega literarnega morja v naših krajih. No, gre za kratek vodič po tehniki pisanja *brat pack* romanov, v klenu slovenski besedi pa se glasi takole:

Žanrski brat pack roman: vodič v petih stopnjevanih

1. (preberete kot točka ena) Piši v prvi ali drugi osebi. Lahko tudi v obeh. Tretja oseba je za... Pazi, da, ko napišeš »ti«, misliš »jaz«. Stvari s tem postanejo enostavne. Ni jih treba preveč razlagati.

2. Ko pripelješ svoje osebe do seksualnega akta, moraš obvezno navesti glasbo, ki jo med akcijo poslušajo. Še boljše je, če navedeš točne podatke o plošči ali kaseti. Costello je kar v redu, res pa je, da Prince in Talking Heads ustvarjajo precej bolj sentiš atmosfero. Bruce je sicer O.K., ampak samo za scene seksa v avtu.

3. Junaki naj čim večkrat seksajo, pri tem pa moraš res dobro paziti, da se pri tem slučajno ne bi imeli fino. Pred tem se morajo res dobro zadrogirati, po tem pa morajo pasti v res dobro depresijo, zasuti jih morajo različne skrbi.

4. Poglavlja morajo biti res kratka. Besede in stavke postavljaj v navednice. Nobeno poglavje ne sme biti dolgo, prebrati ga moramo v času, ki zadostuje za slab seks.

5. Dosledno zanikaj vse, o čemer te vprašajo, pazi pa, da imaš vedno pri sebi notes.

KJE JE WALL STREET?

Kaj naj zdaj počnemo z zgornjim citatom? Možnosti je več. Lahko ga izrežemo, si ga prillepimo nad posteljo, nad pisalno mizo... Lahko pa tudi ne. O *brat packih* pa smo izvedeli vsaj tole:

1. nek novinar jih nima ravno rad;
2. v njihovih romanih se veliko seksa in na veliko drogira;
3. pri vsem skupaj so važna imena, ki so *in in ne out*, sklepamo lahko, da v Ameriki, pa tudi pri nas;
4. romani se ne morejo ravno hvaliti z intelektualnostjo, tudi ne inventivnostjo;

5. med seboj so si precej podobni, žanrski v smislu, da so, kot kaže, namenjeni določenemu tipu bralca, nanj računajo, vkalkulirano je v njihova pravila.

Spet pet točk sklepanja. Ampak o *brat packih* bi zdaj radi izvedeli kaj več. V redu. Pa dajmo, gremo naprej.

Trije naj naj in ostali *brat packi* so se kot nekakšen boom, odgovor Amerike na hermetičnost evropskega pisanja, pa tudi ameriške fiction-faction, metafikcije (ki pa jo v Sloveniji bojda ljudje kar radi kupujejo), povratek k realnosti, vrnitev k anti-junakom, ki se gibljejo, ne več v svetu nešteti referenc, ampak v svetu sodobnega postindustrijskega businessa, so sicer izgubljeni, ampak še vedno v točno določenem prostoru, pojavili pred štirimi leti. Celo gospod Raymond Carver je npr. napisal, da je roman *Bright Lights, Big City* McInerneya »neznansko smešen roman, ki nas zadene popolnoma na pravem mestu – pri srcu.« Evforijo kritikov je spremila tudi evforija bralcev, romani so se izredno lepo prodajali. Amerika kot da bi ponovno odkrila samo sebe. Po štirih letih imajo za sabo sicer vsak nekaj romanov. Ampak. Nobeden med njimi ni tako uspešen kot tisti pred štirimi leti. Novinarji, kot da jih ne marajo več. »Vanity Fair!« je napisal: »Mladi in izgubljeni«, *Newsweek* jim je očital »dekadenč-

Bret Easton Ellis

24 let. Rodil v LA. Colledge v ruralnem Vermontu. Prvi roman *Less than Zero* napisal še na kolidžu.

zgodbe:

Ljudje pridejo v težave, pijejo, se drogirajo, seksajo. Njegova romana sta ohlapno povezana, nekatere osebe so iste. Naslov prvega je iz pesmi Elvisa Costella.

osebe:

Blair, Rip, Clay, Lorna, Brooke.

filozofija:

»Bruce poje o Johnnyju ali nekaj podobnega, potem pa fukava. In pride mi, kot v slabi poeziji. In kaj zdaj?«

o brat packih:

»Mogoče se vam bo to zdelo čudno, ampak kot pisatelj ste zmeraj na robu, tudi ko ste v sredini.«

Jay McInerney

33 let. Bil poročen, zdaj ločen. Trenutno (ali pa ne več) se dobiva z newyorško top manekenko Mario Hanson. Intimni prijatelj Ellisa. Piše četrto knjigo.

zgodbe:

Ljudje iz NY pridejo v težave, pijejo, se drogirajo, seksajo. Iščejo svojo dušo, kot da ne bi bilo jutri. In običajno ga res ni. V tretjem romanu *Story of My Life* izvemo, da punce masturbirajo.

osebe:

Ti, Tad, Megan, Didi, Skip.

filozofija:

V življenju ne potrebujem vseh teh čustev. Imam svojo akcijo, zdravost.«

o brat packih:

»Mediji so si izmislili brat pack, ker niso sposobni razlikovati med različnimi umetniškimi deli. Res pa pobesnijo, ko zagledajo nekaj, kar se zdi zabavno.«

nost«, *Spy* je primerjal »bivšega romanopisca Bret Easton Ellisa z bivšim predsednikom Nixonom«. Ne najbolj vzpodbudna primerjava. Boom se je očitno polegel, pisatelje vsi poznajo po njihovih »pojavnjanih« v tem in tem klubu, ampak kot da bi jim to zamerili. Kot da ne bi hoteli imeti pisateljev, ki so zvezde, ki se redno pojavljajo v javnosti, na zabavah, ki niso zaprti med štiri stene in pišejo. Trpijo v samoti in ustvarjajo.

ZAKAJ GA NI BILO NA PARTY?

Najbolj v oči padajoča podrobnost ne samo romanov ampak tudi realnih življenj brat-packov je tako, kot kaže postala sporna, preizkusni kamen njihove vzdržljivosti v komercialnem in kritičnem svetu literature bestsellerjev. Tehnika romanov velike trojke namreč, če odvezemo element nočnega življenja, razpade. Roman – konglomerat se sesede, kot spužva, iz katere istisnemo vodo. Ameriška kritika in občinstvo očitno zamerita vsem trem pisateljem odsotnost »moralnega imperativa«, ki bi na nek način nadgrajeval vse to potapljanje v svet drog in nočnega življenja. Umanjka jim prav to, kar npr. razbirajo pri *Fitzgeraldu*, beatnikih. Nekakšno ponotranjenje, obrat navznoter, iz makro v mikrokozmos. Sentiment. Prav *McInerneyev* drugi roman »*Ranson*« poskuša vnesti to nadgraditev. Glavna oseba se po različnih bolj ali manj strašnih pripetljah odloči, da se bo preselila na Japonsko, se tam posvetila karateju. Na nek način izstopila iz začaranega kroga. Zadeva seveda spominja na *Kerouackov Satori v Parizu* ali pa na *Ginsbergovo* koketiranje z Zenom, toda ravno prav moralničnemu bralcu, ki jo je pri *McInerneyu* zamenjala hladnost tretje osebe. No, to se je primerno opazilo pri kritičnem in odzivu bralcev. *McInerney* se je zato odločil, da bo svoj tretji roman spet postavil v New York. Ampak kritiki spet niso bili zadovoljni. Nekdo se je hudobno vprašal: »Od kod ves ta obup. Ljudje, ki se jih poloti, kot da se jih dejansko ne bi dotaknil. Kako te lahko prevzame totalen obup pri 24. letih?«

Tami Janowitz ne zamerijo njenih zgodnejših del, (*American Dad* in *A Cannibal in Manhattan*), nič preveč z občudovanjem pa niso sprejeli tretje izdaje njenega *Kanibala*, v kateri so se našli tudi kvazi dokumentarni posnetki oseb iz knjige.

Ampak to so stvari, ki so postranske. Tako kot reklame, ki jih je posnela za različne proizvode. Ljudje ne marajo, da take stvari počnejo pisatelji. Rokometaši, igralci, oficirji, to je že v redu, ampak pisatelji pa ne.

POTEM PA POSNAMEJO FILM

Zanimive kot nekakšno razkritje značaja njihove proze, njih samih in ameriške publike, so pripetije okoli snemanj filmov po njihovih tekstih. Kljub temu, da je *Bret Easton Ellis* izjavil, da hoče pisati filme, snemanja po scenarijih *brat packovcev* niso šla niti približno po maslu. *McInerneyev* film so posneli dokaj hitro. Zamenjati so morali

režiserja, spomeniti je moral nekaj scen. Ampak to je filmski biznis. Še ljubljanska televizija dela take stvari. *Michael J. Fox* je zahteval, da se glavna dama v filmu dejansko prikaže, sam pa je spremenil nekaj prizorov. Film so končali res hitro, v 36 dnevih. Ampak uspeha ni bilo. *Bret Easton Ellis* je imel večje probleme. Res dobro je moral spremeniti nekatere prizore, vnesti to, kar ameriška publika hoče, se pravi prizore, ki so obsojali droge, moralne imperitive. Stvari je obrnil. Ampak to se mu ni zdelo pretežko. Kaj je gospod *Merchant Ivory* naredil iz *Newyorških sužnjev Tame Janowitz* pa bomo še videli.

KAKO PRITI OD KIPA SVOBODE DO PALLADIUMA

Zakaj ves ta vzpon in sestop iz nebes ameriškega knjižnega trga? Samo zato, ker so prekršili temeljno pravilo, ki ga nedekadenčna civilizacija postavlja pisateljem: da ne bi postali *Oscar Wilde* ampak *Stéphane Mallarmé*. Se pravi, da bi ohranjali mit o pisatelju, ki živi povprečno, osamljeno življenje in se ne meni za posvetno slavo? Ali pa gre še za eno sociološko dejstvo, da bralci in kritiki newyorškega *Palladiuma* nočejo priznati kot *Kipa svobode* osemdesetih let? Ker se junakov *Less than Zero*, *Bright Lights*, *Big City* in *Slaves of New York* ne da prepoznati kot reinkarnacij priseljencev z Long Islanda, ki so se pionirsko podali v novi svet, da bi dosegli nemogoče? Zato, ker *brat packovci* kljub svoji pripravljenosti vstopiti v svet businessa kot edine ameriške ekonomsko produktivne vrednote, rušijo mit o pisateljih, ki so moralnično ogledalo neke družbe, ogledalo, ki je za ustaljeni tok te družbe popolnoma nenevarno? Ali pa enostavno zato, ker so ujeti v začaran krog biznisa-diska-drog-seksa in spet biznisa-diska-drog-seksa, ki je svet večnih ponavljanj istega. Istih obrazov, istih socialnih statusov, zvezdniških sijev, izpitih cocktailov...? Zato, ker newyorški *Palladium* in njegovi sorodniki ne morejo postati večni motiv ameriške literature? Zato, ker še ena izgubljena generacija ne pomeni nič več kot še ena v vrsti ponavljajočih se generacij, ki so izgubile to ali ono? Zato, ker v osemdesetih letih ne mormo imeti tisoč pisatejev, za katere bi lahko trdili, da so njihovi romani *Catcher in the Rye osemdesetih let*, kot se je to zgodilo *Less Than Zero* in *Bright Lights*, *Big City*? Zato, ker se ne da večno brati ene in iste *Salingerjeve* knjige? Zato, ker *Bret Easton Ellis* nima brkov in *Jay McInerney* ni brat *Roberta Redforda*? Zato, ker je *Tama Janowitz* že pozabila na svojega prijatelja *Andyja Warhola*? Ker *Bret Easton Ellis* na tekmi *Slovana* in *Lakers* ni srečal *Marjana Rožanca*...?

MLADINSKA KNJIGA BO DRUGO LETO IZDALA LESS THAN ZERO?

Zakaj? Kar tako.

In takrat si boste lahko odgovorili točno na eno tretjino vseh teh vprašanj. Na drugo tretjino še čez kakšno leto s pomočjo Založbe obzorja Maribor (*Bright Lights*, *Big City*). Pa na tretjo?

Plačevanje izpitov – začetek reforme univerze

Novica o plačevanju izpitov že nekaj časa kroži in vznemirja študente ljubljanskih fakultet. Njene interpretacije so zelo različne, tako da so študentje in profesorji dokaj zbegani. Stvari okrog plačevanja tretjega in naslednjih izpitov so tako nejasne, da se pojavljajo različni ceniki za izpite, nekateri profesorji pa prijavnice za neopravljen izpit vračajo.

Na **Izobraževalni skupnosti Slovenije**, kjer je pobuda tudi nastala, menijo, da so stvari popolnoma jasne. **Peter Vencelj**, predsednik Odbora za usmerjeno izobraževanje, trdi, da gledano globalno, plačevanje nima finančnega karakterja. »Na **Izobraževalni skupnosti smo odprli v zvezi s kratkoročnimi ukrepi nekaj mehanizmov, ki naj opozorijo na neurejene stvari. Ena izmed teh je neefektivnost študija. Načelo, da se plačuje drugo ponavljanje izpita, pomeni, da se plačuje tretji tj. komisijski izpit. Dvakratni preizkus znanja sodi v kvoto, ki jo Izobraževalna skupnost (IS) plačuje. Res je sicer, da ukrep plačevanja izpitov obvezuje le študente, učiteljev pa nič, zato smo poudarili, da je potrebno natančneje postaviti pravilnike o opravljanju izpitov.**«

Izjava št. 1

MAJA, študentka Ekonomske fakultete:

»Zdi se mi grozno. Mislim, da izpitov ni potrebno plačevati, saj so že ostali stroški izredno visoki.«

Glede na dejstvo, da so nekatere fakultete že uveljavile plačevanje izpitov z dokaj pestrimi ceniki, Peter Vencelj poudarja, da je IS postavila okvirno ceno izpita, ki naj bi veljala za vse fakultete. »Gibala bi se okrog cene ene ure predavanja, ki jo IS plačuje. Pri takšnem izračunu smo upoštevali postavko, da povprečno pade na en izpit 0,3 predavateljeve ure in ker je to komisijski izpit s tremi člani, bi to pomenilo približno uro predavanja. Izjeme so možne samo, če je izpit vezan na izredne materialne stroške.«

Sredstva, namenjena družbenim dejavnostim, se zmanjšujejo, tako da se iščejo novi, drugačni načini financiranja, tudi na področju izobraževanja.

Izjava št. 2

JANKO, študent Ekonomske fakultete:

»Po mojem to ni preveč slaba ideja. To je nekakšna prisila, vendar mislim, da ta ukrep ne bo sprejet.«

Niko Žibret, predsednik Skupščine izobraževalne skupnosti Slovenije, ugotavlja, da pomeni ukrep plačevanja izpitov minimalni prispevek pri razreševanju problema financiranja visokošolskega izobraževanja. »zato z obema univerzama iščemo drugačen način financiranja, v katerem bi kvaliteta vedno bolj prihajala do izraza. Zdajšnji povzroča to, da se katera koli fakulteta bori, da bi imela čim več predmetov, da bi nalovila čim večje število študentov. Takšne ali drugačne, samo da imajo priimek in ime.«

Izjava št. 3

MARJETKA, študentka Ekonomske fakultete:

»To bo izredno vplivalo na standard študentov in ne bo predstavljalo prave stimulacije za študij.«

Na vprašanje, če drugačen način financiranja pomeni tudi hkratno zmanjšanje števila predmetov in izpitov, Niko Žibret odgovarja, da je potrebno prečistiti programe. »Moramo priti do tega, da bo študent opravil v štiriletnem študijskem procesu do 20 izpitov. Tudi to je pot, če želimo, da bo univerza zopet postala znanstvena ustanova.«

Izjava št. 4

VITO, študent Ekonomske fakultete:

»To gotovo predstavlja neko dodatno selekcijo, predvsem v smislu uspešnosti. Potrebno je določiti enotne izpitne kriterije za vse fakse. S tem ukrepom bodo študentje primorani dodatno delati, kar bo zopet pomenilo odsotnost iz študijskega procesa.«

In kaj o tem menijo v rektoratu ljubljanske univerze? **Prorektor Rastko Močnik** trdi, da **univerza nasprotuje plačevanju izpitov in bo predlagala, da se natančneje opredelijo izpitni režimi.** »Na eni strani imamo izpitov preveč, ker je preveč predmetov; oboje je posledica slabega financiranja. Razprave o drugačnem financiranju univerze so že dolge. **Naš predlog, da bi plačevali programe po paketih (podobno kot raziskovalne projekte pri Republiški raziskovalni skupnosti), se še ni uspel prebiti.**«

Istočasno pa poudarja, da so izpitni režimi na univerzi sami neizenačeni in ponekod omogočajo špekuliranje (da posameznik hodi na izpit, dokler ga ne opravi). »Tak izpitni režim niža raven študija, hkrati pa povzroča nepotrebne stroške. Zato vidimo smotrno rešitev prav v ureditvi izpitnih režimov. Preprosto povedano: manj izpitov, pa tisti bolj kvalitetni.«

Izjava št. 5

JURIJ, študent Pedagoške akademije:

»Stroške šolanja tako ali tako že plačujejo starši iz osebnih dohodkov, zato je ta ukrep ne-smiseln. Tu pa je še stanarina in ostali stroški.«

Tudi Roman Lavtar z RK ZSMS se načeloma strinja z ukrepom plačevanja izpitov, »saj je z njim IS segla po nekem mehanizmu, s katerim skuša racionalizirati – recimo temu racionalizirati, dasi – ravno je to velikokrat zlorabljen beseda – poslovanje. Plačati pač tisto, kar predstavlja redni in zagotovljeni program (predavanja, predavatelja in dva izpita). Tisto, kar je izven tega, naj bi plačal študent sam. To se pravi – lastno neuspešnost.« **Mladinski minister za šolstvo sicer izraža določeno dvom o tem, da bo ta ukrep dosegel svoj namen pri danih okoliščinah oziroma, »da bomo ostali samo pri tem, da se bodo izpiti plačevali, brez omejitve števila predmetov in izpitov.**«

Izjava št. 6

NATAŠA, študentka Filozofske fakultete:

»Ne zdi se mi prav. To bo povzročilo novo socialno deferenciacijo med študenti.«

Z ukrepom plačevanja izpitov naj bi se torej začela reforma (zopet?) visokošolskega študija, vendar nam izkušnje predhodnih porajajo določeno mero skepse in strahu. Pri samem ukrepu je veliko stvari nedorečenih, predvsem glede »varovalnih sistemov«, ki naj bi preprečevali morebitna šikaniranja in neobjektivnost pri ocenjevanju, definirana ni sestava izpitne komisije. To in seveda sam sklep o (ne)plačevanju izpitov pa sprejemajo fakultete same, oziroma fakultetni sveti. Tudi

Izjava št. 7

HELENA, študentka Pedagoške akademije:

»Mislim, da je načeloma ta ukrep v redu. Študente bo po eni strani primoral k študiju.«

kako se bodo tako pridobljena sredstva delila v okviru univezre, ni povsem opredeljeno. Z gotovostjo pa lahko trdimo, da bo ta ukrep pomenil novo obremenitev za študente in povsem vprašljivo je, ča je to res pravi korak, ki bi pomenil prehod iz kvanitete v kvaliteto študija. Njegov stimulacijski pomen pa je – vsaj po naši mini anketi sodeč – zanemarljiv.

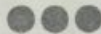

Izjava št. 8

MIRJAM, študentka Filozofske fakultete:

»Plačevanje izpitov bo pomenilo velik psihični pritisk za študente, saj bo moral izpit opraviti vsaj v dveh poskusih – brezplačno.«

Dejstvo je, da ukrep ne bo prizadel celotne študentske populacije, ampak le njen del, ki ni tako zanemarljiv, če vemo, da imamo že v prvih letnikih 30 procentni osip. Torej, prizadel bo manj uspešne študente, tiste, ki zaradi težkih socialnih razmer delajo ob študiju in druge. Odrnil pa bo marsikoga, ki si status študenta ohranja iz tega ali onega koristnega razloga. Čeprav njegovi tvorci zatrjujejo, da je ukrep po svoji vsebini izrazito selektiven v smislu kakovosti študija in da je zgolj njegova forma finančne narave, pa trenutni model študija apriorno onemogoča izražanje vsebine.

Izjava št. 9

DUŠAN, študent Fakultete za strojništvo:

»Brez zveze! Kaj hočejo s tem doseči?«

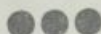
Izjava št. 10

JANA, študentka Filozofske fakultete:

»Lahko se zgodi, da imaš slab dan, da si slabo razpoložen, da je profesor čuden. Če se ti to zgodi trikrat, potem moraš to že plačati. To ni dobro.«

Morda je ravno to pravi trenutek, ki bi ga morala Univerzitetna konferenca ZSMS skupaj s študenti izkoristiti za predstavitev in uveljavitev lastnih pogledov na organizacijo študija. Čeprav vemo, da študentskega gibanja ni, da študentje

Izjava št. 11

ALENKA, študentka Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo:

»Mene to ne bo prizadelo, nimam težav z izpiti.«

niso angažirani, ker študija ne razumejo kot proces lastne konstitucije, temveč kot proces, v katerem so fabricirani, da študentske solidarnosti (lažne ali prave) že zdavnaj ni, se pričakuje, da spremembe in boj za njih ne bodo zdrvele nepazno mimo generacije bodočih splavarjev na reki iz Krize.

Izjava št. 12

MAKS, študent Filozofske fakultete:

»Mislim, da ukrep plačevanja tretjega izpita nima večjega finančnega pomena, samih študentov pa ne bo bistveno spodbudil k resnejšemu študiju.«

Izjava št. 13

TANJA, študentka Pedagoške akademije:

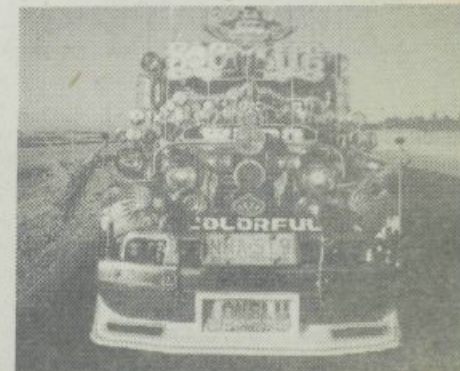
»Imamo brezplačno šolstvo, ne?!«

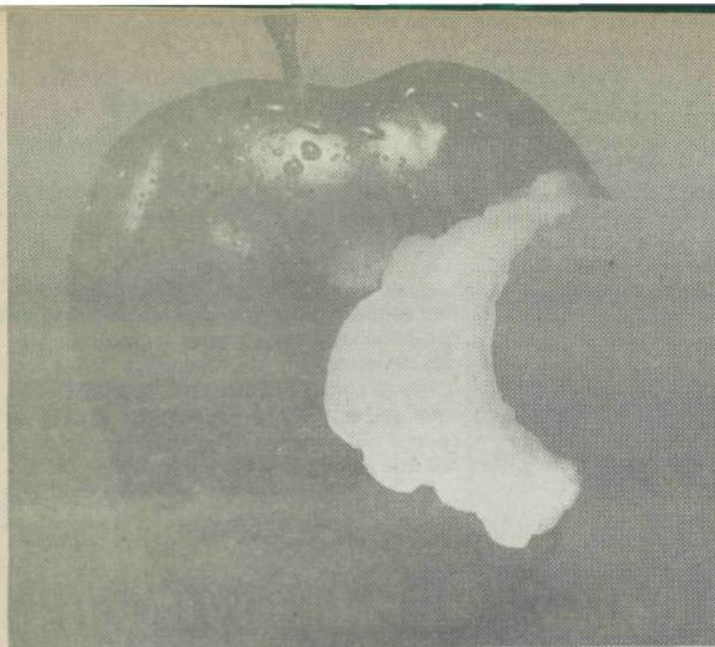
Fotografije: BORUT KRAJNC

Res je, da študentje niso več kmetje na politični šahovnici, vendar igra zahteva drugačno taktiko. Torej – kdo je na potezi?

BRANKO ČAKARMIŠ

Foto: BORUT KRAJNC

DIFERENCIRANA NEUVRŠČENOST

V zadnjem času je zelo popularen termin diferenciacija, ki ga verbalno, da bi s tem poudarili njegovo uporabo v praksi, uporabljajo predvsem v vzhodnih delih jugoslovanske federacije. Nihče pa se ne zaveda dejstva, da je naša država v sferi zunanje politike, znotraj gibanja neuvrščenih, na svojevrsten način že vsebinsko udeležena, v zadnjem času tako popularno diferenciacijo. Kljub visokodonečim besedam naše zunanje politike o miroljubni koeksistenci, pa je v praksi vse skupaj videti malo drugače, kot se nam poskuša prezentirati. Vsa ta leta, ko je Jugoslavija eksistirala v vakuumu relativno krhkega ekvilibrija med vesilama in se okoriščala s takim stanjem, je znotraj »svojega bloka« (gibanja neuvrščenih) poleg svojih načelnih stališč o neuvrščenosti, razpredala specifične politične vezi z določenimi članicami gibanja. To bi lahko označili za neko vrsto doktrine jugoslovanske zunanje politike, ki pa je ne opredeljujejo teoretske predpostavke, ki bi temeljile na racionalnih modelih obnašanja nasproti ostalim subjektom mednarodne skupnosti, ampak predvsem sama praksa navezovanja stikov z ostalimi državami temelji na celokupnosti ideoloških predpostavk jugoslovanskega socializma. Ta trditev se zelo razvidno potrjuje z dejstvom, da naši diplomaciji veliko bolj ustreza navezovati stike z avtoritarnimi režimi, ki poskušajo graditi družbo ene same resnice (Alžirija, Irak, Angola, ...) ter se pri tem svojem »zgodovinskem poslanstvu« brez zadržkov poslužujejo vseh razpoložljivih sredstev, še zlasti nedemokratskih metod. Seveda pa ne gre pozabiti držav, katerim na čelu stojijo, ali pa so jim stali, samodržci in absolutisti tretjega sveta (Idi Amin, Gedafi, Bokassa, Haile Selassij, ...), ki so svojo arbitrarno voljo vsiljevali ali pa jo še vsiljujejo kot vrhovni kanon njihove države. Sicer pa gre prej navaden primer ponavadi z roko v roki s tēm drugim.

DE PRINCIPIIS POLITICIS YUGOSLAVICIS

Tako bi omenil dve v oči bijoči zadevi, kjer se je Jugoslavija dodobra opekla in osramočila v sferi zunanje politike. Najprej bi navedel primer Haile Selassija, ko je le-ta v začetku 70. let državno premoženje Etiopije prelivljal na svoje zasebne račune v Švici, ko se je država soočala z eno od tedaj najhujših lakot. Istočasno pa je Jugoslavija neomajno podpirala etiopskega suverena, v skladu z načelom o nevmešavanju v notranje zadeve druge države ter hkrati celo sama pošiljala pomoč v hrani, medtem ko je etiopski cesar dobesedno kradel nacionalno bogastvo lastne države.

Drugi primer pa je veliko bolj delikaten, ker resno postavlja pod vprašaj humanistične dimenzije jugoslovanske zunanje politike. Predmet zadeve pa je Kampučija v času vladavine rdečih khmerov, ki jih je vodil zloglasni Pol Pot. V tem obdobju (1975-1979), ki ga je režim Pol Pota z milijoni življenj lastnega naroda vpisal na strani novejših zgodovine Indokine, je Jugoslavija predstavljala enega izmed njegovih najmočnejših političnih zaveznikov. Genocid kampučijskih rdečih khmerov nad lastnim ljudstvom je potem prekinila vietnamska invazija 1979 leta. Resda je le-ta v tistem času predstavljala enega od sestavnih delov doktrine Leonida I. Brežnjeva, vendar je v danih razmerah

za samo kampučijsko ljudstvo še zmeraj pomenila nekoliko boljšo solucijo, kot pa bi jo nadaljevanje terorja rdečih khmerov. Jugoslavija je v skladu s svojim že dokaj obrabljenim načelom o nevmešavanju v notranje zadeve drugih obsodila vietnamsko invazijo v Kampučijo, kar samo po sebi ponuja zanimive sklepe. Tako analogno lahko sklepaš, da je za našo zunanjo politiko vse v redu, če določen režim z vso vnašo pobija, muči in zapira lastne državljane, samo da tega ne počne kaka druga država kot agresor. Jugoslovansko vztrajanje na načelu nevmešavanja v notranje zadeve drugih, kar hkrati pomeni tudi nevmešavanje v lastne zadeve, v današnji konstelaciji odnosov v mednarodni skupnosti, ne pomeni nič drugega kot strah režimov z avtoritarnim značajem, da jim svetovna demokratična javnost ne bi gledala pod prste njihovih nedemokratskih metod. Nedvomno se v takšem sodelovanju kaže resnična narava jugoslovanskega režima, ki s tem da vzpostavlja najtesnejše politične stike prav s takimi sistemi, implicitno nakazuje, da vsaj zaenkrat nima niti najmanjšega interesa za uvajanje določenih elementov t. i. meščanske demokracije v našo družbo.

Ob vsem tem bi lahko kdo oporekal, kaj pa relativno dobijo politični odnosi z Zahodom in Vzhodno Evropo, ki se v glavnem manifestirajo skozi politični turizem jugoslovanskih funkcionarjev. Bistvena distinkcija v političnem sodelovanju s prej omenjenimi državami tretjega sveta in Zahodom je v tem, da s prvimi sodeluje Jugoslavija, zato ker naši oblastniki tako HOČEJO, z drugimi pa ker MORAJO, če želijo še naprej ohranjati svojo oblast. Kar se pa tiče političnega sodelovanja z Vzhodno Evropo pa je treba vedeti, da se tudi Martin Luther potem, ko je odrekel svojo pokorščino Rimu, ni odpovedal evangelijski, ter je treba glede na konstelacijo političnih sil v Jugoslaviji, celotno zadevo spremljati predvsem skozi to optiko.

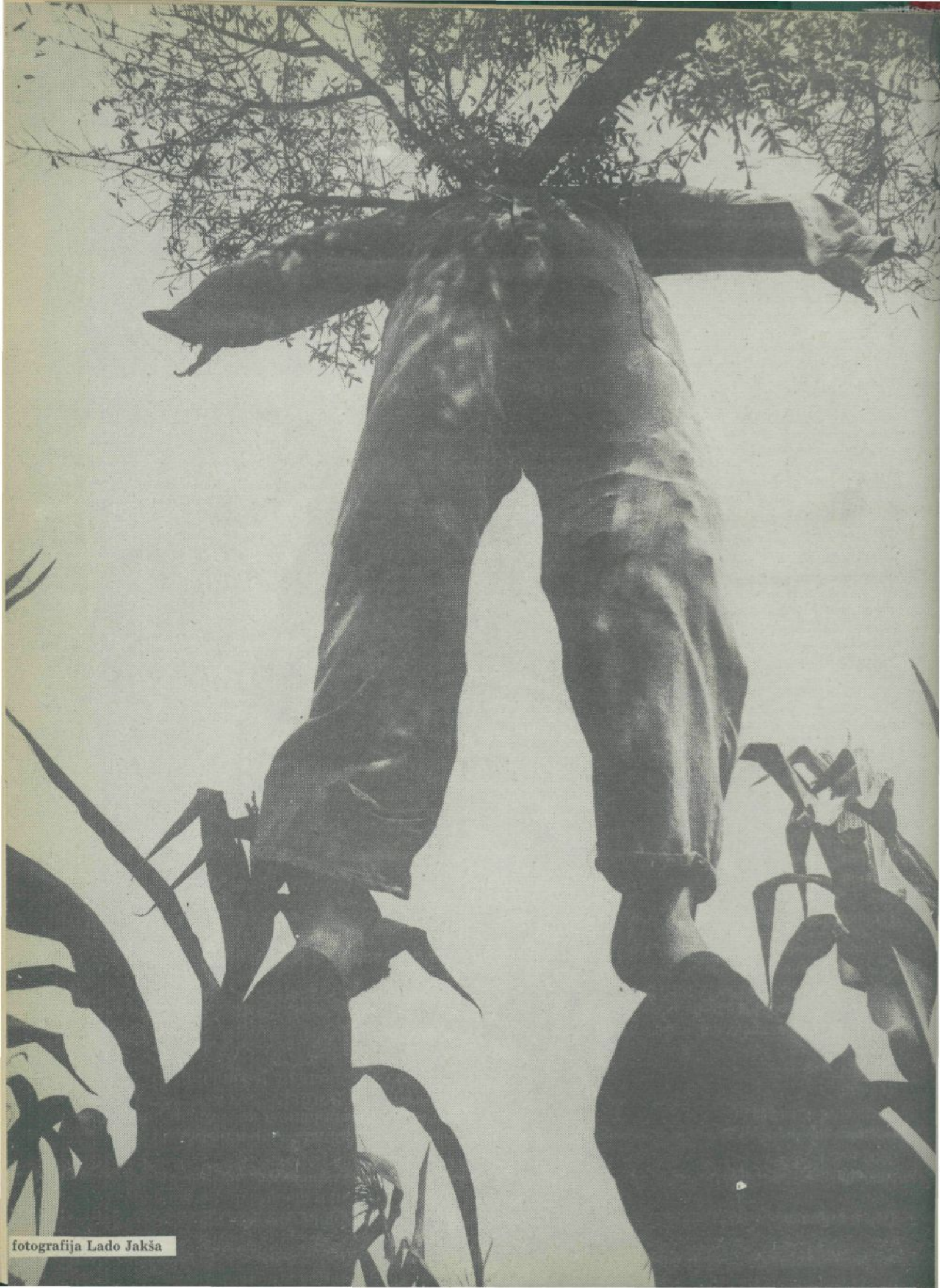
KAM IN KAKO

Tako se v celokupnosti jugoslovanskih odnosov v mednarodni skupnosti primaren značaj dodeljuje političnim odnosom in sekundarni ekonomskim odnosom. Ekspliciten dokaz za tako trditev pa se nahaja v dejstvu, da se znotraj te primarnosti političnih stikov, ki bazira na jugoslovanskem ideološkem arzenalu, skoraj na silo poskušajo ustvariti ekonomski odnosi. Z vzpostavitvijo ekonomskih odnosov, pa naj bi naša politika »dokazovala« upravičenost političnih relacij z državami, ki jih je sama izbrala za sodelovanje. Vendar pa je ekonomski račun takih politično-ekonomskih odnosov vse prej kot ugoden za našo državo (npr. Libija že šest let ostaja dolžna določeno količino nafte ipd.). Vse to potrjuje principalno boljševoško usmeritev naše politike v sferi mednarodne skupnosti, ker so zaradi superiornega položaja ideologije pri določanju smernic zunanje politike, prioritete v stikih z mednarodno skupnostjo ravno obratne kot bi morale biti v državi ob koncu 20. stoletja, ki se poskuša odpreti v svet. V tej luči potem izjava jugoslovanskega veleposlanika v Pjongjangu, ki jo je izustil pred kratkim, češ »da Jugoslavija ne bo nikoli (!) navezala diplomatskih odnosov z Republiko Korejo«, zveni dokaj logično glede na ideološka izhodišča, ki uokvirjajo našo zunanjo politiko. Tako so ne glede na našo situacijo še zmeraj primarni politični odnosi, ekonomski pa sekundarni, kar ne vliva mnogo upanja, da bi Jugoslavija v doglednem času uspela izboljšati svojo prisotnost v t. i. mednarodni delitvi dela.

Vse dokler ne bomo bolj pogosto videvali Budimirja Lončarja v zahodnoevropskih prestolnicah in vice versa kar se tiče njegovih stanovskih kolegov z Zahoda, lahko gojimo močan dvom o iskrenosti namer odpiranja Jugoslavije proti Evropi. Vendar pa ima to odpiranje v Evropo tudi druge plati, ki našim oblastnikom niso najbolj po godu. Ne moremo namreč pričakovati od držav, kjer pravna država z nekaterimi prekinitvami eksistira že stoletje in več, da bodo mirno gledale, da se v državi, ki se ekonomsko želi čimbolj približati Evropi, hkrati ne želi priznavati niti najbolj elementarnih civilizacijskih norm evropske kulture. Močno dvomim, da bodo zahodnoevropske države z razširjenimi rokami sprejele državo, kjer neki narod lahko povsem legitimno ščuva k fizičnemu obračunavanju z drugim narodom, kjer ti lahko vojaška policija potrka na vrata in vstopi v stanovanje brez sodnega naloga, in kjer v mirnem času vojaška sodišča sodijo civilistom (v Angliji so to odpravili že v 17. stol.). Tu ne gre za nikakršno »vmešavanje v notranje zadeve druge suverene države«, ampak gre preprosto za dejstvo, da tretja industrijska revolucija ni kompatibilna s srednjeveškim nespoštovanjem osnovnih državljanskih pravic posameznika, ki jih omenja deklaracija OZN o človekovih pravicah. Za tiste, ki tega še niso videli je najbolje, da se izselijo; ne bo jim težko, saj imajo v tretjem svetu še vrsto somišljenikov.

JURE RIFELJ

fotografija Lado Jakša

fotografija Lado Jakša

NIXON IN CHINA

Pisalo se je leto 1972, ko je v mrzlem februarju ameriški predsednik NIXON – sedemintrideseti po vrsti – s svojo »seksualno zavrto ženo« PAT (izkušnja Johna Adamsa) obiskal Kitajsko in se pozdravil z velikim MAOM in njegovo, v isti smeri zatrto ženo CHIANG CH'ING. André Malraux je dejanje komentiral z besedami: »Vsaj petdeset let bo preteklo, da bomo razumeli, kaj je to srečanje pomenilo.« Toda mož ni slutil, da bo znamenje te seanse dosti popreje združilo nenavadno trojico (JOHN ADAMS, ALICE GOODMAN, PETER SELLERS), ki bo skušala razkriti skrivnost spoznaje. Politično ozadje v neki herojski operi ali kar ni uspelo Giacomu Meyerbeeru je do neke mere uspelo JOHNU ADAMSU v NIXON IN CHINA. In to v tistem zgodovinskem trenutku, ki postavlja pod vprašaj eksistenco opere same.

Blasfemično. Preživetje dolgovati komponistu, ki meni o sebi, da je izrazito dramatičen ustvarjalec in misli, da bo njegova glasba z emotivno močjo ganila poslušalca s tistim, kar je Jung nekoč poimenoval kot »feeling function«. Nenavadne misli za človeka, ki je na Harvardu osvojil zracionalizirani modernizem, se naslajal nad Cageovo aleatoriko, Reichovim minimalizmom in elektronsko glasbo. Ob tem, da si je sloves pridobil z izrazito koncertantnimi deli kot HARMONIUM, HARMONIELEHRE in GRAND PIANOLA MUSIC, ter obelodanil svoj umetniški kredo: izvaliti se iz rigoroznega minimalizma, se sicer nasloniti na repetitivne strukture z reduciranimi višinskimi relacijami, nespremenjenim osminskim pulziranjem in statično dinamično stopnjo, a evocirati lastni nemirni romanticizem in navsezadnje zahtevati pravico do preživetja kot ameriški skladatelj. Postaviti se v linijo, ki teče od Gottschalka preko Ivesa do Coplanda in odpreti oči in ušesa svetu okoli sebe. Drugače: rafinirano slediti intuiciji, sprostiti emocionalno napetost, zadržati pulziranje in se pokloniti veljavnosti tonalnega centra. Svoje početje je odel v skrivnostno formulo: DRUGA GENERACIJA MINIMALISTOV.

Potomec Philipa Glassa, Stevea Reicha ali Terrya Rileya se je po eni strani izognil utrujenosti ponavljajočih se struktur, po drugi prezrl modernistično veroizpoved konstruktivističnih zalog. Obstal je v nepremagljivem čaru romantike, ter se kljub ameriški duši približal operizmu Richarda Strussa ali Richarda Wagnerja. Zatorej v napovedi podobnost Walküre in Nixona ni izključena.

Ali če je Gertrudi Stein nekoč uspelo napisati libreto FOUR SAINTS IN THREE ACTS za istoimensko opero Virgila Thomsona, je naslednica v vrsti ameriških pesnic ALICE GOODMAN izoblikovala neverjetno efektno tekstovno podlago. Njeno sodelovanje z Adamsom je pospremila izjava: »I can't run my lyrical machine up the

rocky road your rhythm.« Kakorkoli že, splet asociacij v primeru Gertrude Stein ponuja še nekaj: njeno nelzerno ljubezen do ponavljanja. Je od tod tako daleč do velike minimalistične opere, »polifone kolaboracije« in nemara slutnje opere prihodnosti?

Pomislek ostaja. Kako lahko opera, najbolj »maksimalna« od vseh glasbenih form, uspeva v tako modnem idiomu kot je minimalizem? Tovrstnemu snovanju zapisani La Marte Young se v šestdesetih letih ne bi drznili prepustiti skušnjavi in se združiti s konvencijo, ki jo občinstvo pričakuje od velike opere. Toda po izkušnjah Glassa, Reicha in Rileya se minimalizem v svojevrstni arhetipski utopiji počuti povsem domače. Prepriča nas Glassova Satyagraha ali Akhnaton, če že ne kaj drugega. (Einsteinu tokrat pustimo ob strani). Toda ADAMS je hotel drugam.

Kam? Pot se v NIXONU NA KITAJSKEM razkrije že ob uvodnih instrumentalnih ponavljanjih naravnega amola, brez repetitivne blaznosti ali norega zanimanja za repetitijo kot demonstracijo kontrole, z novo hierarhijo odnosov med parametrisnimi karakteristikami materiala. Adamsov instrumentalni accompagnato se realizira v najboljšem izboru minimalistične dediščine, njeno usodo pa položi v roke dvaintridesetih instrumentov orkesterskega aparata s simfonoziranim zvokom godal. Izogne se diktatu forme, pa naj gre za sonatni allegro ali ostanke nekega formalističnega okostja, ki bi utegnilo definirati emocionalno in fizikalno esenco glasbe, če bi se naslonil na tovrstni evropski back ground. Zapiše se svobodi variabilnosti, drži na vajetih improvizacijo in ponavljajoče leit-motive prepušča scenskim medigram. Ob sproščujoče svobodnem tretiranju vokalne linije, kjer se prav nič ne obotavlja poveriti koloraturnega soprana gospe Mao tradiciji Kraljice noči ali se prepustiti surrealističnim ekcesom v kupletih glavnih protagonistov.

Minimalistična kompilacija odnosa s časom se razodene na drug način: aktualna politična reminiscenca. Pozna politične implikacije zgodovine opere, slutiti jih Verdijev Ples v maskah, Mozartova Figarova svatba ali Boris Godunov »veličastnega« Musorgskega. Vešče jih razpoznavna ruska avantgarda ali realnost socrealističnega vsakdana. Toda NIXON IN CHINA na njih gradi. »DO DNA« so besede, ki jih je izrekel Nixon ob zdravici s kitajskimi funkcionarji, gospa Mao po svoji stari navadi napade izvajalce in iz ideoloških vzrokov prekine predstavo. Postane jasno čemu THE RED DETACHMENT OF WOMEN.

Toda Amerika ne ostane dolžna. Nostalglični zvok trobente je klic prebuje, zvok Glenna Millerja z vonjem ameriških beznic pospremi zaključne besede velikega CHOU-EN-LAIA:

»OUTSIDE THIS ROOM THE CHILL OF GRACE LIES HEAVY ON THE MORNIG GRASS«.

Konec izzveni v najboljšem približku Katarini Izmajlovi. Genialni Šostakovič je svoje junake poslal vsaj v Sibirijo, Adams pa Rusov na prizorišče ni pustil. Nemara se je prestrašil, da bi iz njegove velike herojske opere nastala politična satira. Tudi brez tega se ponuja dovolj priložnosti, da jo razumemo s te plati. Saj vemo, izživeti opero s sanjami, plesom in masko, da se bo gledalec na vsakem koraku zavedal ljubeznive laži. Še zlasti, kadar se mu postreže z Nixonom na Kitajskem. Cvetka Bevc

VERJETI

Nova razmerja med globinsko in površinsko strukturo

Pričujoči zapis je nastajal dva meseca. Ideja se je kristalizirala štiri leta. Kaj bi lahko rekel sedaj, po dveh mesecih od nastanka teksta? Vem, da bi ga naredil drugače!

Zanesljivo boste pomislili, zakaj bi izbral drugo pot. Ko boste tekst v celoti prebrali, si ponovno preberite ta uvodni zapis in morda se boste z menoj strinjali, morda pa tudi ne. Kaj bo to, zaradi česar se z menoj ne strinjate, bi rad vedel tudi sam. Zato vas izzivam in vam predlagam, da razvijete polemiko v TRIBUNI in napišete pismo bralcev. Polemike se bom z veseljem tudi sam udeleževal.

Tema, s katero sem se ukvarjal toliko časa, je dražljiva reč in je spravila v gibanje precejšen del sveta tako znanstvenike kot umetnike in otroke (po informaciji iz prve roke se v Ameriki mularija pogovarja samo še o KAOSU malo manj o PARADOKSU in na veliko bere knjige od FEIGENBAUMA IN MANDELBROTA pa še od HOFSTADTERJA; ki se s kaosom ukvarjajo s pozicije znanstvenikov). Ta tema je spravila v pogon tudi naše lipove liste, saj se v Ameriki trenutno nahaja nekaj ljudi, ki se s tem ukvarjajo. Tako velja omeniti znamenitega rojaka iz Trsta, imenovanega gospodin Edvard ZAJC, ki ga imajo v ameriški Sirakuzi za strokovnjaka na področju računalniške grafike, temelječe na FRAKTALIH. Le-ta pa ima tudi dva študenta, ki sta kao Slovenca in se imenujeta Rok Sosič ter Gregor Lakner.

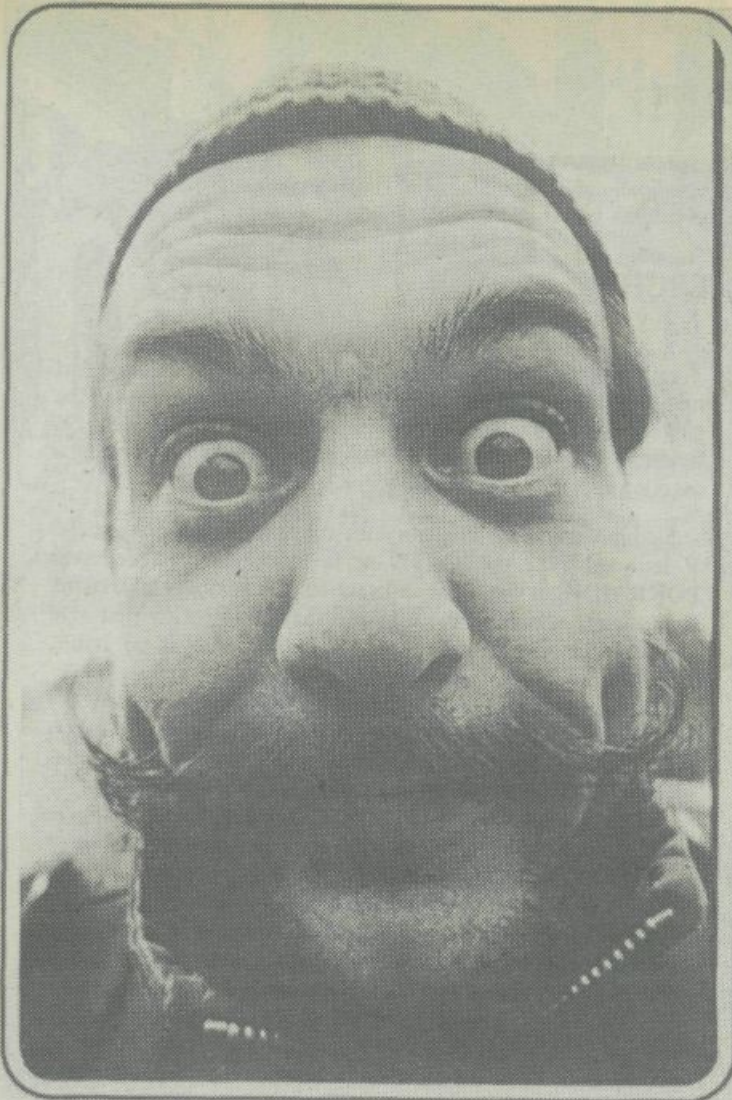
Rekli boste, da vas to ne zanima preveč, in prav imate, res ni tako pomembno. Dolžan sem vam pojasniti, kje so vsi ti silni znanstveniki našli motiv za te novovrstne raziskave in infiltracijo v naš realni svet. Vsa reč v veliki meri temelji na intuitivnih najdbah gospodina Mauriciusa Corneliusa ESCHER-ja, ki je kao v likovni umetnosti iznašel PARADOKS, s katerim se do tistega časa ni še nobeden ukvarjal. Pa vendar je ta revež to samo iznašel in stvar uspešno zadržal na ravni atraktivnega in eksotičnega. S to akcijo mu je uspelo preusmeriti polja raziskovanj na likovnem področju v druge sfere. To zmoto je treba popraviti! Torej, znanstveniki so zatripali na Escherju. Jaz pa tudi. In kaj ima pri vsem tem opraviti MANDALA? Ta zajema vse! Tako znanstveniški Kaos kakor intuitivni Paradoks, temi, o katerih govorim v tem tekstu. Zajema pa tudi nas same. Najbrž ni potrebno poudarjati in vas opominjati, da smo pri dojetanju sveta in na koncu v umetnosti (s katero se tukaj ukvarjam), pomembni predvsem mi sami. Hočem reči, pomembno je naše dojetanje in naši preskoki iz realnosti v fikcijo in obratno. Prav tako pomembno se mi zdi tudi samo dimenzionalno gibanje v fikciji oz. viziji. Nenazadnje tudi sposobnost sprejemanja več resnic hkrati. Povprašajte se, ali ste tega sposobni! Kaj pomeni; Sprejemati več resnic hkrati. Verjeti in razumeti hkrati paradoksalne trditve. Torej diametralno nasprotno trditve. Ali je to mogoče? S primerno razvito zavestjo je. Že samo kratek miselni preskok v današnje družbeno stvarnost nam bo to trditev potrdilo. Ali pa tudi ne!

Preusmerimo se sedaj v tekst, ki je pred vami. Minilo je že dva meseca, kar je nastal, in moj odnos do teme je že drugačen. Sam s seboj se ne strinjam več v vseh trditvah, ki sem jih zastavil v tekstu. Pravzaprav bi moral reči, da se strinjam, kljub temu pa verjamem tudi stvarjem, ki sem jih spoznal v teh dveh mesecih in izpodbijajo to, kar je v tekstu. Kako srečen sem, da se to razvija tako hitro!

Morda bi omenil samo še anekdoto, ki mi jo je zaupal Brane Grubar, ko je sestavljal intervju s svetovno znanim matematikom, Slovincem, dr. Križaničem: na vprašanje, kako misli svoje znanje razvijati naprej, je odgovoril, da se zaveda, da je v »običajnem« odnosu do matematike dosegel vse. Vse pozna in obvlada. Vendar pa se z vsem tem silnim znanjem počuti kakor pod stekleno kupolo. Znanje mu je omogočilo, da skozi tudi vidi. In vidi, da se znanje nahaja šele izven kupole. Odgovoril je, da se poskuša s razvojem čustev, intuicije, ostalih duhovnih vrednot in dojetanja prebiti skozi to kupolo.

Toliko bodi dovolj kot uvodnik za moj tekst. Rad bi omenil še eno veselo novico, za katero sem izvedel pred kratkim iz pogovora z nekaterimi iz TRIBUNE. Želje in možnosti obstajajo, da se bo ta ciklus tekstov o likovni problematiki nadaljeval še z drugimi avtorji.

GRACIAS PLENAS!

Witold Gombrowicz

FERDYDURKE

... Gre za odlomek, ko avtorja obišče nekdanji učitelj iz osnovne šole, da bi mu izrekel sožalje ob smrti tete, ki jo je tudi on poznal...

... Toda, kaj je to? je zaklical, ko je zagledal na mizi začeti rokopis. Torej ne samo nečak ampak tudi avtor! Vidim, da poizkušamo naše moči na polju? Pi, pi, pi, avtor! Takoj bom pregledal in spodbudil...

In, sede, je čez mizo segel po papirjih, si nataknil binokel in sedel.

- Saj ne..., saj samo... sem, sede zajecjal. Svet se je nenadoma začel podirati. Tetka in avtor sta me čisto zmešala.

- No, no, no, je dejal, pi, pi, kurica.

Ko je to govoril, si je mel oko, potem pa je izvlekel cigareto in jo, držeč z dvema prstoma leve, s valjal z dvema prstoma desnice; hkrati je kihnil, ker mu je tobak šel v nos, in, sede, je začel brati. In sedel je modro in je bral. Meni pa je, ko sem videl, da bere, postalo slabo. Moj svet se je podrl in se nenadoma uredil po načelu klasičnega prfoksa. Nisem mogel planiti nanj, ker sem sedel, in sedel sem zato, ker je on sedel. Kar naenkrat se je sedenje prebilo na čelo in postalo največja ovira. Zato sem se vrtel na sedežu in nisem vedel, kako naj se obnašam, začel sem migati z nogo, gledati naokrog po stenah in si gristi nohte, ves ta čas pa je on dosledno in logično sedel in njegovo sedenje je bilo urejeno in izpolnjeno z beročim prfoksom. To je trajalo grozno dolgo. Minute so se vlekle kot ure, sekunde so se večale in počutil sem se neumno kot morje, ki bi ga kdo hotel popiti skozi slamico. Zajecjal sem:

- Moj bog, samo prfoks ne! Samo s prfoksom ne!

Oglati, nepremični prfoks me je ubijal. Toda on je še kar naprej bral kot prfoks, in moj tekst, poln elementarnosti, je sprejemal kot tipičen prfoks, držeč polo tik pred očmi, za oknom pa je stala hiša, dvanajst oken navzkriž in počez!

Krčevito sem se napol, da bi vstal, toda prav v tem trenutku me je blago pogledal izpod naočnikov in v trenutku sem se zmanjšal, noga je

postala nožica, roka - ročica, oseba - osebica, bistvo - bistvece, delo - delce, telo - telesce, on pa je rasel in sedel in me pogledoval in bral moj tekst in na vekov veke amen sedel...

... Pimko pa je vprašal, kaj vem o medmetih, dal mi je sklanjati mensa, mensae, mensae, spregati amo, amas, amat, nakremžil se je, povedal: - no, da, treba bo še malce dodelati, izvlekel je beležnico in mi dal slabo oceno, pri tem pa je sedel in njegovo sedenje je bilo brezprizivno, absolutno.

Kaj? Kaj? Hotel sem krikniti, da nisem učenec, da se je zgodila pomota, planil sem, da bi zbežal, toda nekaj me je od zadaj zgrabilo kot s kleščami in me priklenilo na sedež otroška, otročja ritka me je zgrabila. Z ritko se nisem mogel premakniti, prfoks pa je kar naprej sedel in sede je izžareval tako odlično prfoksarstvo, da sem, namesto da bi zakričal, dvignil dva prsta v zrak, tako kot delajo učenci, ko bi radi nekaj povedali. Pimko se je namrdnil in dejal:

- Sedite, Kowalski. Spet na stranišče?

In sedel sem v neresničnem nesmislu kot v sanjah, z zamašenimi usti, sprfoksan in poprfoksan, sedel sem na otroški ritkici - on pa je sedel kot na Akropoli in si nekaj zapisoval v beležnico. Končno je dejal:

- No, Jožko, pridi, gremo v šolo.

- V kakšno šolo?!

- V šolo direktorja Pereščka. To je prvovrsten znanstveni zavod. V šestem razredu so še prazna mesta. Tvoja vzgoja je zanemarjena, predvsem pa je treba izpopolniti vrzeli.

- Ampak, v kakšno šolo?!

- V šolo dir. Pereščka. Ravnokar me je dir. Perešček prosil, da bi mu pomagal zasesti vsa prosta mesta. Šola mora delovati. Brez učencev ne bi bilo šole in brez šole ne bi bilo učiteljev. V šolo! V šolo! Te bodo že tam izšolali v šolarja!

- Ampak v kakšno šolo?!!!

- I, prosim, samo brez zmrdovanja. V šolo! V šolo! Poklical je služkinjo, ji naročil, naj mi prinese plašč, punca, ki ni razumela, zakaj me tuji gospod vleče s sabo, je začela tuliti, toda Pimko jo je uščipnil - uščipljena ni mogla še naprej tuliti in je raztegnila usta v izbruhu smeha uščipljene dekle - zgrabil me je za roko in me potegnil iz hiše, na cesti pa so hiše stale in ljudje hodili!

Policija! Preneumno! Preneumno, da bi lahko bilo resnično! Nemo-goče, saj je preneumno, da bi se lahko upiral... Nisem mogel, ob tem stereotipnem, banalnem prfoksu! Popolnoma tako, kot ne morete, če vas kdo kaj vpraša preveč banalno in stereotipno, tako tudi jaz nisem mogel. Idiotska otročja ritka me je ohromila in mi jemala vsakršno možnost odpora; poskakujoč ob Kolosalnem, ki je hitel z velikimi koraki, nisem s to ritko niti majčkeno mogel. Zbogom, Duh, zbogom - začeta knjiga, zbogom lastna in resnična forma, pozdravljena in dobrodošla, ti strašna, infantilna, zelena, mlečnozoba oblika! Banalno sprfoksan drobim ob velikanskem prfoksu, ta pa samo blebeta in blebeta: - Pi, pi, pi, kurica... Smrkavi nosek... Ljubim, e, e,... Cloveček, malček, malček, e, e, e, pi, pi, pi, moj piščanček, Jožko, Jožek, Jožček, Jožinček, miceno, pi, pi, pi, ritka, ritka, ritka... Pred nama je elegantna gospa peljala na sprehod majhnega pinča, pes je zarenčal, se vrgel na Pimka in mu raztrgal hlačnico, Pimko je kriknil, dal nezadostno oceno psu in lastnici, hlačnice spel z varnostno zaponko in smo šli naprej. op. 1

PARADOKS – a m (gr. paradoxon, iz paradoxa – mnenje) presenetljiva, včasih vsaj na videz protislovna misel, ki je v nasprotju s splošnim mnenjem, a lahko vsebuje resnico; peyor. brezglava, protislovna trditev, nesmisel;

KDO JE M. C. ESCHER

Dve leti po težki operaciji in svetovni razstavi v Osaki je leta 1972 v svojem 74. letu umrl Maurits Cornelis ESCHER.

Med »pravimi« slikarji, do sedaj še vedno spregledani, med sodobnimi fiziki in strokovnjaki s področja računalništva, pa čedalje bolj cenjeni gospod Escher, se je rodil leta 1898 v Leeuwardenu. Kmalu po rojstvu se je s starši preselil v Arnheim kjer je obiskoval šolo. Leta 1916 je datirano njegovo prvo grafično delo, 1917 pa se je preselil, s starši seveda, v Oosterbeek. Med leti 1919–22 se Escher uči grafične tehnologije pri znanem grafiku Jessurunu de Mesqita.

Močna želja po novih spoznanjih in odkrivanju novih krajev ga že leta 1921 popelje ob francoski obali do severne Italije. Ta pot in tudi vsa kasnejša popotovanja so močno vplivala na Escherjevo delo in razmišljanja, saj je že po prvem popotovanju izdal knjižico s svojimi grafikami. Popotovanja, intenzivna seveda, se nadaljujejo še v letih 1922 in 1923.

1924 se poroči in pripravi razstavo na Nizozemskem in tako nadaljuje svoje življenje. Ves se posveti svojim »fantastičnim« raziskavam, pripravlja, občasno seveda, razstave, oblikuje razne znake, znamke, denar, dekorira hiše in poslovne zgradbe ter ustvari izredno velik opus grafičnih del ter ilustrira kar nekaj knjig.

6. M. C. Escher, Kristal, mezzotinta, 1947

O DELU

Gospod Flocon je leta 1965 v nekem časopisu zapisal ob Escherjevem delu, da si je le-ta na glavo nakopal prav vse možne probleme tega sveta.

Pa si na kratko oglejmo, vse te možne probleme.

V eni izmed svojih knjig, in sicer v knjigi »Grafike in risbe« izdane leta 1962 v Münchnu, je Escher zapisal: »Kadar pozorno opazujemo, recimo pod, sestavljen iz ploščic in po določenem času na hitro pogledamo v strop, se nam kompozicija, ki smo jo videli okoli centralnega pogleda na podu, ponovi tudi na stropu, vendar samo linije.«

Iz pričujočega teksta lahko zaslutimo kaj je Escherja pri njegovem delu najbolj zanimalo in kje so po njegovem (ali pa lahko trdimo, da se morda tega vprašanja niti zavedal ni?) ustvarja polje razumevanja »nemogočega« (dajem v navednice zavoljo prepričanja, da »nemogoče« sploh ne obstaja).

Sledimo pa lahko naslednjemu razvoju Escherjevega dela. V letih od 1922 pa do 1937 se je Escher loteval predvsem POKRAJINE in v grafični obdelavi, ki je pravzaprav tako lastna prav njemu samemu, je slutiti metafizično govornico tipa »De Chirico«, ki je prav v času, ko je Escher potoval po Italiji, »iskala« domovinsko pravico v Italiji.

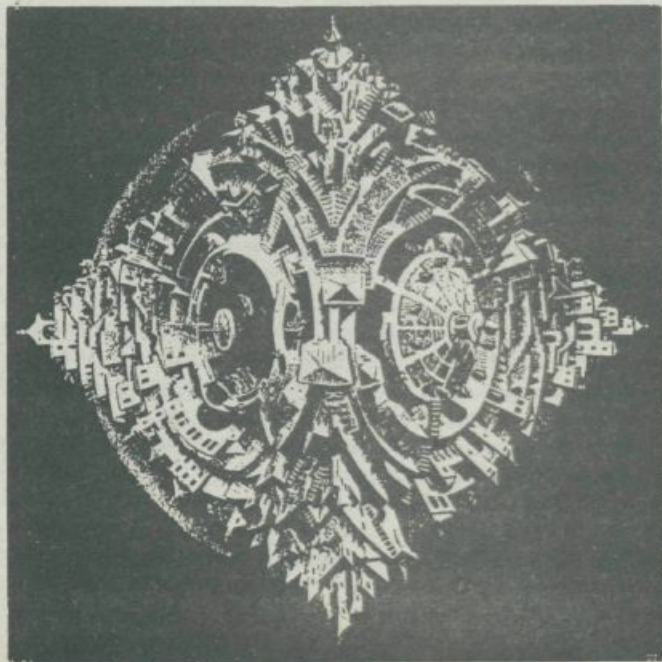
Nadalje lahko sledimo Escher razvoj v obdobje METAMORFOZ, v času od 1937 do 1945, kar bi si navsezadnje lahko popolnoma logično razložili že s samim iskanjem nečesa nadnaravnega v grafikah pokrajine iz prejšnjega obdobja.

Kakor je razvidno iz grafik, ki smo jih lahko do sedaj videli, je Escher pravzaprav v samem jedru svojega dela neprenehoma iskal nekaj kar v resnici ni del tega sveta. Tako je tudi v obdobju od 1946–1956, ko je zelo intenzivno raziskoval področje različnih tipov perspektiv in perspektivno vzpodbujenih transformacij, iz grafik razbrati željo in težnjo po svetu, ki je morda samo njegov, posredno preko grafik pa deloma sedaj tudi naš.

Zadnje obdobje svojega življenja in dela pa je Escher posvetil principu razmišljanja, ki bi ga lahko imenovali Zbliževanje do neskončnosti (Annäherungen an die Unendlichkeit). Tej temi se je posvečal prav do svoje smrti 1972.

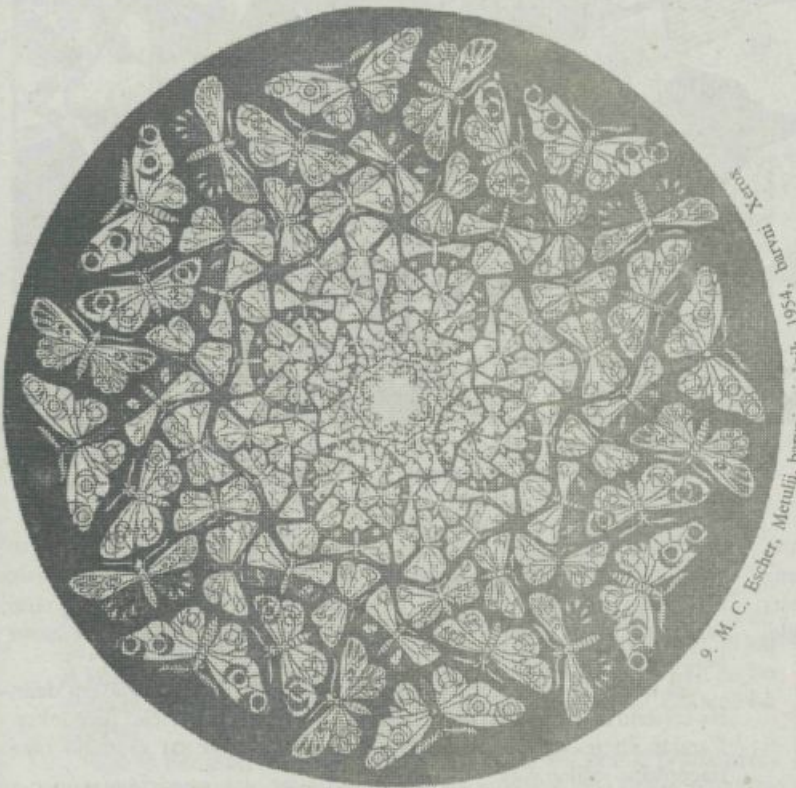
Razen skozi čas, pa si lahko Escherjevo delo ogledamo tudi skozi oblikotvorno problematiko, ki jo je obdeloval in tukaj bomo pravzaprav še lahko ugotovili, kaj je imel v mislih gospod Flocon.

7. M. C. Escher, Kvadratni planet, 1945

11. M. C. Escher, Konkavno in konveksno, litografija, 1955

13. M. C. Escher, Kuščarji, litografija, 1943

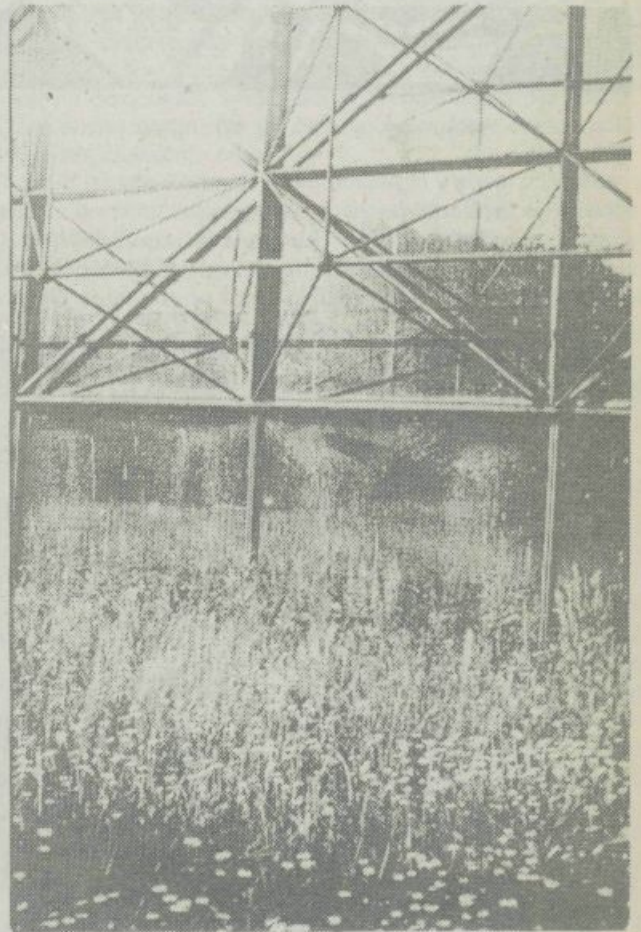

Escher se je loteval treh osnovnih tem in sicer:

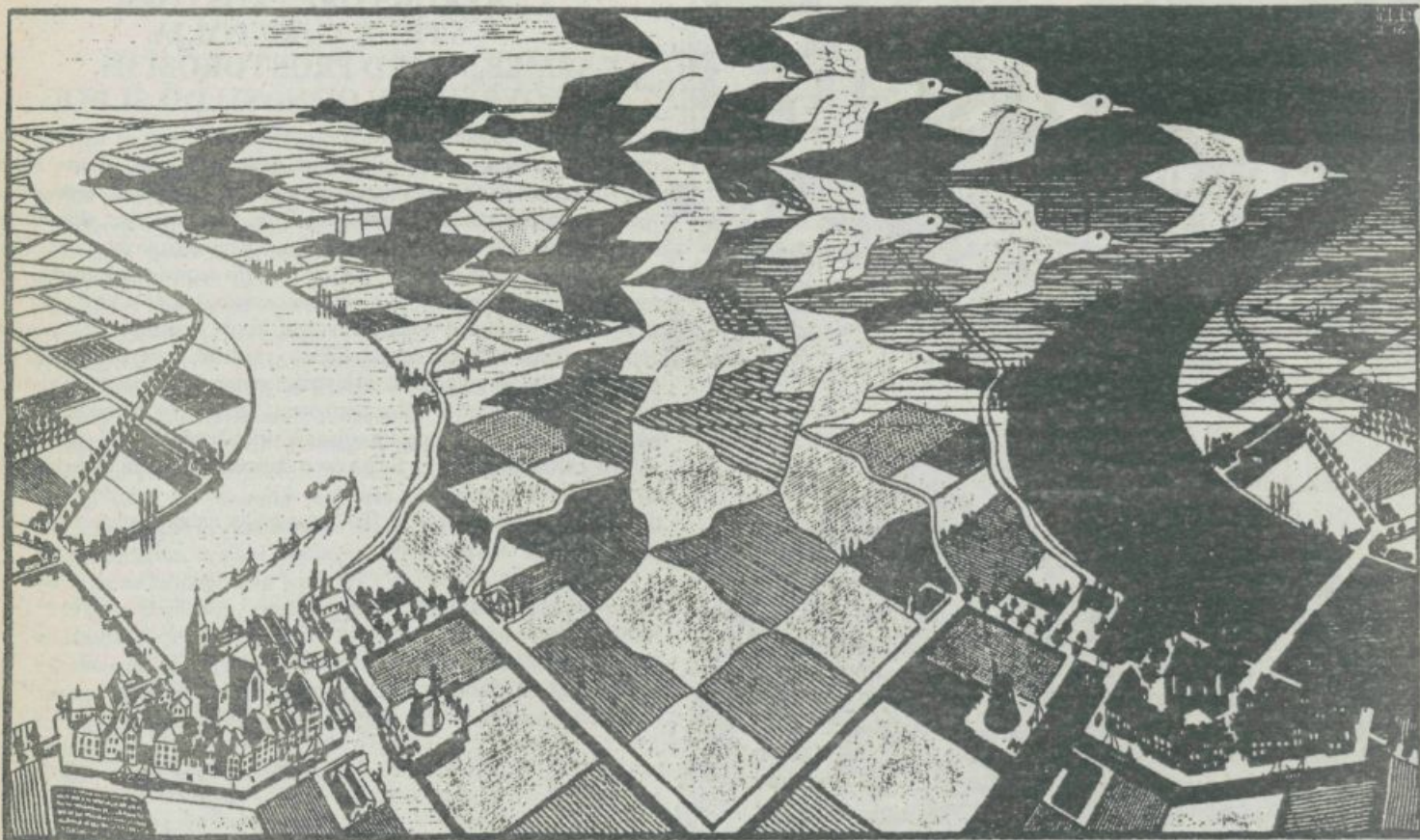
STRUKTURE PROSTORA STRUKTURE POLJA RAZMERJA MED PROSTOROM IN POVRŠINO V ODNOSU DO SLIKE

V vsaki posamezni od teh osnovnih razdelitev pa najdemo še nekaj kategorij, ki opredelijo oziroma označijo dela. Tako v Strukturah prostora razločimo matematična telesa, (glej sliko 6) ki so postavljena v vesolje ali druge take prostore, slika 6! ki onemogočajo običajne vtise prostora. Krajine smo že spoznali in ugotovili njih metafizično naravo. Zadnja izmed teh kategorij, ki opredeljujejo prostor pa so različni svetovi. (glej sliko 7)

Tudi strukture polja so avtorji, ki so analizirali Escherjevo delo (predvsem pa Bruno Ernst), razdelili v tri kategorije, ki opredeljujejo polje oziroma dvodimenzionalno ploskev. Tako se tukaj seznanimo z metamorfozami, (glej sliko 8) ciklusi (glej sliko 9) ter neskončnostjo oziroma približevanju le-tej (glej sliko 10). Omeniti velja še Escherjevo daljnovidnost, saj se je loteval temeljnih problemov znanosti s strani, ki bo šele dobila svojo veljavo v kasnejših letih. To bomo lahko videli kasneje v tekstu.

55. avtorjeva fotodokumentacija, 1980, barvni Xerox

12. M. C. Escher, Dan in noč, dvobarvni lesorez, 1938

Razmerje med tridimenzionalnim (prostor) in dvodimenzionalnim (ploskev) v odnosu do slike oziroma končnega izdelka, pa zajema naslednje kategorije: nemogoči prostori (glej sliko 11) in figure, perspektive (glej sliko 12) ter konflikte med prostorom in ploskvijo (glej sliko 13).

IZKUŠNJA PARADOKSA V GRAFIKI ESCHERJA

Pri podrobnejšem ogledu omenjenih grafik se opazovalcu zelo hitro zastavi nekaj ključnih vprašanj, ki pogojujejo nastanek teh del in vzpostavijo razmerja ne samo na področju umetnosti, temveč tudi na področju znanosti.

Vsekakor je eno temeljnih vprašanj, ki se nam ob Escherjevem delu vtisne v spomin, vprašanje odnosa med dimenzijami, in sicer pri tem avtorju zgolj odnos med drugo in tretjo dimenzijo, torej odnos med prostorom in ploskvijo. Ker naš avtor pravilno ugotovi, da so pravzaprav te relacije oziroma odnosi med dvo in tridimenzionalnim prostorom plod dojetanja človeških možganov (gre pravzaprav za semiozo, za odnos med objektom, sredstvom in interpretatorjem) se v sami vidni zasnovi svojega dela »oprime« oziroma si pomaga s paradoksom, ki je pravzaprav edini pojem, s katerim si je pri razrešitvi (ki je pravzaprav nemogoča, ker pač obstaja preveč resnic) svojih mišljenjskih konstruktov lahko pomagal. Res je, da Escherja ne moremo primerjati s slikarji dobe, v kateri je tudi sam živel po istih merilih, torej »slikarskih«, lahko pa skoraj zagotovo trdimo, da je prav on, Escher, vedel največ povedati o dogajanju med »očmi« (videnje oziroma dojetanje) in objektom oziroma videnim, kajti le redki slikarji so o problemu oziroma odnosu med drugo in tretjo dimenzijo govorili tako direktno. Tako tudi ni čudno, da si je Escher pridobil več občudovalcev med sodobnimi fiziki

in drugo znanstveno populacijo, kajti prav v teh eksaktnih vedah so se »ortodoksne« teze začeni z Einsteinovo relativnostno teorijo, pričenjale razblinjati in fiziki so se »vrgli« v raziskave mejnega, obrobnege. S temi raziskavami pa postane opravičen tudi pomislek o pravi vrednosti besede paradoks.

Vsa nadaljnja vprašanja, ki se nam zastavljajo ob Escherjevem delu, res izvirajo iz te osnovne predpostavke in zadevajo območje, paradoksa. Vendar jih je vredno obravnavati kot samostojna saj zadevajo tako imenovane »slikarske«.

Tako se lahko povprašamo o konkretnem stiku dvodimenzionalnega prostora s tridimenzionalnim. Kdaj postane to nov prostor? Ali je to morda nova razsežnost? Ali tak prostor v resnici obstaja? Ali je samo plod domišljije! Toda kaj je domišljija? Ali morda ni vsaka slika, ki je konkretna v prostoru in času, tudi domišljija?

Lahko si zastavimo tudi vprašanje logike multipliciranja iz mikro strukture v makro strukturo, kajti prav pri tem avtorju je moč to zelo lepo slediti in si morda nanj tudi deloma oziroma na neki način odgovoriti.

Tudi v območju perspektive oziroma perspektivnega gledanja, se nam zastavljajo zelo konkretna vprašanja, na primer vprašanje večih nivojev oziroma horizontov? Kaj je to? In: Ali je resnično? Če je: kje? Po kakšni logiki?

Takšnih in podobnih vprašanj bi si lahko od Escherjevih delih zastavili celo vrsto, vendar moj namen ni do potankosti predelati tega avtorja temveč me zanima samo njegova izkušnja s paradoksom, ker sem ga tudi sam poizkusil uporabiti in obdelati v nekaterih svojih delih in intenzivnih študijih konkretnih slikarskih problemov.

OPOMBE

1. Witold Gombrowicz, Ferdurke, zbirka Sto romanov, CZ, Ljubljana, 1978

K4 – ČIGAV, KAKŠEN, KDAJ?

Od tistega žalostnega dne, ko se je spustil zastor nad K4 (tedanjim edinim redno delujočim mladinskim klubom v LJ), se je planet Zemlja že kar nekajkrat sprehodil okoli sonca, klet stavbe na Kersnikovi 4 pa še vedno samuje in čaka, da se vanjo spet vseli alter scena, pa čeprav so pri izgonu te scene iz K4 padale bolj ali manj svečane obljube, da bo klub v novi preobleki nared v času ene kozmične runde našega glabusa. Nosilci scene so takrat pač padli na finto, češ da bo za vse (še prav posebej pa za penzioniste iz soseseke) najboljše, če se klub »začasno« zapre in ustrezno uredi. In potem smo čakali... Najprej, da se sploh zbere denar za gradbena dela, potem da se ustanovi dobro za nadzor teh del, potem da se zbere ustrezna dokumentacija, potem da se izbere izvajalec del... In potem so pripeljali na stotine žaklov cementa in zidarji so laufali gor in dol in smo si rekli, aha, zdaj bo kmalu, saj ne more biti dela več kot za nekaj mesecev... Pa smo se uštel. Najprej je na vsake toliko časa zmanjkalo denarja, nato so zavlačevali (beri: sabotirali) izvajalci del – to počno še danes, saj nekaj »zadnjih detaljev« malajo že pol leta – in zdaj, ko je klub tehnično že skoraj nared, so se šele prav zganili njegovi »gospodarji« (za gospodarje jih je naredil denar, ki so ga vložili vanj) UK ZSMS in MK ZSMS in začeli resno razmišljati kaj in kako naj bi se sploh dogajalo v tem »novem« klubu. Tako se bo zgodilo, da bo k4, čeprav zgotovljen, še naprej sameval, čakajoč na Godota.

Kajti ta trenutek Komisija za pogon K4, sestavljena iz predstavnikov UK ZSMS, MK ZSMS in CIDM, še mrzlično išče prave ponudbnike za tehnično opremo (zvok, luči, šank) – v ta namen so najeli tehnične svetovalce, ki že dva meseca vodijo intenzivne pregovore s ponudniki. Ko bodo izvajalci tehničnega dela obratovanja K4 končno izbrani, bo trajalo še nekaj mesecev, da se vsa potrebna oprema nabavi in montira. In ko bo ta oprema nabavljena in montirana, bodo mogoče (tako lahko vsaj upamo) dokončno znani tudi že izvajalci programa in morda se bo že vedelo, kdo bo s K4 upravljal, kdo bo obračal denar in delil profit. Torej lahko realno pričakujemo otvoritev K4 tam nekje na pomlad 1989 – če bodo do takrat izdana vsa potrebna dovoljenja, seveda. Too much!

Ozrimo se za trenutek v zgodovino klubske alterscene v Ljubljani. Najprej je bil legendarni Disko Študent v 4. bloku študentskega mesta – bil je prvo oporišče Scene in poleg radia Študent glasnik glasbene revolucije koncem sedemdesetih. Konec tega diska je bil skrajno klavrn in tragičen – prvo lopato na njegov grob so vsuli študentje sami, namreč tisti »pridni študentje«, ki kao niso mogli normalo študirali zaradi »peklenskega truščca« iz kleti. Svojo vlogo so potem toliko lažje odigrali organi javnega rada in miru, ki so dokončno zapečatili prostore DŠ (pred kratkim so doživeli podobno usodo študentski klubi, ki so se naselili v tej kleti). Scena se je zatem

preselila v Zgornjo Šiško, v Disko FV, odkoder je bila razmeroma kmalu spet izgnana – tokrat ob sodelovanju lokalnih mladinskih politikov in organov pregona. In potem je prišla na vrsto Kersnikova 4. Sprva se je zdelo, da bi se ta hiša dokaj hitro lahko prelevila v pravi mladinski kulturni center z vso infrastrukturo, vendar so bile ambicije mladinskih politikov drugačne – UK ZSMS se je začela obnašati kot pravi gospodar, ki je pač dovolil, da so se v hiši odvijale še druge aktivnosti, te pa so se ponavadi lahko počutile samo kot gost v tuji hiši. Eden od takih gostov je bil tudi tedanji K4, s katerim je upravljal drugi gost iz četrtega nadstropja te hiše – ŠKUC-Forum (mimogrede reče – ŠKUC-Forum je bil seveda tudi gonilna sila tako Diska Študent kot Diska FV; pravzaprav je šlo vedno za ene in iste ljudi, ki še dandanes visijo v ŠKUC-u, le da so se medtem rahlo postarali).

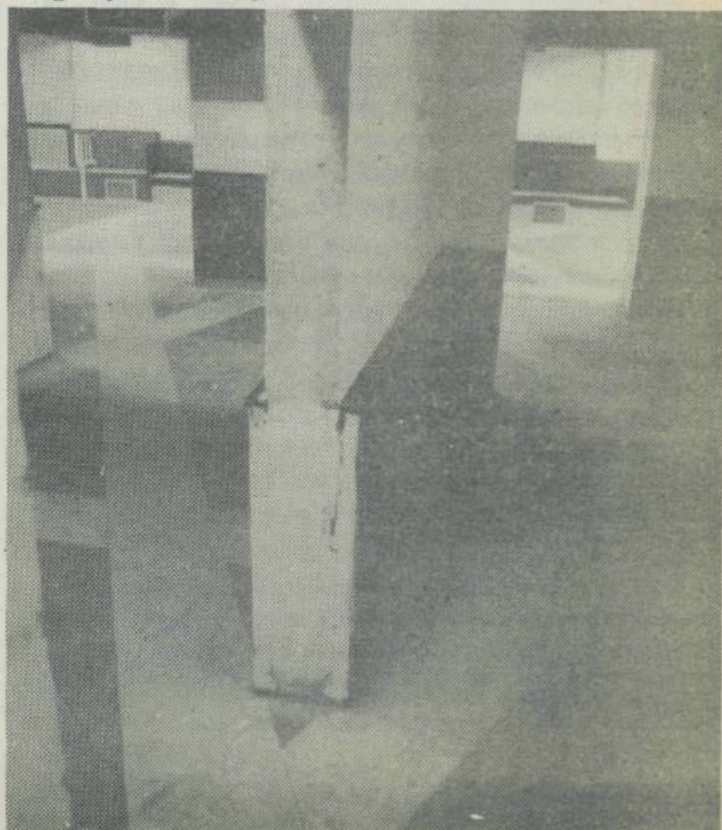
Zaprte K4 je potekalo po že ustaljenem vzorcu: najprej so začeli peniti lokalni penzionisti, češ da takega folka in takega hrupa in sploh vseh ostalih pizdarij, ki so jih napravili K4, v svoji ulici že ne bodo prenašali. Tej tehtni oceni uglednih občanov (borcev in ostalih) so seveda rade volje nastavili uho jurišni odredi Odelka za javni red in mir in kar naenkrat so na K4 pritisnile vse možne inšpekcije in potem so začeli zmajevati z glavo še mladinski funkcionarji, češ, ja tako pa res ne gre več naprej... In takrat je padla tista odločitev o nujnosti drugačne ureditve K4.

Danes je že bolj ali manj jasno, da K4 ne bo prepuščen v roke tistim ljudem iz ŠKUC-Foruma, ki so furali sceno prej in ki so v glavnem že »pushing forties« (kot se temu lepo reče v angleščini). Že zaradi zadnjega dejstva je določitev mladinskih politikov dokaj logična. Bodo pa ŠKUC-Forumovci vsekakor sodelovali pri izdelavi programske zasnove in pri njeni izvedbi – svojega človeka bodo imeli v Programskem odboru K4, v katerem bodo še predstavniki UK ZSMS, MK ZSMS in CIDM. Ta Programski odbor naj bi bil dokončno potrjen na seji Programskega sveta CIDM, ki se bo zgodila sredi decembra. Na tej seji bodo morali sprejeti tudi pravilnik delovanja K4. Glavni zastavonoša bodočega K4 bo tako najbrž CIDM pod taktirko Jureta Potokarja, ki se zavzema predvsem za to, da bi klub deloval na določenem tehničnem in programskem (ter najbrž tudi civilizacijskem) nivoju. No ja, če smo tako dolgo čakali, potem si bržkone res zaslužimo en nivo!

P. s. Do odprtja K4 pa se lahko potolažite v enem od klubov, ki so nastali brez vseh teh zajebanih procedur, npr. B-52 ali K16 (na FF) ali K14 (KUD France Prešeren, Trnovo) – slednji bo na široko odprl duri sredi decembra.

IZTOK ABERŠEK

fotografija Borut Krajnc

Andrej Morovič

BOMBA LA PETROLIA

Proza Andreja Moroviča? Seveda. Po novelistični zbirki, ki se jo da brati kot roman, Prostem teku, Andrej Morovič skozi objektiv svoje camere literaris vneto zoomira realnost, ki se mu ne izmika (kot se to tako rado dogaja piscem iz teh krajev). Nasprotno! Andrej Morovič tudi v svojem rokoipisnem romanu Bomba la Petrolia, ki bo drugo leto izšel pri Mladinski knjigi, tako rekoč beži pred skrajno zintenziviranim tokom dogodkov, ki ga zasuvajo v svojem nelzprosnem sledenju. Fotografska kamera v njegovih rokah beleži, pač to, kar more, s hitrostjo fotoreporterja, ko pa ji realitete makrokozmosa zdrvi mimo, je čas za tisto malo sentimenta, kar ga sodobna senzibiliteta še premore. Mikrokozmos, problematičen, a vseeno prostor, v katerem se da ustaviti, stvari postaviti v nekakšno razmerje, pa če smo z njim zadovoljni ali ne. Ampak časa ni veliko. Stvari gredo svojo pot, prvoosebni pripovedovalec Bombe la Petrolie (in njegovega celotnega opusa) spet nastavlja svoj objektiv. V Berlinu, kjer ni Wendersovih angelov, je pa marsikaj drugega. In ne samo Berlinu. Geografskih širinah spomina, filmskega, literarnega, predvsem pa sveta margine, odrinjenosti in sanjavosti, tripastih upov in downow. Tako grejo te stvari. Kako se že začnejo, pač v enem svojih mnogih začetkov, ki so lahko tudi konec? »Kresnice dogodkov...« Koper-Berlin-New York...

Kresnice dogodkov so bile redke. Nikogar več nisem poslušal, gledal vase, živel kot kamen. Stanovanje je bilo ledeno mrzlo. Toplota se je izdajalsko stiskala v tesnem kolobarju okoli peči in skrivnostno izginjala. Sabotaža. Sploh ni imelo smisla kuriti. Čemel sem v kakšnem kotu in delil osamljenost z dvema mačkama. Spat sem hodil v polni opravi, z oklepnim plaščem iz ovčjega krzna. Včasih sem sezul čevlje. Sanje so shirale v votle lešnike. Brneče šklepetanje moje telesne substance je izenačilo spolno stremenje z ničlo. Spomin se je skrčil na konico igle časa, ki je mehanično šival.

Prihod akreditiva za Berlinale je zaprasketal kot vžigalica v temo. Dve leti nazaj sem bil pristojno uradnico v festivalnem centru naplahtal, da sem novinar. Od takrat naprej so mi prijavnico avtomatično pošiljali. En sam kolikor toliko spodoben žig sem moral preskrbeti in že so mi bile duri kakih dvajset kinodvoran na stežaj odprte. Razveselil sem se potopa filmov. V zahodni Berlin sem kljub prepovedi smuknil brez težav. Z vlakom sem se pricijazil v sovjetsko cono, si nadel nagobčnik nedolžnosti zatisnil oči in ušesa ter skočil v vodnjak z imenom Friedrichstrasse. Pod zemljo me je požrla tuleča stonoga na kolesih in me po krtkem premetavanju izpljunila na praznično razsvetljeni otoček zahodnjaške svobode. Pojahal sem jo, kapitalno ribo, da je kovinski sneg neonskih lusk kar frčal z nje. Smrdljiva atmosfera je imela karakter. V centru se je trlo papagajev in galakstičnih baletnikov. Moj grobi pastirski plašč je bil naenkrat haute couture. Kot Greta Gaber med masnimi štori, sem odcincal do brezupno povprečno aranžirane nemeščenke in si dovolil dati plastično izkaznico z napisom press. The button. Skozi okence vakumske čistega sekreta se je odpiral pogled na pohotno rdeče riti opic v živalskem vrtu. Sezul sem čevlje in iz podplata izvlekel debelčkano pisemce. Kristalčki so

bili v srž mokri od dišeče vodice mojega stopala, trdno zlepljeni med seboj, absolutno, nevsmerkljivi, porka la malorka. Shawn mi je odstopil veliko, umirjeno toplo sobo, pastelnih barv. Kot mnogi drugi anglo-ameriški umetniki, je nasedel v Berlinu in počasi rjavel na klečeh. Krasila ga je kvaliteta melanholične predanosti. Vonj opečenega toasta, slika hrustljavih koruznih kosmičev v sladkem mleku, sta me naredila temperamentno lačnega. Čas je drezal, projektorji so brneli od desetih zjutraj tja daleč čez polnoč. Pred lekarno sem se odhrkal, popravil kravato in malomarno zahteval nekaj insulinskih injekcij za sladkorno teto. Prodajalka me je kot božja jeza prebila s pogledom, trenutek nemega boja in mi zaničljivo vrgla tri zajetne, sterilne embalaže. Pohitel sem nazaj, zaklenil skrivnost v kopalnico in se vrgel na delo. Adrenalin se je vzdramil in se masivno vključil v igro. Nek pregovor gre, da mamila samo prebudijo speče čare v nas. Skozi dolgo iglo sem vsesal prikuho, bat je izredno slabo drsel. Roko sem močno zavihtel po zraku, da bi priklical naval rdečega črnila, jo zadrnil nad komolcem in na školjki sede nastavil šprico. Priostreni kol se je boleče zadri, mogoče sem zadel korenino dlake, kjer se skriva živček. Nabuhla vena se je začela žilavo izmikati. Ko se je končno vdala, sem se moral s prsti neskončno previdno premakniti proti koncu dolge, nestabilne injekcije. Baba hudobna je že vedela, kaj mi daje. S skrajnim naporom sem za malenkost izvlekel trdi bat, da bi se prepričal, če sem v krvotoku in po nerodnosti iztaknil iglo. Vzel sem jo ven in začel znova. Žila se je zvijala kot kača. Trmasto sem zabadal, izgubljal potrpljenje in končno na slepo, ihtavo začel brizgati. Ostro pekoča bolečina in hiro razstoča bula sta me ustavili. Spet ven, ne smieš predolgo čakati. Napaberkoval sem vse sile koncentracije in začel previdno prodirati. Z občutkom sem stisnil, se skrčil za drvečim

pišem, navzgor, za težnostnimi spremembami, iz trdo sedečega telesa. Jekleno slamico sem pocuknil na plano. Zapustila je rdečo vrvico in kapljico krvi, na tleh iz bele keramike. Spontano sem se objel navzkriž in se z dlanmi začel hlastno drgniti po rebrih. Slekel sem se, stopil v banjo in se nastavil curku vroče vode. Kurac mi je zariplo stal, podaljšek enkratno trdega krepelca je vodil občutke v globino trebuha. Vodil sem dlan naprej – nazaj po izpiljeni stezi, sledeč žareči meglici visoko nad mano, brez konca, da mi je glavica temno vijoličasto žarela, špricniti mi pa ni hotel. Lupine stremenja so olesenele, babuške. Ikebane sem se rešil tako, da sem iz majhnih, rdeče-belih kapsul iztresel kaj vem kakšen medikament, vanje zacementiral speed in se nato z njimi hranil. In s filmi. Če imaš abonma, se ti skopuška kulturna perspektiva močno spremeni. Frlel sem iz dvorane v dvoranico, sedal med poslovneže, normalne in nenormalne gledalce, se zadržal včasih pet minut, včasih do konca. Odkril sem magijo južnoameriških slik, krvavo prepletanje sanj in predmetnosti, hodil gledat vsakega Manuela, Carlosa, speedy Gonzalesa. Pred vhodom v dvorano Akademije umetnosti, sem se ravno še utegnil posesti na enega od barskih stolčkov, ki so pravokotno obkrožali šank mini vira (kako nam manjka besed) z jedačo in pijačo, predvsem sem se zacopral v sloko postavo, dolgih črnih las, temnejše polti in orientalsko izrezanih vek. Kar obsedel sem, nepremičen kot kameleon se gre detektiva in čakal, da mi kaj pade iz nebes. Ampak od tam ne pade nikoli nič. Trhlo brv, ki jo je med nama postavilo kaj želim, je moje pomanjkljivo izrazoslovje impotentno prepustilo propadu. Gonil sem volovsko odrevenelost, niti barve nisem zamenjal in nepošteno pasel oči na njej. Samoiniciativnost mi je bila bolj tujska legija. Premagal sem se in začel kaotično čebljati. Ugoden odmev me je dokaj presenetil. Zoprno vmešavanje gostov, ki jim je venomer kaj manjkalo, me je delalo nepotrpežljivega. Satelitsko sem krožil, dočakal konec šihta in ji pomagal spraviti prazne zaboje in ostalo kramo v skladišče. Šla sva ven, po lokalih in še večkrat tako. Imela je veliko prijateljic. Nekje v slepi ulici, v globini lobanje, sem se zaljubil v vse te lepe ženske. Obiskala sva Wittke, ki se je skladala s povprečnim opisom značilnosti nemške zunanosti. Izza Anjinega hrbta mi je pošiljala čokoladne poglede, ki sem jih veselo vzel na znanje. Naslov se mi je zadril v spominski loj. V mraku sta se najini goli telesi srečali. Gluho sem jo začel božati in se stiskati, ovit v glinasto folijo. Da me sploh ne čuti, zgroženost v njenem glasu se mi je hudo pretresla. Kot truplo sem obležal in s težavo iztisnil, da se verjetno peljeva v različnih vlakih. Nič se ni zganilo. Težka mora naju je počasi zadušila. Naslednjega dne sem s prvo priložnostjo odbrzel k Wittke. Hanna, njena sostanovalka in Anjina sestra, je na srečo že odšla. Nekaj časa sem se brezciljno prekladal po sobi in spuščal dvoumna sporočila v blato sramežljivosti. Opirala se je na rob mize in me z nadihom nasmeška čakala. Hladen piš mi je vel

skozi prste, ko sem jo zatikajoče slačil. Bežno sem zatrepetal čez vroče prsi. Pri spodnjih hlačkah se mi je dokončno zataknilo. Zanesla me je v posteljo. Kot po naključju sem se za trenutek osredotočil na premikanje srednjih prstov v njeni veliki, napenjajoči se notranjosti. V slovo mi je rekla škoda, brihtni fantje znajo govoriti, bebčki pa fukati. Za konfrontacijo s to poenostavitvijo mi je zmanjkalo moči in dejstev. Odpadel sem kot fikusov list. Punce so se hudo sprle, za nekaj dni. Čez leta sem se z Anjo sestal v Rimu. Odvrgla je študij medicine in se oprijela plesnega teatra. Po predstavi sva sedela v delavski pizzeriji, med pokajočimi mehurčki neposrednosti. Močno sem čutil potrebo biti odkrit. Razgaljal sem se kot sonce po megleni dobi. Vino naju je objemalo, miza se je krčila. Ko sem ji v sobi položil dlan na rame, bi rad spal s teboj in jo poljubil, sem se strupeno zasovražil. Sluzasti maščevalec. Gladko sva zdrsnila, se skoraj prekrila, anulirala. Sladki vonj iz gostega trebuha in močne, dolge kosti pod gladko kožo. Zares polno je le, ko si trezen. Naslednje noči sva prespala mirno, drug poleg drugega. Wittke sem še nekajkrat srečal v Berlinu. Zredila se je in postala nekakšna igralka.

Z Robino Rose sva šla gedat Romy Haag, človeka pol žensko pol moža. V orbitah okoli zvezdice so bingljali transvestiti. Jon je naredil Heleni zoprno sceno, nisem razumel. Ko mu je rekla, da ni njegova tajnica, sem se molče postavil na njeno strah. Z dolgimi nosovi smo se vsi štirje odpeljali na Wansee, k Sybilli in njenim prijateljem. Stanovali so v osamljeni hiši sredi gozdčka. Slaba fronta se je razlila po dolgem omizju in sprožila deratizacijski postopek, kdo je seksist in kdo ni. Demonstrativno tiho sem se izmuznil na podstrežje, občudovati ogromno žičnato glasbilo, na katerega strune naj bi igral veter. Lepo, ampak veter je zunaj, mi je ušlo. Konstruktor Thomas me je marogasto pogledal. Pred odhodom mi je Sybille omenila, da bi lahko igral mornarčka v Querelle, Fassbinderjevem filmu. Mrzlo vroče mi je postalo, o ja, z veseljem, da moram razmisliti. Ko me je spustil iz avta, je Jon zlobno pripomnil, da sem ravno pravi za tako vlogo. Ni bil njegov dan, nikakor ne.

Svet se je hitro vrtel, premetaval ljudi sem ter tja, le mene je hinavsko puščal ob strani. Mencal sem po hišah, v kinodvoranah, na pločnikih, pred govorilnico. Med tipkanjem Sybilline številke sem se končno odločil, da ne grem v film, režiserju ali komu drugemu pod fiktivni kurac. Zbledela podoba Blau Reiterja, abstraktna slava, vodnjak za oči, predmet breztelesne ljubezni, me je naročila v Jukije.

Josif Džugašvili

POLITIČNI RACIONALNOSTI NAPROTI

Totalitarne ideološke matrice potrebujejo za svojo uveljavitev določene psihološke predpostavke na strani samih naslovljencev, tistih, katerim so namenjene. Zato moramo pri analizi **fenomena Milošević** izhajati primarno iz strukture tistih, ki mu skandirajo, kajti množica ustvarja Vodjo, in ne zgolj Vodja množice. Kaj je torej tisto, kar množico naredi za množico, kateri so pogoji, ki lahko posamezniku omogočijo, da ljudi oroopa zmožnosti racionalnega mišljenja in jih naredi le za kamenček v mozaiku, podvrženega poenotujoči Volji? Kaj je torej tisto, kar ljudstvo na Balkanu žene v regresivno politično obnašanje?

Zreduciranje vse jugoslovanske problematike zgolj na ekonomsko krizo, ki da pogojuje vse ostale napetosti v tej državi, gotovo ni produktivno izhodišče za razlago »nove« političnosti v nekaterih predelih Jugoslavije. V državi z zgodovinsko uveljavljenimi demokratičnimi elementi politične kulture se kaj takega kljub eksistenčni ogroženosti ljudi pač ne bi primerilo. Zato moramo primarno izhajati iz ideološke matrice, ki je v teh krajih na delu že več desetletij in ki je bistveno vplivala na način političnega življenja ljudi. **Nedemokratična** politična struktura družbe, z vgrajenimi mehanizmi verovanja v **ENO** samo resnico, ki jo poseduje **ENA** sama grupacija, in ki jo v najpopolnejši obliki izreka **EN** sam človek, pač ni nikakršni **NOVUM** na jugoslovanski politični sceni. Ob tragični izgubi privilegiranega subjekta obvladovalca resnice, je v političnem življenju nastala praznina, ki je dalj časa iskala ustrezne vsebine. Ljudje niso zaman skandirali (spomnimo se dogodkov pred 17. sejo), da hočejo »Vodu«, dejansko so ga potrebovali, saj samostojnega političnega življenja žal niso **nikdar živeli** in ga tako tudi **niso navajeni**. Tovrstno obnašanje je hkrati dokaz več za dejstvo, da na Balkanu še nismo dosegli politične kulture demokratičnega Zahoda (in kot kaže, je že dolgo tudi ne bomo), kjer je mesto oblasti prazno, zasedejo pa ga lahko le najboljši **konkurenti**, ki se legitimirajo z **racionalnostjo** svojega programa. Sprevrnjena logika političnega diskurza, ki se izjavlja iz mesta karizmatičnega Voditelja ter legitimira s svojo iracionalnostjo in razvnanjem strasti, se lahko pojavlja le v okolju, v katerem politična racionalnost nikoli ni bila domača.

Kako se ubraniti ofenzivnemu prodoru iracionalne političnosti in nanjo ustrezno odgovoriti? Z medsebojnim obtoževanjem in vračanjem nizkih udarcev nikakor ne. Prav tako je nacionalna homogenizacija in apeliranje na **ENOTNOST** naroda v domačem fevdu kot reakcija na homogenizacijo sosedovega fevda najslabša vrsta obrambe. Retrogardnemu političnemu vzorcu se lahko postavimo po robu le s prebojem manipulativne logike, ki jo producira vsako gospostvo, z opustitvijo vzorca »ena resnica – ena avantgarda – en vodja«. To bi dejansko bila novost na jugoslovanskem pregretem političnem prizorišču, vredna »mitteleuropejske« tradicije, s katero se Slovenci tako radi važimo pred ostalimi jugoslovanskimi narodi.

Preseganje balkanske zaplankanosti, dovtetnost za nove politične oblike, ki gredo v korak z evropskim časom, je edini garant, da noben samozvani Voditelj ne bo več mogel popeljati za seboj svoje črede, kajti te preprosto ne bo več. Edino ta pot je videti odrešilna v razmerah južnoslovanskega brezumja.

A. C.

SLOVENSKA SUVERENOST

Predlagani ustavni amandmaji so zaradi svoje centralistične in unitaristične narave ponovno spodbudili razmišljanja o suverenosti slovenskega naroda – vprašanju, ki v tej državi nikoli ni bilo rešeno, razglabljanje o njem pa nezaželeno. Pokazalo se je, da politična elita o njem razmišlja bistveno drugače kot demokratična javnost: tam, kjer slednja opozarja na grobo eliminacijo pravic republike, vidi prva zgodovinsko potrditev slovenske državnosti. Kljub argumentiranemu spodbujanju upravičenosti napovedanih ustavnih sprememb kot sredstva za razrešitev jugoslovanskih protislovij, se slovenski politični vrh še kar naprej trudi s prepričevanjem »poštenih Slovencev«, da slovenska nacionalna samobitnost v ničemer ne bo okrnjena ali celo odpravljena, prav nasprotno: s krepitvijo zvezne države se bo naša suverenost bistveno ojačala. Ne glede na sterilnost tovrstnih umovanj pa je v njih tudi nekaj resnice: povsem se strinjam z mnenjem tov. Potrča et consortes, da sedanjí domet slovenske nacionalne suverenosti z novimi amandmaji nikakor **ne bo spremenjen**. Pri tem pa je seveda bistvenega pomena, kaj pod pojmom nacionalna suverenost sploh razumemo.

Suverenost naroda nikakor ne more biti odvisna zgolj od barantanja nacionalnih birokracij za politične kompromise, če pa je, potem je v taki večnacionalni skupnosti nekaj že v temelju **zgrešenega**. Nacionalne suverenosti ne moremo zreducirati na stopnjo samostojnosti matične nacionalne države v primerjavi z zvezno, to bi pomenilo zamegljevanje bistva problema. Nacionalna suverenost je namreč primarno odvisna od strukturiranosti političnega prostora matične države nekega naroda, **narod je suveren ali nesuveren glede na domača oblastniška razmerja**. In če v svoji lastni državi ne more vplivati na politične odločitve ter svobodno izbirati svojih predstavnikov, o suverenosti seveda ne moremo govoriti. Ko torej razmišljamo o slovenski nacionalni suverenosti, se moramo najprej vprašati, kdo je **v Sloveniji** v resnici **suveren**, čigava oblast je v Sloveniji brezprizivna. Vse nadaljnje izpeljave na nivoju Jugoslavije so namreč zgolj reprodukcija iste ideološke matrice, ki je na delu že v posameznih federalnih enotah, in v ničemer bistveno ne zmanjšujejo suverenosti državljanskih republik. **Ta jim je namreč vzeta že v njihovih matičnih državah**. Ne samo za Slovence, ampak za vse jugoslovanske narode velja, da dokler bo oblast monopolizirala ena sama stranka, ki s svojo fikcijo o avantgardnosti izključuje iz političnega življenja **veliko večino** ljudi, lahko o svoji suverenosti samo sanjajo. V pogojih komunistične oblasti o suverenosti ljudstva/naroda sploh ne moremo govoriti, kajti v komunistični ideologiji suverenost ne pripada ljudstvu, ampak **partiji**. Ta si lasti v imenu Zgodovine pravico, da brezprizivno, arbitrarno odloča v imenu državljanov, ki so v njeni opciji degradirani na drugorazredna bitja, nesposobna suverene politične presoje. Samo partija ve, kaj so za ljudstvo edino prave smeri razvoja, in kaj lahko neka nacionalna skupnost od prihodnosti objektivno pričakuje. Bistvo problema slovenske nacionalne suverenosti tako ni v centralizirani zvezni ustavi, to je zgolj zunanji videz nacionalne nesvobode. **Jedro slovenske nesuverenosti je v absolutni suverenosti partije**. Kajti narod, v katerem suverenost ne izhaja iz posameznika, tudi kot celota ni suveren. Individualna suverenost je predpogoj vsake nadaljnje derivacije suverenosti. In dokler bo politična suverenost posameznika kot pripadnika nacionalne skupnosti zatirana, bo tudi narod v celoti **nesvoboden**. Slovenski politični predstavniki nikakor ne lažejo Slovincem, ko jim dopovedujejo, da njihova suverenost s prenosom kompetenc iz republiške na zvezno državo v ničemer ni zmanjšana. Seveda ni: razmerja med domačo oblastjo in njenimi podaniki se v ničemer ne bodo spremenila, le-ti bodo še naprej tretirani kot brezpravna množica, orošana pravice do suverena političnega odločanja. **Česar ljudstvo pod komunistično nadvlado že po definiciji ne more imeti, tudi izgubiti ne more**.

Šele ko bomo Slovenci znotraj svoje lastne države razvili **svobodno politično življenje**, ki bo izhajalo iz **suverene politične orientacije vsakega posameznika**, bomo suveren narod. Do takrat pa se lahko zgolj prerekamo in barantamo za nekakšne medpartijske administrativne koncesije, kar v bistvu naši politični predstavniki počnejo že pol stoletja. Če povzamem: boj za slovensko nacionalno suverenost se ne odvija v Beogradu, **nacionalno suverenost si moramo izboriti v Ljubljani!** Vse ostalo je zgolj stvar diplomacije.

ALENKA COTIČ

KONEC TOTALNE POLITIKE

All Partija danes lahko sploh še kaj prispeva k napredku?

Ena temeljnih značilnosti postindustrijske in postmoderne družbe (prva oznaka se pretežno nanaša na produkcijo idej, druga pretežno na produkcijo stvari) je **decentralizacija**. Decentralizacija na področju idej (v kulturi) se kaže vkoeksistenci avantgard, v industriji pa v težnji po razbitju velikih tovarn, lociranih na enem mestu, in s tem v afirmaciji majhnih produkcijskih enot, ki so se sposobne prilagajati tekočim potrebam in zahtevam trga. Tako za produkcijo idej kot za blagovno produkcijo je torej značilno, da je velikih in vseobsegajočih zgodovinskih objektov **konec**.

Podobno situacijo lahko opazimo tudi v političnem dogajanju. Na pomenu izgubljajo velike partije, ki skušajo v svojem programu in v svojih težnjah zadovoljiti vse potrebe celotne družbe (ali pa le potrebe celotnega razreda, sloja, kar je konec koncev vseeno). Za današnji čas je mnogo bolj značilno grupiranje okrog konkretnih (nekoč marginalnih) problemov (feminizem, mirovna, ekološka gibanja). Tako le še težko govorimo o **totalni politiki**, o »velikih« ciljih, ki bi s svojim programom združevali široke ljudske množice. Ne gre za to, da bi se globalni konflikti odpravili, gre predvsem za razbitje in premestitev nekoč enotnih zahtev na manjše, bolj parcialne.

Ni treba posebej poudarjati, da v taki družbi **ni prostora za Partijo**, ki bi bila najbolj enaka med enakimi, torej za avantgardo, ki si lasti monopol nad objektivnim spoznanjem in razlaganjem zgodovine. (Mimogrede: ena velikih resnic postmoderne dobe je, da **ni velikih Resnic**, da torej tudi ni objektivne interpretacije zgodovine, pač pa da je zgodovina le polje, na katerem klijajo vedno novi in novi smisli in interpretacije.) Še toliko manj je prostora za vladajočo Partijo,

ki bi si lastila že vnaprej tudi popoln monopol na področju politike, ne da bi bile njene vizije ob konkretnih projektih soočene z **alternativnimi koncepti**. Težnja slovenske družbe in tudi deklarirana težnja slovenske ZK pa je, da bi v 21. stoletje stopili skupaj z razvitim svetom. Zakaj poudarjam, da je ta težnja, kar se tiče ZK, le deklarativna? Preprosto zaradi tega, ker je koncept postindustrijske in ostmoderne družbe nezdržljiv s konceptom vladajoče partije, ki sebe že vnaprej proglašaja za avantgardo in se krčevito otepa vsem pobudam v družbi, ki niso zrasle na njenem zeljniku. (Obstaja pa tudi možnost, da si take pobude prilasti, ali pa da jim da svoj blagoslov, torej prizna njihovo »pravovernost«.) ZK v družbi že kar nekaj časa veliko bolj uporablja pasivno moč (sposobnost preprečevanja nameravanega ravnanja drugih) kot pa aktivno moč (doseganje zaželenega ravnanja pri drugih), kar se je jasno pokazalo, če ne drugje, na 17. seji CK ZKJ. Namerno tukaj puščam ob strani Kučanov »sestop Partije z oblasti«, ki se mi kaže kot še eden izmed krčevitih poizkusov, da bi Partija oblast vendarle **obdržala**, s tem pa le podaljšala lastno agonijo in agonijo celotne družbe. Edina rešitev je le v dejanski delitvi oblasti z drugačnimi političnimi garancijami in v odpovedi avantgardni vlogi. Šele tako bi se vzpostavila možnost za formiranje širokega demokratično-socialističnega gibanja, v katerem bi bilo dovolj prostora za artikulacijo različnih interesov in za reševanje konkretnih problemov. Konkretni problemi pa v sebi seveda vedno nosijo večji potencial – in to ne potencial rušenja revolucije, pač pa ravno nasprotno, potencial **resnične demokracije**.

V tem kontekstu pa je še kako dobrodošlo ustanavljanje skupin znotraj civilne družbe, od **Odbora za varstvo človekovih pravic do Slovenske kmečke zveze** in do **Slovenske demokratične zveze razuma**. Logično pa se mi tudi zdi, da te grupacije pomenijo za Partijo veliko trauma, saj kažejo na njeno **odvečnost**.

In že za konec odgovorimo še na naslovno vprašanje. Odgovor je pritrđen: **Partija danes lahko prispeva k napredku, vendar v glavnem le zaviralno!**

JOŽE ŽAGAR

NOVA SLOVENSKA STRANKA?

Slovenija se danes nahaja v nekakšnem vmesnem stanju: enostrankarski sistem definitivno razpada, politični pluralizem in politična konkurenca pa še nista zaživela. Tega gotovo ni krivo pomanjkanje izvornih zamisli o novi, drugačni organizaciji slovenskega političnega prostora, pač pa neka splošna bojazen pred morebitnim naglim koncem t. i. slovenske pomladi, ki bi nastopil tisti trenutek, ko bi določena politična skupina razglasila ustanovitev lastne politične stranke. Kljub realni možnosti nasilne prekinitve demokratične družbene evolucije pa to ne more biti razlog, da bi še nadaljnjih 40 let pristajali na zgodovinsko regresijo, v katero nas sili neproduktivni vladajoči ideološki vzorec. Demokratizacija družbe bo še kar naprej samo demokratizacija, če si ne bomo aktivno prizadevali za **DEMOKRACIJO**. Prav tako je iluzorno pričakovati, da bo partija prostovoljno »sestopila« s 40-letne absolutne oblasti; saj ni nora! Samo **konkretni** premiki v sferi civilne družbe in ustanavljanje političnih organizacij (strank, združenj, klubov – imena so pač stvar okusa) bodo lahko vplivali na premike v sferi oblasti, **zgolj** besedičenje o nujnosti instucionalizacije političnega pluralizma zagotovo ne.

V ta kontekst se vmešča tudi pobuda za ustanovitev **Slovenske demokratične zveze razuma** – politične organizacije, ki lahko postane poleg Odbora za varstvo človekovih pravic drugi najpomembnejši konkurent slovenski partiji. Iz njenih programskih tez je razvidna resna pripravljenost aktivno poseči v obstoječe politične odnose ter prekiniti partijsko tradicijo diktature manjšine in iluzornega političnega projekta nad ljudstvom. Politični pluralizem, politična konkurenca in konsenzualna demokracija so tista načela političnega življenja, ki morajo po mnenju pobudnikov Zveze postati temelj nove slovenske državnosti. Zveza naj bi pomenila nekakšno kontinuiteto

Osobodilne fronte, zato naj bi v svojih vrstah združevala različne skupine in društva, ki soglašajo s skupno platformo političnega angažiranja Zveze. Vsekakor ambiciozno zastavljen program, načesa pa v njem vendarle ni: **napovedi boja za oblast!** Še vedno namreč ni preseženo sramežljivo spogledovanje z mehanizmi klasične demokracije, o njih se večinoma govori med vrsticami, nihče pa si ne upa (tako kot je storil v svojem programu **Janez Janša**) odkrito povedati, za kaj v politiki v resnici gre, kaj je in mora biti cilj delovanja vsake politične skupine, če naj bo **zares** politična in ne politikantska. Tudi dilema, ali naj Zveza deluje v okvirju SZDL ali zunaj nje, se sploh ne bi smela pojavljati. Povsem jasno je, da za Zvezo, če želi realizirati zadane cilje, ni prostora med Smoletovimi socialisti. Ravno **politična neodvisnost** nove organizacije bi bila tisto, kar bi Zvezo radikalno razločevalo od ostalih društev in skupin ter jo po statusu in ugledu približalo Odboru za varstvo človekovih pravic. To bi bilo tudi odlično izhodišče za pridobivanje volilnih glasov na **svobodnih in demokratičnih volitvah**, za katere naj bi se Zveza tudi zavzemala. Kot politični subjekt z resnim in uresničljivim političnim programom bi lahko bistveno ogrozila oblastni monopol za sedaj še edine stranke, s spretno politično agitacijo pa celo dosegla njen volilni poraz. **Zakaj pa ne?**

Slovenski razumniki se v zadnjem času veliko ukvarjajo s slovensko nacionalno suverenostjo, pri tem pa nekateri pozabljajo, da je za nacionalno emancipacijo potrebno najprej odpraviti **notranje blokade**, ki ovirajo samostojno politično življenje, **torej enopartijski sistem**. Pobuda za ustanovitev Slovenske demokratične zveze razuma gre tako razumeti kot konkreten poskus razbijanja monolitne politične strukture, znotraj katere ni perspektive za ta narod. Zavzemanje za demokracijo in pluralizem **zgolj** na deklarativni ravni in v ozkem krogu somišljenikov žal ne zadostuje. Politični pluralizem je treba začeti dejansko prakticirati, kajti **demokracije nam ne bo dala niti država, niti partija, demokracijo si lahko ustvarimo le sami.**

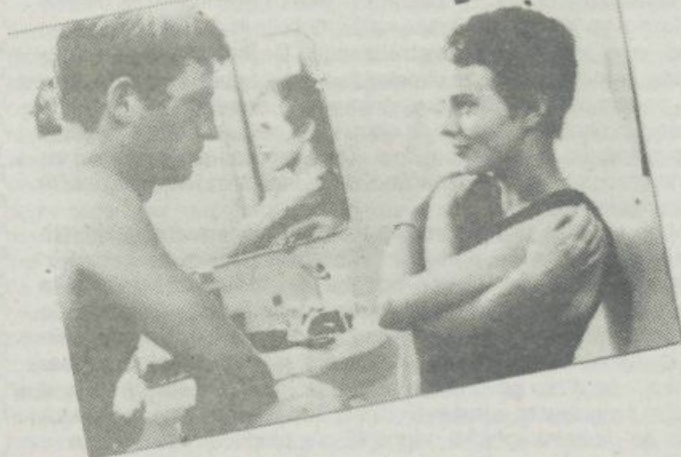
ALENKA COTIČ

Na odpad Z Odpadnikom

Trije moški v črnem, sumljivi, nekakšni črnoborzijanci ali soc-mafiozoti se peljejo avtu, potem čakajo na letališču, v prvi plan stopi vozni red prihodov in odhodov avionov. Na drugi strani, se pravi v drugih scenah, se pojavi močnejši, rahlo medvedovski moški, ki je očitno v neke vrste depresiji. Sedež v letalu, zlaganje cigaret v nekakšen stolpek, potem prižiganje. Vse skupaj pokrije s skodelico. Sopotnica sumljivo gleda, stevardesa nič manj. Ampak tišina. Jasno je vsaj tole, že po prvih metrih filma: tisti trije v črnem so nekakšna moderna varianta *Shakespeareovih* treh čarovnic iz *Macbetha*. Raznih čarovniških zvarkov sicer ne mešajo, ampak črnina njihovih duš je razvidna že iz njihovih oblačil. Med njimi verjetno obstaja hierarhija, kakšna je, izverno šele kasneje. Na drugi strani je seveda nasprotje, medvedovska okornost, hkrati tudi prijaznost, predvsem pa izgubljenost, kriza nekega subjekta. Ampak zakaj? Ni treba dolgo čakati. Prva tančica skrivnosti se razkrije že v naslednjih kadrih. Najprej nekoliko izsiljen stisk rok, za trenutek pomislimo, da je trojka mogoče iz službe državne varnosti, ampak, ko steče pogovor, je to izključeno. **Ivo Ban**, ki igra glavnega protagonista svetlih sil, vsem trem izroči v roke čeke za ne vem koliko mark, vsekakor ne malo. Ampak tega ne stori z veseljem. Nasprotno, z jasnim odporom. »*Ampak to je zadnjič*,« reče ali nekaj podobnega. »*Nič več čekov, kar se mene tiče*.« Ostali trije s tem seveda niso zadovoljni. Se pravi prvi vidnejši zaplet. Obenem pa že lahko razberemo nadaljni potek zapletanj in odpletanj. Vse je jasno, vse postane skrajno predvidljivo, stereotipno, neprofesionalno...

Seveda gre za film, ki so ga najprej promovirali kot slovenskega dobitnika **Zlate arene** (za ton namreč), potem pa so mu dodelili še slovenskega **Oskarja** na *Tednu slovenskega filma* v Celju. **Odpadnik** Boža Šprajca. »Film, ki ne bo prenesel nobenega gledalca!« bi bila samo ena od možnih reklamnih gest ljubljanskih kinematografov, ki film vrtijo že kar nekaj časa. In kaj je v bistvu narobe s *Šprajčevim* filmom? Ne moremo reči, da ne teče. Iz kadra v kader nas sicer popelje tako, da moramo stopati po stopnicah navzgor, ampak te stopnice vsaj niso previsoke. Igralska zasedba je čisto solidna, ampak tukaj se solidnosti že končajo. Najprej pade v oči jezik, tisti jezik na filmu, o katerem se je pred leti prav na *Tednu domačega filma* v Celju tako veselo razpravljalo, pa to v kasnejši filmski produkciji le ni pripeljalo do produktov, ki bi bili verjetni, bi tekli tudi na nivoju govorice. No, v **Odpadniku** na nivoju izgovora stvari tečejo takole. Prvi del stavka igralec izgovori v kleni zborni izreki, ki seveda v filmu, ki se ves čas ne more gibati kje drugje kot v območju verizma, deluje, milo rečeno, naivno, zaviralno; to pa hitro popravi v drugem delu, z vokalno redukcijo in drugimi prijemi, se pravi, da njegov govor zdrsne nekje na mejo med splošno pogovornostjo in dialektom. In kaj se s tem zgodi. Kader razpade na dva dela. Kakorkoli že je posnet, deluje nekoherentno. Gledamo npr. sestanek delavskega sveta (kako radi se slovenski režiserji ukvarjajo s tapravimi soc temami in mikrotemami), vse skupaj je posneto v tovarni, med stroji, najprej govori direktor, potem se razburi **Ban**, ampak to njegovo razburjenje je vse prejšnje kot verjetno, saj na nivoju izgovora sploh ni razvidno. Nobene dinamike vokalne redukcije in stilemov pogovornega jezika. Še tako dobro skadriran film je tako obsojen na nedelovanje vseh ostalih komponent. Film enostavno ne more steči. Ustavlja se na mejah, ki jih postavlja nemogoča mešanica izgovorjav. Kot da bi v izjemno dobro pripravljene sceni za ljubezenski prizor pozabili na to, da morata biti za vsak tak prizor vsaj dva igralca, se pravi ljubimca.

FILM

No, Šprajcevo film se zaradi jezika ni sesul, saj ga je torpediral že sam scenarij, ki je bil pisan na matrico slovenske še vedno s socrealistično tematiko zaznamovane filmske produkcije. **Odpadnik** sicer ne gradi na slovenskih simbolih *à la* majhno okno v prvem kadru, potem, ko že skoraj obupamo, štrik, pa stol, pa strop, končno pa človek, ki hoče vso težino svojega življenja obesiti na tisti štrik. Se pravi heimat simbolih. Zato pa gradi na drugem stereotipu, ki ni zanimiv niti v toliko, da bi bil lahko nekakšna eksotika za, recimo, francoske, angleške gledalce. To je stereotip družbeno kritičnega filma, ki nastaja lahko samo v državah s stalinistično diamatsko tradicijo. Družbeno angažiranega filma, ki je v svojem angažmaju kar se da prozoren, *passé*, kot bi rekel *Marko Crnkovič*. Kritičnost teh filmov namreč že vsaj dvajset let gradi na nekakšni kvazi kritiki vodilnih struktur v podjetjih in pa seveda na likih produktivnega delavca (ni važno, ali je nizko ali visoko kvalificiran), inovatorja, heroja, ki poskuša spremeniti svet, a pri tem največkrat propade. Šprajcev scenarij je pisan slabo celo do te mere, da postane neverjeten tudi za tiste, ki ta slovenski žanr sprejmejo. Nenehno pada v ekstreme, ki pa mu ne omogočajo parodije žanra ali tematike same. Stvari so na žalost mišljene resno, zavzeto in banalno. Glavni junak je nestremuški, moralno neoporečen, nedolžen, tako kot junakinje doktor romanov, ki jih v vsakem poglavju posilijo najmanj petnajstkrat. Tudi on je sicer sprejemal denar, ampak ne iz golih koristi. V to je bil prisiljen, poleg tega pa s tem ni škodoval podjetju, saj mu je z licencami prinesel dobiček. Iz tujine sicer prinese porno filme, jih celo gleda s svojimi črnimi kolegi, ampak pri tem ostane nedolžen, nepokvarjen, vse prejšnje kot perverz. Vara svojo ženo, ampak to iz obupa, iz želje po nedosegljivem, idealu ženske. Se pravi, da je tudi na tem polju nedolžen. Tako kot bolniške sestre iz *Dr. romana*. In na koncu, ko odpovede vse druge možnosti, izvede samozažig, opomin delavcem, ki se dotle niso hoteli upreti. Toda nedolžne žrtve bodo prinesle spremembe. Delavci se že podajajo v štrajk, korakajo mimo razbitin glavnega junaka, postajajo kolektivni junak zgodovine, v elegantnem socrealističnem zamahu končujejo slovenski film. **Odpadnik** ni končal na smetišču zgodovine, njegov golf je s svojim ognjem prižgal večni ogenj revolucije. In prav je tako. V svojem življenju je zagrešil samo eno napako. Ni prepoznal prave mafije, tistih, ki so posne...

TOMAŽ TOPORIŠIČ

AMBIENTALNOST KOT PRINCIP NEKE UPRIZORITVE

Recimo, da se je godilo takole – iz Taksija pred gledališko hišo izstopita gospod in gospa, pri blagajni prevzameta rezervirani vstopnici in vstopita ter se napotita proti garderobi, oddata plašče, medtem ko si gospa pred velikim ogledalom na hodniku popravlja ličilo, odide gospoda na WC na koncu hodnika. Luči poutripnejo in po nakupu gledališkega lista se gospod in gospa napotita proti zagotovljeno njunima sedežema, kamor tudi sedeta. Čez slabo minuto prične luč izginjati in ko zagrne dvorano skoraj popolna tema, potihnejo v pričakovanju začetka še zadnji glasovi in preventivna pokašljevanja – tedaj pa se odgrne zavesa, prižgejo se odrske luči in gospod in gospa sta pahnjena v sredo dogajanja, v odrsko iluzijo, vpletena sta hipoma v nešteto zgodb, ki jih uprizoritev pripoveduje. Bolj in boljše igralci gradijo svoj svet na odru, bolj sta gospod in gospa prisotna v tem istem svetu. Bolj in boljše se igralca – zaljubljenca obnašata, kot da ni žive duše daleč naokrog njunega pogovora, bolj jima verjameta gospod in gospa, da okrog niju resnično ni nikogar in da prav nihče ne more slišati njunih besed.

Recimo, da bi se lahko zgodilo vse skupaj popolnoma drugače. Za ta drugi primer imenujemo še naslov uprizoritve – Luigi Pirandello: Šest oseb išče avtorja. Gospod in gospa sta dobila vstopnici tokrat po pošti in znajdetata se ob predpisanem času pred gledališko hišo, ki jo dobro poznata. Gospod ne opazi ničesar, ko ga opomne gospa, da se ji zdi precej čudno, ker ni razobešen na balkonu gledališke hiše velik transparent iz blaga z izpisanim nazivom uprizoritve na dan uprizarjanja, kakor je navada, takisto niso prižgane svetilke, ki so vedno osvetljevale zbirališče pred samim vhomom v gledališko stavbo. Gospod preveri datum in uro na vabilu in nedvomno postane, da sta prišla pravposebej še, ker opazita v bližini še nekaj zmedenih in negotovih obiskovalcev, ki so postopali sem ter tja. Gospod, ki mu gredo skrivnostne situacije na živce, prime svojo gospo za roko in jo povede v gledališko hišo, kajti vrata so bila odprta in gospod ima v žepu vabilo za dve osebi, ki daje tej potezi popolno legalnost v primeru morebitnih sitnosti. V predverju gorijo samo protipožarne luči in gospod se spotakne ob kup klobukov in podobne krame, kar ga razjezi, prižge vžgalico in ne meneč se za gospejine prošnje o vrnitvi prodira naprej. Na garderobnem hodniku zaslišata iz dvorane zamolkle udarce s kladivom, pogled na garderobni pult odkrije prazne steklenice piva, prazne konzervne škatle, skratka, ostanke proletarske malice – nikjer pa ni žive duše. Udarcem kladiva se pridruži še vzklikanje in prepir, kar napravi gospoda in gospo radovedna, tako da odškrmeta vrata in po prstih vstopita v dvorano. Kakšnih trideset ljudi sedi razkropljenih po sedežih, nekateri spijo, nekateri berejo, nekateri ponavljajo tekst, lučar se pogovarja z odrskim delavcem na lestvi in vodja predstave z mizarjem na odru, gospod in gospa sedeta nekam bolj zadaj, kajti predstava se je že pričela, že tisti hip, ko je gospa opazila, da ni opaziti transparenta na balkonu gledališke hiše. Imenujmo dogajanje v prvem primeru konvencionalni oziroma tradicionalni princip uprizoritve in drugi primer oziroma Pirandellovo igro – ambientalni princip uprizoritve.

Konvencionalni princip bi lahko označili tudi takole – publiko posaditi na sedež, kjer na mestu voljno čaka konca dejanja ali uprizoritve sploh, v najboljšem primeru ploska na odprti sceni in v najslabšem primeru žvižga, odnos publike in igralcev ne prenese nikakršne civilnosti, torej kakršnekoli reakcije igralca na kakršnokoli reakcijo publike na karkoli. Takšen princip bi s kančkom ironije lahko imenovali tudi predpisan civiliziran princip odnosa publika – igralec – torej zdržati do konca in spremljati tisto, za kar si plačal karto, vsak posamezni člen publike je enakovreden vsakemu drugemu.

Ambientalni princip pa ponuja gledalcu vse kaj drugega, besni starka, ki bo z okna zahtevala mir in prekinitve predstave cestnega gledališča, bo predstavo zaradi, domnevajmo, improvizacijske spretnosti igralcev kvečjemu obogatila in gledalec, ki je v bistvu mimoidoči, bo nemalo presenečen, ko bo hotel oditi naprej, ker je že popasel firbec, a ga eden izmed igralcev ne bo pustil, vrgel se bo na tla pred njim in mu poljubil rob oblačil, ihteč in proseč, naj nikar ne odhaja pred koncem predstave, češ, da se bo še vse mogoče zgodilo in da se bodo igralci še poboljšali in skrajno potrudili, če on meni, da se doslej niso.

Animacija publika je ena izmed značilnejših lastnosti ambientalnega principa uprizoritve, z njo se spoznava že generacija kratkokrilčnic in kratkohlačnikov pri ogledu vseh mogočih otroških, predvsem lutkovnih igrice, kjer se takoj pokaže, kateri otroci znajo misliti s svojo glavo in v hipu razkrinkajo nelogičen poskus animacije s porogom. Animacija odrasle, seveda dosti bolj gledališko pokvarjene publike pa zahteva silno spretnost igralčeve glede improvizacije ali po domače – znajti se v vseh mogočih in nemogočih situacijah. Animacija publike, nagovori, namigi in podobno lahko popolnoma poruši ritem uprizoritve, če le ta ni skrajno precizno načrtovana in plasirana, podobna je šahovski partiji v dveh potezah – igralec potegne in ne ve – bo gledalec potegnil takoj, katero potezo izmed neštetihi bo potegnil in ali bo sploh potegnil po pravilih – morda bo s konjem preskočil celo šahovnico.

Kadar se govori o animaciji publike (ki se vrši na nešteto najrazličnejših načinov) je najbrž treba spregovoriti tu zraven še o etiki odnosa igralec – publika oziroma publika – igralec. Gledalec naj ne bi igralcu, ki ga ne mara, ničesar vrgel v glavo in če režiser požiga na odru Rim, naj ne zažge z Rimom še prve tri vrste parterja, s publiko vred. Morda sodi sem tudi napačen znak publiki – režiser postavi igralca na rob zidu, od koder lahko vsak hip pade, da bi s tem (v strogo konvencionalni uprizoritvi) dosegel atmosfero nevarnosti, vendar se ne boji in ne trepeta za Hamletovo usodo, ampak se čisto preprosto, brez vsake povezave z umetnostjo boji, da bo padel igralec, ki Hamleta igra in si zlomil nogo ali celo vrat. Za uspešne punk koncerte so veljali tisti, kjer je pevec ansambla dodobra ozmerjal in popljuval publiko (drugače je publika itak temeljito popljuvala in ozmerjala njega). Takí pristrčni odnosi so se skušali uveljaviti nekajkrat v gledališki zgodovini, vendar so se vedno našli tisti, ki se igre niso več hoteli iti in se je tudi niso šli in potem se je ni šel nobeden več.

Mešanje konvencionalnega in ambientalnega principa lahko povzroči mineštro v slabem pomenu besede – razen seveda, če to ne služi posebnemu namenu – recimo, ambientalni medigri v strogo konvencionalni uprizoritvi in obratno.

Pri tem je vprašljivo – ali ohraniti isto raven govora ali jo spreminjati, nevarnost ambientalnega nastopa je tudi v prezenci lika, ki izstopi, na primer, iz svojega pied stala, z odra, izpod odrskih luči v dvorano, v povsem drug prostor, na drug planet – tu odpade vsaka šmirantska preobleka in igralec se rodi.

STARCI Z AMAZONSKO AVREOLO

SNG (Šeligo – VOLČJI ČAS LJUBEZNI)

Vse se obrne in vse se vrača – a je sploh možno po predstavi Ana v Slovenskem mladinskem gledališču še pisati podobne tekste, ki funkcionirajo? In današnja gonja proti komunistom, ki niso nič krivi – krivi so vendar tisti, ki se za komuniste izdajajo! Ampak resnično ne prenesem več na odru besed špijonaža, partija, boljšeвики, VKPB, ilegala in podobnih.

Prolog, ogromna bela satenasta palača in natrpna čumnata pomanjkanja, ki se vzpostavi kasneje, povesta staro modrost, da imajo reveži vedno bolj natrpna stanovanja in da celo plašča ne slečejo pri seksualnih opravilih. Delovna podoba uprizoritve – Geni na mizici, ki je kot vabilo obšla medije (TV posnetek, fotografija), je vzbujala vtis, da se bo peljal z dvigalom v *Malo dramo* tisti, ki si bo hotel ogledati *Volčji čas ljubezni* – to pa seveda zato, ker je interier na ogromnem odru tako spretno postavljen. Kalvarijo revolucije zariše križ, kakor krokarska perut razprostrt skozi ves koordinatni sistem odra, in pod križem je scena in uslišana je prošnja – *Križani, ki sem te zavrgla, pošlji mi lepe sanje in te sanje so scena*. Križ je hkrati nosilec zvitega jadra in tisti hip postane oder ladja brez posadke, potem veliki križ nenadoma skozi izbruh razpada v množico majhnih križev, ki jih *Matjaž Tribušon* zabada v človeška srca kakor *Gospod stotnik* in zabodeni človek se zvrne vznak, zabodeni križ pa postane tistih hip nagrobnik in slednjič, vse pokošeno, kakor bi konju štirih jezdecev apokalipse sestavili vprego, ki bi jo sama smrt pognala v metež, te križ opomni, da si v svetišču, ki mu kraljuje scenograf, svečenik pa je režiser. Zgodba scenerije teče kakor po maslu, zabrisani podobi dveh glav za horizontom padeta raz vratova in, kakor bi pogledali skozi njune oči, s krvjo oblite, postane svet rdeč, in ko se spomnimo na *David*a in na ruske Francoze, se pripeljeta *Geni* in *Abraša* v slow motionu zooma špice *Moskovskega filma*, kar nam sproščujoče odpre oči v smislu, da je retrogardizem kot strogi in edini princip nesmiseln, da pa je lahko čudovita prispodoba v pravem trenutku na pravem mestu, in šele zdaj, ko to pišem, se popolnoma zavedam, kako je to dobro naredila. Po špici se spusti filmsko platno in v trenutku projekcija sobe, scenskega detalja zaživi in se prične skozi zgodbo polniti, kakor piskerček *Mojce Pokrajculje*, in ko *Abraša* na koncu skozi zgodbo pričinja sceno prazniti, zaslužiš, da je predstava pritekla v zadnji krog in zvonček pocinglja. Sončna očala, ki si jih nadene *Geni*, so imenitna razglednica, ki jo ruski boljševek pošlje svojim sorodnikom z *Jalte*, potem ko je pometal v morje tiste, ki so mondenost in užitke letovišča uživali pred njim. *Majda Potokar*, babica, ki s svojim gugalnikom in besedami o volčjem takoj prikljče asociacijo na angleški film o babicah in volkodlakih (ker telefonično ni bilo mogoče spregovoriti z *Joletom*, torej filmsko enciklopedijo, bo naslov filma nenatipkan), je sebi naslikala predvsem v govoru fasciantna *Drolčeva* najmočneje sama, kakor je v *Guernici* povsem dovolj čudovit par *Souček – Drolc* (ki bi bil v dialogu najpopolnejši od vseh perfekcionističnih dialogov, najlepša namiznoteniška partija desetletja, če bi *Souček* za malenkost manj igral na publiko in za malenkost več na *Drolčevo*), povsem korektna igra vseh ostalih pa je nepotrebna. Ilustracija stá smešna policajca – vojaka, nepotreben je ambientalni reflektorski poseg *Andreja Nahtigala*, igra *Branka Grubarja*, neronovskega pisca na more postati fatalno magično, ker je exodusno-prologno-epilogo načrtana in zato igra vsega, kar nista *Souček* in *Drolčeva* dodaja dodatne probleme povezave posameznih delov v celoto, katerih povezava je spletena iz umetnih, ne pa naravnih vlaken. Kakor je marsičesa preveč, je nečesa premalo – songi, ki jih je sijajno pel *Boris Cavazza* so bili uporabljeni preveč koščkovno in zato niso povedali svoje zgodbe, ki bi se lahko imenitno zliła s predstavo – le namignili so nanjo.

In če že polemiziramo s spominom na zvočno odzvanjanje iz obeh enodejank, se najprej in kot edino najavi velika spregovoritev o *Studiju za tolkala*, ustvarjalnemu povablencu k sodelovanju. Fante

Borisa Šurbeka poznam in dobro vem, da lahko naredijo hudiča in pol, če jih znaš dobro (pozor, tujka! Zamíži na eno oko, lektor *Brane*) ponucat, sami pa si ne bodo izmišljevali, če ne vedo, čemu in zakaj. Če povabiš nekoga k sodelovanju, potem pač izkoristi njegovo znanje v prid predstave – ne pa, da povabiš *David*a *Miles*a k snemanju novega slovenskega filma samo zato, da bi zaigral *Na planinah*. Osnovni narobe je že v tem, da kostumirani tolkalec ne preseže funkcije timpanista, ki očitno gleda svoj part partiture, da bi ne zamudil vstopa po štiristo tridesetih taktih pavze, da zarožlja na svojo iztočnico; lahko pa bi imenitno prevzel funkcijo srca predstave, s tem, da bi postal glasbenik-lik, da bi ne bil več stisnjen za police s kompoti, spominjajoč na navdušenega bobnarja mulca, ki so ga zaprli starši in sorodniki in v najglobljo klet z njegovimi wirbli in štopčinele vred. Če je *Greg Lake* lokomotiva, *Emerson* strojevodja – je *Palmer* srce ansambla in *Studio za tolkala* je v tem primeru srček kukavice, ki na točno toliko časa točno tolikokrat zakuka.

V *Guernici* je tolkalec sicer manj ilustracija, ker so bolj ilustracija glasbeni efekti iz offa – ampak res je pa to, da sem popolnoma jasno ves čas gledal v sebi kader zasute *Štefke Drolčeve* in se zdrznil ob vsakem plazu kamenja in se srečno v nesreči veselil balona, drobne cvetke, ki zraste med vojaškimi škornji.

Gledališki list je obogaten tudi z reklamo za kozmetične proizvode *Krke*, kar najbrž ni slučajno in pomeni, da je masker pri svojem delu uporabljal taiste izdelke. Kajti tudi reklama na gledališkem listu je zaželena, kakor del zgodbe – pri predstavi *Žabe* bi naročila reklamo gostilna *Pri žabarju*, za *Vrsto* bi bila najbolj primerna *Ljubljanska banka* in podobno. Kar pa se tiče pisanja *Denisa Poniža*, ki je visoko zavihal hlačnice in globoko zabredel v gledališke vode zadnje čase, je priplavala zlata ribica iz izvira pri *Močilniku* in nemo zaplahutala s perutko, na kateri sem prebral, da s stavkom, ki ga izreče v predstavi *Benoit*, nima *Ivan Cankar* ničesar, in da je ta stavek zgolj homonim.

Konec tegale spisa pa prebiva v naslednjem stavku:

Moško-ženskim dvojicam, ki so sestavljali devetdeset procentov publike, sem bil sila nevoščljiv, ker so se iz srca nasmejali Součkovim hecom, ki so namigovali na posteljna opravila – sam pa sem popisoval nekakšne menažke in čturice kot najbolj bedasti inšpektor skladišča, ki ga nihče ne mara in sem si rekel – potrpi, saj bo kmalu pokojnina.

MAKAR ČUDRA

ZA TISTE, KI VEDO, KAJ SO DOBRE STVARI, NI NIKOLI
PREPOZNO.

XXXXXXXX

Tisti, ki veste, kaj so dobre stvari, lahko postanete naročnik TRIBUNE. Zadeva je povsem enostavna. Obrnite številko 319-496 in zrecitirajte svoje ime, priimek, pa spol, sklon, število... In stvar je opravljena. Lahko pa tudi vzamete v roke razglednico z veduto vašega miljeja, pismo, napišete svoj naslov in izrazite željo po naročništvu. Naslednja številka bo priromala v vaš nabiralnik. To pa še ni vse. Po znižani ceni 1500 dinarjev je na razpolago še omejeno število prvih treh letošnjih števil TRIBUNE.

Okvirna naročnina za prvo trimesečje je 5400 dinarjev, poravnali jo boste po položnici, ki vam jo bomo kasneje poslali po pošti. Če boste dovolj ekspeditivni, lahko za ta denar dobite še novoletno številko.

Tisti pa, ki se boste kar takoj odločili za celoletno naročnino, boste brezplačno prejeli prve tri letošnje številke TRIBUNE. Individualnim naročnikom bomo priznali 10% popust na ceno, ki je že tako ali tako nizka.

Naš naslov: TRIBUNA
KERSNIKOVA 4
61000 LJUBLJANA

Hvala lepa za pozornost.

(Mala Drama: Arrabal – KRVNIKA, GUERNICA)

VRNITE V ODPISANIH

Film dandanes je velik gospod, jako lep in imeniten, vsak dan v drugačni opravi, drugačni barvi, z drugačnim klobukom. Teater pa nosi vdano svojo suknjo, obesi jo vsakič na piškav obešalnik, s terpentinom premazan v stari kavarni, sede za mizo, njegove misli pa odidejo skozi zoom v daljne dežele in Mala Drama Ljubljanska je pokazala, da stopa s svojim sosedom, Kinotom Vič v korak in je takisto uvedla Double bill sistem oziroma za eno vstopnico dve predstavi oziroma sveti Jurij ubija dve zmajevi glavi na en mah.

Ker je Mala drama mala v resnici, ne samo po imenu, in ker ima samo en oder, je scenografija pahnjena v vrtince med *Scilo* in *Karibdo* in le sila spretna krmarjeva roka spelje svojo barko v varne vode končnega aplavza, ko se zgoditi več ne more nič. Barka naporov ne zdrži in gledalec je zategadelj smel biti užaljen, ker mu je dano vedeti, da ima papagajsko pamet in da bo sredi dopoldanskega sonca sladko utonil v spanje zvezdne noči, če nekdo prekrije kletko s pregrinjalom. Stavek, ki stoji pred tem, ki ga bereš, spoštovani bralec, je hotel povedati, da ne moreš s plahto prekriti scene prve uprizoritve, jo zakumflirati kot kakšen vojaški kamion in na način gospodinje, ki zaprosi goste, naj za božjo voljo ne gledajo v kup umazanega perila v kotu – čaka drugo enodejanko, za kamor je tudi namenjena.

Ker Mala drama ni nosilec zavese, je začetek vselej popestren s koketiranjem posedajoče se publike z odsevi obrisov scene iz mraka, ki se kakor iz bogatega naslonjača smehlja lepim damam in gospodom – rdeč balon in rdeča mučilna barva pa se lepo skladata z rdeče oblečeno garderobo v zadnjih stavkih že tolikokrat omenjene Male Drame. Žal ne funkcionira tudi skladovnica po policah razporejenih menažk in čaturic, ker režijsko razen enkratnega zašklopota nja ni povezana z dogajanjem na odru, hkrati pa se človek ne more znebiti asociacij, ki jih zbuja njih sivomaslinasta boja, s kratico SMB, srhljivih asociacij, ki imajo s španskim vojskovanjem malo skupnega – mogoče bi bilo treba stare modele poiskati.

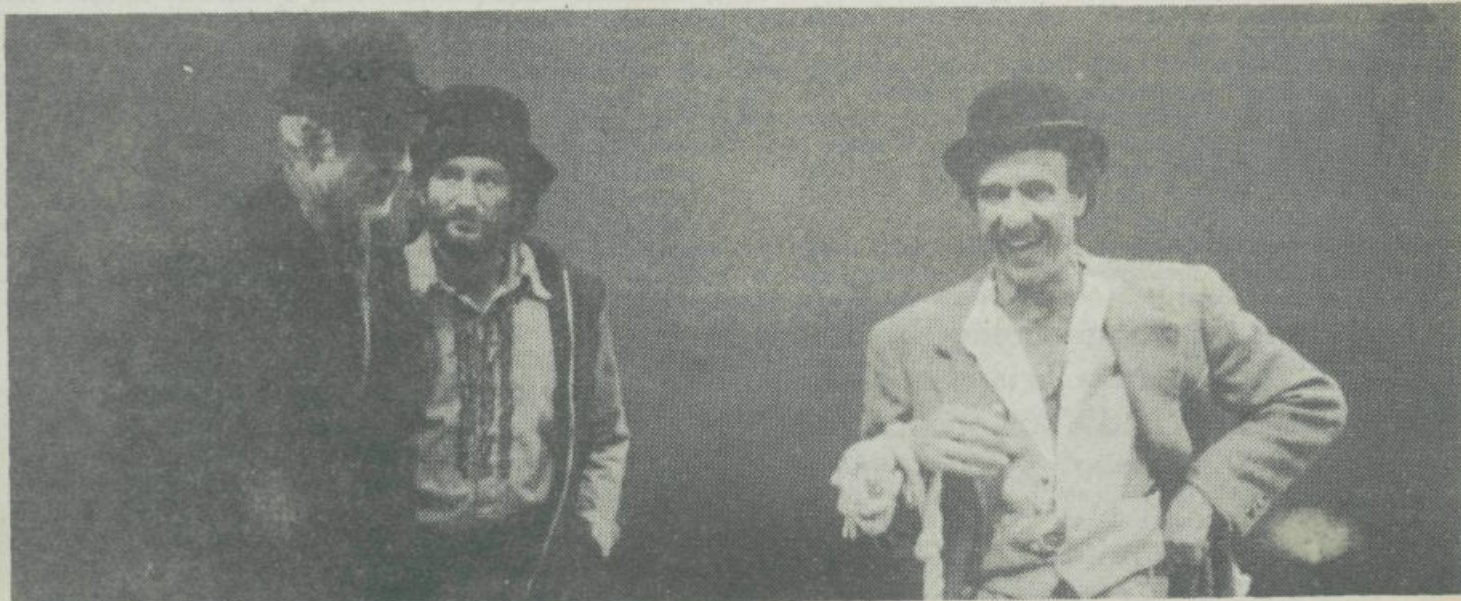
Kostumi so korektni in najzanimivejši je mornarski krog oblekic dveh odraslih sinov, kakršne nosita tudi otroka v filmu *Fanny in Alexander* – s tem, da sinjemodro in belo barvo prevpije in popolnoma prelije črna, ne more pa preliči spomina.

Režiser se v prvi igri pojavi za drobec več kot hitchcockovsko – kakor Roman Polanski v svojem *China Town*, s tem da v drugi enako intenzivno vrši obe funkciji, kakor to počne Polanski v *Podnajemniku*.

Ko si človek obe enodejanki ogleda, prične fabulirati. Namreč, ali je sploh potrebna kakršnakoli scena, ker je zgolj anti-dekor in od vsega funkcionira le konstrukcija porušene hiše v *Guernici*, ali je v prvi enodejanki sploh potrebno še kaj drugega na odru, kot *Štefka Drolčeva*, ali nista sinova zgolj ilustracija in vse ostalo dekoracija, česar iluzijo svojo igro prijazno opomnila, da sta s *Štefko Drolčevo* prvi dami *Ljubljanske drame* in amen. *Silva Čušin* je samo potrdila, da je dobra igralka, ki jo hvalijo tudi ženske, če pa jo hvalijo tudi ženske, ni o tem, da je dobra igralka, res nobenega dvoma. *Igor Samobor* se je imenitno postaral v dacarja, *Branko Šturbej* je pretresljivo spomnil na staro cukrarno in mladoumrle slovenske pesnike, *Ivo Ban* je kot pravi profesionalc pokazal, kako se je nujno tudi ne glavne vloge lotiti z ljubečo skrbnostjo, *Veronika Drolc*, mala pojoča skrinjica z močjo 100 watnega Marshalla, ki lahko poje svojo melodijo *Oh, moj ljubi Avguštin* pa je skozi desetine delčkov svoje vloge pokazala, da mora tudi najstrožji kritik položiti orožje pred njene noge. Kar se tiče igre *Matjaža Tribušona*, pa lahko samo citiram oceno navdušenega kritika izpred slabih dveh let, ko je dotični igravec še veselo drgnil akademjski oder, citat pa se glasi nekako takole: »Ko bo na licitacijskem odru za nove, mlade igralce, stal **Matjaž Tribušon**, bodo za novačenje zadolženi gospodje mnogoterih slovenskih gledaliških hiš pošteno odvezali mošnjčke, da bi M. T. podpisal ravno njim in noben prepir najnižje vrste ne bo izključen.«

Po mnogoterih žilah – hodnikih okrog dvorane *Ljubljanske Drame* pozvanja na desetine portretov igralcev, v tekočih predstavah pa se pojavlja deset enih in istih. Kakor, če premore človek video rekorder in tisoč video kaset s tisoč najrazličnejšimi filmi, gleda pa vedno samo trideset filmov. Da pa izbira in izbere vedno samo enega izmed tridesetih filmov, mora imeti na izbiro vseh tisoč in gledališka želja se pojavi, da bi režiserka in scenografka mogla kmalu sama izbrati in popolnoma sama projekt, sodelavce in vse, kar spada zraven.

MAKAR ČUDRA

Gary Gray DRUŠTVO PRIJATELJEV MLADINE

Jugoslovenske rock skupine, ki sodijo v sam vrh po priljubljenosti že desetletje in več – **Bijelo dugme**, **Parni Valjak** in delno **Riblja čorba** – snemajo v zadnjem času tako dolgočasne in neinventivne plošče, da je to težko razložiti s še tako starostjo benda in glasbenikov. Hvalabogu počenjajo to vedno bolj poredko. Po nekoliko daljši pavzi se je za tak korak odločil dvojec **Aki Rahimovski** – **Husein Hasanefendić**, ki pod zastavo **Parni valjak** vesla po vedno bolj onesnaženih vodah jugo-pola. **Aki** in **Hus** sta edina stara člana posadke, saj sta ju

v času po zadnji turneji zapustila še bobnar in basist. Vrste sta zapolnila z mlajšimi zagrebškimi glasbeniki, ki se selijo iz benda v bend, očitno bolj glede na pričakovani zaslužek kot na glasbene interese. Da je **Parni valjak** še vedno solidna firma, dokazuje najemniška zvestoba **Zorana Cvetkovića**, ki se že nekaj časa udinja pri **Husu** s svojo kitaro. Na novo sestavljena ekipa **Parnega valjka** je torej v zagrebškem SIM studiu posnela album z naslovom *Sjaj u očima*.

Muzika na novem albumu **Parnega valjka** je precej žalosten pop, in če bi manj poučenemu poslušalcu ob tej plošči zavrteli kakšen zgodnji album skupine, ki so fantje žagali bazični boogie, verjetno ne bi verjel, da gre za isti bend. Problem je očitno v tem, da se naši starejši bendi niso imeli priložnosti starati skupaj s svojo publiko in so se vedno znova obračali k novim mulcem. V primeru **Valjka** je to pomenilo, da so v osemdesetih letih začeli igrati pop, ampak nekdo so bili pri tem še kar uspešni. Nenehna reproduciranja pop obrazcev pa so se stari rockerji vseeno zasitili, in to se na plošči *Sjaj u očima* čuti. Preveč očitno je, da se jim ne ljubi več.

V besedilih so se **Parni valjak** od pamtveka držali najstniških tem, v prvi vrsti seveda ljubezenskih. Pravilno sklepate, da to drži tudi za novo ploščo. Izjema je le pesem *Ne, ne, ne!*, ki izpričuje avtorjev pozitiven odnos do JLA. Odkod **Hasanefendiću**, ki je verjetno že prestar tudi za orožne vaje, tovrsten navdih? Ne moremo si misliti drugega, kot da je v nekaterih delih države pogoj za objavo albuma uvrstitev vsaj ene domoljubne ali sorodne pravoverne pesmi. Primerov, pri katerih bi lahko sklepali na kaj takega, je več.

Gre pa pri omenjenem biseru le za izjemo in umestitve početja **Husa & comp.** v družbeno stvarnost se moramo lotiti drugje. Prva možnost je, da štiridesetletnega avtorja nejstniških pesmic razglasimo za infantilnega in mu vse skupaj oprostimo. Vendar pa mu gre posel preveč dobro od rok, da bi bila zadeva lahko spontana.

Druga skrajnost je, da ga obtožimo, da vse skupaj počne zato, da bi mulce spravil ob žepnino in si na ta račun kupil *Jaguarja* ali *Rolse Royca*. Ker pa temu in podobnim umetnikom zlih namenov ne moremo dokazati, je njihovo početje najbolj smotno primerno vključiti v sistem. Za starejše gospe in gospode, ki se radi ukvarjajo s pankrti, imamo *Društva prijateljev mladine*. Predlagam torej, da v to organizacijo kolektivno vključimo kompletno jugoslovansko prvo (zaslužkarsko) ligo takomenovanih rockerjev. V okrilju *Društva prijateljev mladine* bi potem lahko nemoteno snemali plošče in hodili na turneje v vsestransko korist: organizacija bi nesluteno razširila svojo dejavnost, glasbenikom bi zaradi humanitarne dejavnosti odpisali davke, starši pa bi ob teko eminentnem prireditelju brezskrbno vodili svojo deco na koncerte. Pa še jaz se ne bi več počutil dolžnega poslušati njihove umotvore.

P. S. **Bijelo dugme** resno grozi z novo ploščo. Menda mora **Bregović** popraviti svojo jadnico.

Bogo Božič

MONOPOLY

V zadnji izdaji (ki je bila res prava izdaja, ko bi rekel *last-page-Arnie*, ki mu ob tej priliki šaljem eno disketo poljubaca) moje rubrike mi je škart, ki mu je umetniška SLOboda tako blizu kot zajcu ritem mašina ali policaju grafit, samozaščitno preprečil uveljavitev slogana **Socializem pomeri človeka** in mi podturil nekakšen Socializem, ki da je po meri človeka. Prijavim ga Društvu proti mučenju živali, pesjana! Socializma, ki sicer dosti laja, malo naredi ter včasih brez razloga ugrizne mi že ne boste napenjali po meri nekakšnega človeka. Pa še en problem ostane s tistimi, ki

ttega socializma nikakor ne morejo potegniti nase, ker niso po JUS-u (Jakob Upecaj Slona) in so zaradi tujskih oblačil in posnemanja tujskih modnih trendov doma obsojeni na status dvorske lude, s katero lahko v času razonode tisti, ki jim je pajac socializma po meri špilajo pink-punk. Včasih luda zadane mrežo, včasih pade dol z mize, včasih jo strejo.

Pravi torej dovtip o naši ljudski tiskarni, da je treba vsako stvar najmanj sedemkrat našrajbati ino ponoviti, da bi vam jo tiskarji vsaj enkrat prav natisnili. Zadnjič sem Socializem pomeri človeka napisal samo dvakrat, zato popravljam napako: Socializem pomeri pomeri pomeri pomeri (+ dvakrat zgoraj je sedemkrat) človeka. Tko.

Drugače danes najprej nastavljam s kratkim kursom edine znane, priznane in obznane zvezde na našem političnem nebu, **Zvez(d)e komunistov**, ob kateri imajo vsi ostali pojavi (celo Stella maris in Stella Rubers) zgolj status sneznanih letečih predmetov. Zvez(d)a komunistov ni samo, kot smo že zadnjič pogruntali subkultura na oblasti, ampak tudi avantgarda (zlobni jeziki bodo seveda rekli, da je prej garda kot avant), kar jo nujno povezuje z najrazličnejšimi izmi, tako značilnimi za avantgarde dvajsetega stoletja. Pa poskusimo: nacionalizem, unitarizem, centralizem, populizem in tako naprej, ne pa tudi demokracija, o kateri po moje pove dovolj že sama končnica.

Na Zvez(d)i trenutno potekajo priprave za sestop in v ta namen se mora Zvez(d)a primerno oborožiti (avloni, atomske bombe...), če bi jim kdo poskušal preprečiti sestop. Hkrati pa zvez(d)niki že grozijo morebitnim pretendentom na izpraznjeno mesto. Da si ne bi slučajno drznili uporabljati z zakonom zaščitenih metod in si lastili izključnega monopola na oblast. Tudi to je treba nadzorovati in v ta namen oboroževati ljudstvo (fc. Magnum).

Ma kakšen monopol, pejmno se rajši monopoly! Nad sestopom naše Zvez(d)e (meteorja?) in obnašanjem udeležencev monopolyja naj bdijo posebni odredi Združenih narodov. In naša Zvez(d)a bo kot prva na tam svetu prostovoljno zapustila oblast. Zaradi višjih ciljev. Včeraj Afrika, danes Jugoslavija, jutri ves svet.

Nihilisti, eksistencialisti in ostala dekadencična sodrga vam bodo zmeraj lagali o pomanjkanju emocij v tem industrializiranem svetu. V deželi, kjer se nekateri albanskega slovarja bojijo kot vampir česna, je vse drugače. Če pogledate naše množice, kako se drenjajo in lezejo vkup, se vam v hipu podrejo vse teorije o odtujitvi in podobna navlaka. To so emocije. Ljudje držijo v rokah puške in transparente in se resnično v redu počutijo. Vpijejo Ubičemo ovoga i onoga in se počutijo v redu. Zvez(d)a je moj gospodar, nič mi ne manjka. Seveda bi vse skupaj kakšnemu bedaku lahko pomenilo, da pri nas še nismo dosegli tako visoke stopnje industrializacije, da bi se ljudje res v pravi meri in dostojno odtujili.

Drugače pa ljubljanski delavski razred še zmeraj najraje zahaja v Cankarjev dom, ki se vse bolj pretvarja v pravo ljudsko zbirališče in zabavišče. Za komoseksualce kongres (according to Politika), za intelektualce zbor, za delavski razred pa Carmen. Delavski razred je že navajen hrupa, zato ga ni odgnal niti malo preveč *fortissimo* saund. Človeku ne sme biti nikoli preveč prijetno.

Drago Jančar TRI IGRE

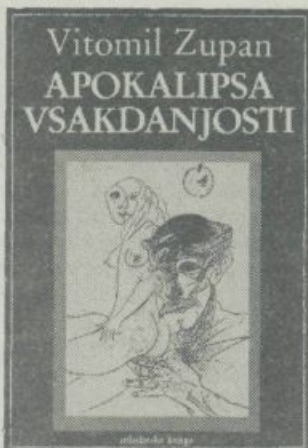
Drago Jančar: TRI DRAME

Drago Jančar je gotovo pisec, ki mu v zadnjih nekaj letih sploh ni bilo težko spraviti svojih besedil bodisi v slovenska gledališča bodisi v slovenske založbe. Lepo, ampak to se na žalost včasih pozna tam, kjer se ne bi smelo: na sami kvalitati njegovih besedil. Kot da bi po novelah iz Marije snežne, delno pa tudi ob zadnjih v to knjigo uvrščenih besedilih, prišlo do nekakšne, upajmo da manjše, ustvarjalne krize. Brilljantna poetika Severnega sija in Disidenta Arnoža je izgubila na svoji dodelanosti, nastala je nevarnost bodisi sestopa v sfero politikantsko nedodelanega pisanja bodisi to be postmodernističnega poigravanja in preigravanja s klasičnimi temami à la Heiner Müller. Prav Jančarjeva knjiga treh pred kratkim ali pa v kratkem uprizorjenih dramskih besedil na nek način potrjuje našo bojazen. Zalezujoč Godotova je besedilo, ki vztrajno preigrava Becketta, ga aludira, obenem pa vanj vnaša tujo politično komponento. Klementov padec razvija temo, ki je – če pretiravamo – precej blizu domačjski dramatik, a se iz nje le uspe izveliči, jo nadgraditi. Ampak za koliko časa še? Tretja drama, Dedalus, pa je politična igra iz polpreteklih dni, igra o triumfu in zlomu nekakšne polpretekle revolucije. Se pravi, da ji spet grozi sestop v verizem, kličejskost. No, Jančarju po zaslugi njegovega le ne pretežno verističnega sloga, uspe preprečiti najhujše, vprašanje pa je, za koliko časa. Je iz njegovega sestopa v vse preveč matricoidno slovenski svet še možen vstop, ali bolje, ponoven vstop v relevantna polja dramatik, ki ni samo podaljšek nečesa drugega? Upajmo.

Vitomil Zupan: APOKALIPSA VSAKDANJOSTI

Ko minejo leta pokolov, ki so vseeno leta mladosti, ko človek odsedi svoja leta v zaporih, izda večje število knjig, ko ga končno priznava tudi kritika, nastopi starost. Apokalipsa vsakdanjosti. Tudi za Vitomila Zupana, ki je svoje živ-

ljenje in literaturo vztrajno polnil z erotičnim gonom, njegovim vitalizmom. Zupanov zadnji roman, pisan tako rekoč do zadnjega diha, oziroma bolje narekovan, je hkrati roman nekoga, ki se pripravlja (pa naj to hoče ali ne) na to, da bo prenehal z dihanjem, umrl; in pa njegovega drugega jaza, ki je kljub apokalipsi starosti še vedno vitalistično (čeprav tudi že obešenjaško) Zupanovski. In to že v podnaslovu teksta, ki ga je založnik prejel kot upravičeno izpuštil: bere se takole: ali vaše riti na mojih rokah... Se pravi, da tudi s starostjo ni vsega konec. Nedokončani roman, ki pa je prav kot torzo brez pomanjkljivosti, je še ena v vrsti Zupanovih prvoosebni pripovedi. Postarani junak in zapisovalec zgodbe se znajde ob slovenski obali, bolj ali manj uspešno prenaša svoje stanje »levotičarja«, se še vedno pretežno uspešno podaja v avanture seksualne narave, predvsem pa razmišlja, o preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. In to na Zupanov način, v jeziku popolnoma brez sledi finese, veristično grobo, a vseeno avtorsko nadzorovano. Skratka roman, ki ga je treba prebrati ne samo zato, ker je zadnji. Nekrofili ga npr. sploh ne bi smeli brati.

Franjo Francič: JEB

Franjo Francič je nekoč zapisal: »Eni si samo izmišljajo, drugi pa samo lažejo.« In vendar je njegovo pisanje drugačno: jedko samospraševanje, samoseciranje, trganje duše in lepljenje njenih drobcev na papir. Kolaž. Dosledna zavezanost osebni eksistencialni skušnjaji in svinčenim časom v steklenem gradu, zasledovanje samega sebe in iskanje svojega kosa neba. Nič ne zbega bolj od resnice, nič ni bolj eksotičnega od naše okolice in nič bolj fantastičnega od stvarnosti. Kljub vsemu pa ne gre za zgodbe, ki jih piše življenje, ampak za Francičevo zgodbo. Še vedno je to literatura, ne pa stvar sama. Predmet spoznanja je jezikovno proizvedena resnica. Diskurz je umetniški in kot tak pretendira na verodostojnost, ne pa na resnico. Stvarnost je odprto tržišče različnih svetov, na katerem noče Francič ničesar vsiljevati. On samo razgalja, življenje

postaja prozorno kot steklo in služi bralcu za ogledalo lastne duše. Jezik je natančno izbrušen, brez odvečnih besed, tako da ostajajo zgolj konture.

Pred živim robom sveta je mama. Nekaj za robom sveta je smrt (Jure Detela). In vmes? **Samo to ostaja, kakšen kurčev dober jeb.** (Jeb, str. 98) Toda kaj potem? Nič, samota, izpraznjenost. **In bilo je veliko žensk, ob nobeni se nisi izpolnil.** (str. 53) Eros, Hipnos, Thanatos – bermudski trikotnik.

In pretresljivo spoznanje na koncu: **Smrt nosi v sebi odrešitev!** (Jeb, str. 170)

Charles Jencks: POST-MODERNISM; The New Classicism in Art and Architecture (Rizzoli, 60)

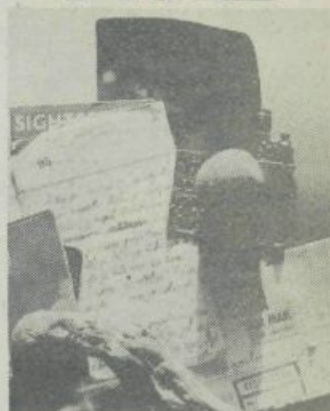
Heinrich Klotz: THE HISTORY OF POSTMODERN ARCHITECTURE (MIT Press, 60)

Ne, ne gre za dva rivala Toma Wolfa, razvpitega novinarja, kolumnista in predvsem pisca spet razvpite knjige Od Bauhauza do naše hiše in pa še ene knjige: Naslikane besede, ki bosta v duetu izšli pri Cankarjevi založbi. Knjigi obeh zgoraj omenjenih avtorjev sta pred kratkim izšli v New Yorku, če že ne o ničemer drugem, pričata o tem, da je postmodernizem v arhitekturi najbolj utrjen pojem, ki zaobsega ob koncu osemdesetih let že toliko tisočev različnih stavb in drugih arhitekturnih zadev, da ga je treba jemati resno. Jencks v svoji, če se ne motimo, peti knjigi o postmodernizmu ugotavlja, da je postmodernizem dokončno postal mainstream v oblikovanju in arhitekturi, tako da se tovrstni predmeti pojavljajo že ob jutranji kavi. Jencks vidi v postmodernizmu prelom z modernistično umetnostjo, njeno destruktivnostjo, medtem ko gospod Klotz iz Frankfurta razume obe smeri kot dve strani istega kovanca. Uspelo arhitekturo razume kot »poetične izmišljaje«, tovrstne zadeve pa najde tudi pri Le Corbusieru in ruskih konstruktivistih. Postmodernizem je zanj še ena v vrsti zgodovinskih form, ki »večne lupine umetnosti napolnjujejo s svežo vsebino«. Obe knjigi se zaključujeta s sicer kritičnima apologijama postmodernistične arhitekture in umetnosti, ki sta vzpostavili izrecno kreativen odnos do tradicije.

Lojze Kovačič: PRAH

Obstajajo knjige, ki jih ljudje prebirajo, ne da bi vedeli, zakaj. Obstajajo tudi knjige, za katere bi bilo najbolje, če jih ne bi prebirali, ampak jih. Obstajajo pa tudi knjige, ki jih ljudje radi prebirajo in si to vsekakor tudi zaslužijo. Verjetno najboljša knjiga, ki jo bo v letošnjem letu izdala Mladinska knjiga je ena takih. PRAH je po avtorjevi oznaki sekvenčna knjiga, sestavljena iz

lojze kovačič PRAH

različnih daljših in krajših razmišljanj, novelističnih zasnov, dnevniških zapiskov in še česa, ki so Lojzetu Kovačiču ostali ob pisanju romanov. Gre za neke vrste presežek njegovega pisanja, vse tisto, kar je ostalo zunaj, pa s tem ni niti približno neprimerno za objavo. PRAH je namreč konglomerat, ki vas očara že s svojimi prvimi drobci in vas preprosto ne pusti od sebe. Pa tudi ko ob njem zaspate, ga boste ob jutranjem čaju ali kavi začeli prebirati. Gre enostavno za začaranje, prozo, ki ves čas govori o stvareh, ki se dogajajo v mikro in makrokozmosu tega prostora, a so (kar je za slovensko prozo redko) vseeno lahko začarane: »Nietzsche je javni park, v katerem vsakdo nekaj časa posedi. Tudi Sveto pismo je nasad, samo malo manj obiskan.« In beremo naprej. Tudi vi...

Gore Vidal: AT HOME (Random House, 13.95)

V letih med 1982 in 1988 je Gore Vidal precejkrat sedel doma ali pa za kakšno drugo mizo in vztrajno polnil nove in nove strani rokopišov. Med drugimi tudi tistih z esejji, političnimi, antipolitičnimi, resnimi, obešenjaškimi... »Moralo bi obstajati ustavno določilo, ki bi prepovedovalo komur koli, ki hoče postati predsednik, da verjame v življenje po smrti.« Ampak tale stavek, ki ni iz eseja o Tennessee Williamsu ali gospodu Italju Calvinu (oba eseja pa najdemo v isti knjigi), še ni vse, kar utegne koga presenetiti v Vidalovi šesti knjigi esejev. Beremo npr. tudi tole: »Nobeno od Shakespeareovih stvaritev ne moremo primerjati s tisto Lincolnla, z njegovim odkritjem samega sebe in nas (Amerikancev seveda).« Gore Vidal je avtor, ki z veseljem proda čim več svojih knjig, ampak to nas ne sme motiti. Še vedno je vsaj za nekateri eden najbolj fotogeničnih pisateljev. To pa je že nekaj.

torturator

TU MAČ!

Toliko odmevov na pisma iz poprejšnje TRIBUNE kot to pot pa še ne, dragi moji bravci! In to vsi odmevate na dopis Leona in njegove sestre. Pa kar začnimo:

Leon, Leon, jesi mi glup. Niti prsta pred lastnim nosom ne vidiš. Še slepec (pa kaj pravim slepec – še slepič!) bi spoznal, da v naši družbi nima kaj iskati. Pobral bi šila in kopita in spizdil na ta tvoj tako opevani in zlati zahod... potem pa spoznal, kako kruto resnične so besede pl. Boštjana M. Zupančiča v poprednji številki vašega lista: zasebna lastnina je le izraz **duhovite insuficience**. Življenje v bednem, pa kaj bednem, naravnost mizernem, pa kaj mizernem, naravnost bednem, pa kaj bednem, naravnost mizernem, pa kaj mizernem, naravnost bednem (skušam vašim duhovitim **stiskaškim škrtom** prišparati delo) vzhodnem socialističnem svetu je veliko polnejše kot pa razmetavanje z dobrinami in bogastvom na skorumpiranem in bogatem zahodu.

Pa zdrav mi ostani na oni strani!

P. P., Ptuj

Draga draga draga draga draga draga draga draga Vava!

Vava we lov ju!

Vavavavavavavavava in še enkrat va!

Nikoli in z nobenimi besedami ne bom nikoli mogla opisati, kako globoko me je presunilo tvoje pismo oz. odgovor na pismo mojega brata v prejšnji Tribuni! Sem namreč tisto petindvajsetletno dekle, ki ti je pisalo nekaj kratkih vrstic. Kako si vse zadela! Kako si vse vedela! Tega preprosto ne morem verjeti! Vse moje zmožnosti dojemanja presegaš! Mislim, sploh nimam besed. Še celo to si uganila, pomisli, da mi bo ravno v trenutku, ko bom brala tvoj odgovor, prekipele mleko!

Tvoja še naprej zvesta
bralka
Zofka

Vava vidi vse!

Tvoja Vava

Dragi Nolde,

oglaša se ti Polde, z Dolenjskega doma. Dolgo sem se zadrževal, čeprav mi je bila marsikaterikrat kletvica že prav na konici jezika, tokrat pa preprosto ne morem molčati. Pismo tistega Leona me je – oprostite, prosim – razpizdilo. Milejšega izraza ne najdem. Kaj pa ta vaš Leon misli, da je? A nek novi Ajnštajn ali kaj? Pa tudi ti, Nolde, ne zaostajaš za njim. Ja o čem se pa sploh pogovarjamo, fanta? A vesta, kje živita? A sta z Lune padla? Mi smo vendar v **socijalizmu**, a vesta, v **socijalizmu** (zapomni si to besedo, ker jo bosta še slišala), ne pa v fevdalizmu. Za nas je važno, da imamo v družbi osebkce, individualne, **soljudi**, ne briga nas, koliko imajo ti soljudje v denarnici! Tu sta se zmotila, draga tiča! Ni to kapitalizem, pa da se presoja človeka po posesti! Tudi tovarn, dragi moj Leon, ne presojamo po zobeh, čeprav niso konji, podarjene pa tudi ne. Kje si se pa tega naučil, presojsati

podjetja po **bulanci**, a, huligan? Pri nas smo vsi ljudje enaki, prav tako pa podjetja! Če zaide kako podjetje v težave, mar mu ne bi pomagali, kakor pomagaš sočloveku, če zaide vanje? Vidiš, teh temeljnih postavk socialističnega **humanizma** se moraš naučiti, pa ti bo precej jasno, zakaj v naši družbi ni potrebe po takih »strokovnjakih« kot si ti, še manj pa je potrebe po kraji knjig! Naše tovarne bodo delovale povsem uspešno in v skladu z našo revolucionarno tradicijo tudi, če jim ti ne boš vsak dan vsilil po tri inovacije in po sedem milijonskih pogodb s tujino, da veš! Naše tovarne, ljubi moji, so bile zgrajene z žuljavimi rokami **obnoviteljev domovine**, ne pa z gnili, masnim kapitalom kakega debelega imperialista. Če gredo v stečaj kapitalistove tovarne zato, ker slabo poslujejo, se našim tovarnam to ne more zgoditi, saj ji bodo druge tovarne, ki so prav tako plod žuljavih rok naših delovnih ljudi in občanov, nesebično priskočile v pomoč in uboga tovarna bo rešena propada, pa naj še tako pasje posluje, naj še toliko izgub povzroča, naj še toliko škode naredi! Propadla, vam pravim, **propadla** že ne bo!

Ko bi le bili tudi drugod tako človeški, kot smo pri nas! pa žal niso.

Toliko sem imel povedati, Nolde, tvojemu Leonu pa kar povej, naj zgine v tisti gnili kapitalizem. Naj tam koga prosi pomoči, ko mu bo hudo, ko se bo počutil osamljenega in zavrženega, bo že videl!

Zraven bi te še prosil, če lahko objaviš kratek oglas, ker prodajam najboljšemu ponudniku trajno žareči motokultivator Küpperbusch s samonakladalnikom in prikolico. Tvoj

Polde

Mislim, da bi postalo že dolgčas, če bi priobčil tudi ostala pisma, ki so prispela na Leonov naslov, zato objavljam le še kratek dopis našega starega znanca Josipa Stareta iz Čebra:

Jako sem zadovoljen, da sem četrtek v Mladininem kini prebil. Tisto dvojno predstavo sem si na lastne oči ogledal in res je kaj imenitno bilo, moram priznati. Klevete so to, kar piše se ino govori, klevete. Imeniten je bil Jeff Bridges, imeniten tudi stari dobri Connery. Le tisti letaki v preddverju, ja, tisti pa so se mi malce neokusni zdeli, pa naj se še tako snobovski sliši. Ne govorim o Vevčanih, govorim o letakih, ki za kanec neokusno in morebiti celo nesramno prikazujejo usodo ubogih Mladinih kolporterjev. Povedati velja, da sem tudi sam v študentskih letih **Ljubljanski zvon** raznašal in vedite, kolporterski kruh ni bil nikoli sladak, kar bi vam najbolje povedati vedel **Cole Porter**. Pa kaj se hoče, **mladina** je to, saj ne ve, kaj dela. A povej jim ti, Arnold, če ti je le mogoče, da imam sam le borih 24 milijonov pokojnine, pa zato še ne zganjam take fovšije, kot jo uredniki dotičnega lista zganjajo do »bogatih« kolporterjev.

Toliko sem imel povedati. Za konec le še dve opombi: nestrpno čakam, kdaj se klasiki makijavelizma končno res povrnejo v vsem blišču in slavi, pa tudi F. Vrbinca pogrešam.

Tvoj Josip Stare,
Čeber

Potrpljenja, dragi Josip, potrpljenja. Potrpljenje je božja mast. Au revoir.

TUMAČ ZNAKOVA

au revoir – v gumbnici. Otdod srbska krilatica »nositi Slobodana Balaševića na reveru, a Bosanca na lancu«.

božja mast – binglov ole. Sredstvo za direkten (v bližji prihodnosti pa tudi satelitski) prenos aidsa.

bulanca – podobno bilanci ali proračunu, samo da je bolno. Raba razširjena predvsem v deželah vzhodnega bloka, pa tudi po drugih blokih Študentskega naselja. Tipično npr. »Jugoslovanska izvozna, gospodarska, trgovinska ipd. balanca.«

Cole Porter – prvi kolporter, VB, 18. stoletje.

humanizem – literarna smer, eden od mnogih – izmov, član družine stalinizem/leninizem/sunjatsenizem.

insuficienca – pomanjkanje sufiksa (pripone, obrazile). Pojav, ko npr. iz o-kret-ne-ža postane kret-en.

obnovitelj domovine – vsak, kdor je v četrtem razredu napisal spis, nalogo ali obnovo Cankarjeve »Domovine«.

slepič – ljubkovalnica za slepec v pomenu »politik«.

soljudje – sionistična krilatica, izhajajoča iz svetopisemske sintagme »sol zemlje«. Po tej interpretaciji so sol Judje (sol-judje), skratka, izbrano ljudstvo.

stikaški škrt – pleonazem za tiskarskega škrtarja v zemljah zapadnega bloka, ki v nenehni težnji po profitu izpušča besede, vrstice, pa tudi cele strani z namenom prišparati papir. Problematiko zelo dobro obvlada notorni slovenski književnik, ki se ukvarja z namiznim založništvom, namiznim vinom itd...

tumač – prva beseda tokratnega Torturatorja, ki hoče, kot vedno, imeti tudi zadnjo besedo.

Izsledki iz pradavnih časov so dokazali, da so že stari Babilonci in stari Egipčani imeli pijačo iz žita, ki je sličila današnjemu ... Izdelovali so jo iz raznih vrst žita in se tedaj lahko reče, da je prav ... najstarejša pijača. Te babilonske in egipčanske pijače so vsebovale tudi že alkohol in istotako so jim dodevali razne začimbe, temveč ne kakor danes hmelj, temveč vsakovrstna začimbna zelišča in tudi narkotične rastline. Te iz raznih vrst žita izdelane pijače so se vedno znova obdržale pri vseh narodih.

